

POTUJOČA
KMETIJSKA RAZSTAVA
IN ŠOLA

*

KMETIJSTVO
DRAVSKE BANOVINE

*

1933

POTUJOČA
KMETIJSKA RAZSTAVA
IN ŠOLA

*

KMETIJSTVO
DRAVSKE BANOVINI

*

1933

50044 a

Uredil banovinski odbor Potujoče kmetijske razstave in šole
v Ljubljani.

Izdal in založi glavni odbor Potujoče kmetijske razstave in šole
v Beogradu.

Predstavnik ing. Zidanšek Josip.

Tiskali J. Blasnika nasl.,
Univerzitetna tiskarna in litografija, d. d. v Ljubljani.
Odgovoren L. Mikuš.

96260/1948

Ing. Jos. Zidanšek, načelnik kmetijskega oddelka.

Kratek pogled na razvoj slovenskega kmetijstva po ujedinjenju.

Ni lahko pisati o razvoju našega kmetijstva. Saj morda v nobeni banovini naše države niso prirodni in gospodarski odnošaji posameznih predelov tako različni kakor v Dravski banovini. Od triglavskih snežnikov (2863 m), planinskih pašnikov, valovitih Slovenskih goric pa tja do enolične ravnine Prekmurja — koliko je tu razlik glede podnebja in glede rodovitnosti! Radi tega je tudi razvoj kmetijstva v vsakem predelu drugačen in se nikakor ne da spraviti v isto smer.

Po ujedinjenju je postal za slovensko kmetijstvo nov položaj, kateremu se je bilo treba prilagoditi. Treba je bilo začeti zidati na novi podlagi s posebnim ozirom na osamosvojitvev.

Praktiki so tedaj predvsem kazali na potrebo dveh stvari, in sicer na *ureditev gnojišč in gnojničnih jam in na plemensko odbiro v živinoreji*. V resnici se je razvoj vršil poglavitno v teh dveh smereh, saj je bilo po ujedinjenju do danes napravljeno v območju Dravske banovine okoli štiri tisoč gnojišč in gnojničnih jam in ustanovljeno 86 živinorejskih selekcijskih društev in za drug, ki z velikim razumevanjem in pridnostjo vrše plemensko odbiro v živinoreji. Njih število stalno raste.

Razen tega se je vršil kmetijski pouk s predavanji in tečaji, prirejale so se razstave, poskrbljeno je bilo posebno zadnji čas za izmeno semena in sistematično uporabo oplemenjenega semena, določil se je sadni in trsni izbor, uvedel se je uspešni boj proti samorodnicam (šmarnici) i. t. d.

Letošnje leto se je pa prav posebna pozornost posvetila *pospeševanju travništva*, dobro vedoč, da je dobra krma edini pripomoček za doseg večje ravnosti in dobre mlečnosti pri živini, obenem se pa pridelala boljši domači gnoj za njivske sadeže.

In uspehi? So lepi in izpodbudni, toda le bolj pri posameznikih. Na splošnost še nimajo pravega vpliva, saj vidimo, da se pri povprečnih hektarskih pridelkih ne moremo prav dvigniti in da bi tudi na naših sejnih raje videli lepšo živino. Vse to naj nas ne moti. Delo je usmerjeno pravilno, samo organizirati ga bo treba tako, da bo zboljšanja deležno vse podeželje — potem se bo napredek pokazal tudi v številkah.

Kako bo to mogoče? Naš kmetovalec rad čita in rad posluša predavanja — a za nov način in spremembo v kmetovanju ga je težko pridobiti. Neštetokrat je slišal, da je potrebno spomladi žitne posevke prebrnati, da je potrebno povečati pridelovanje detelje na njivah — a le redko kdo se je teh navodil oprijel, dasiravno bi ta preokret ne veljal mnogo, prinašal bi pa večje dohodke. Tu manjka organiziranega pouka in vzgoje.

Podeželski otrok mora že v ljudski šoli dobiti veselje do kmetskega dela. Posebno pa šoli odrasla mladina. Tu je ključ boljše bodočnosti. To je uvidela zadnja leta javna uprava, bivši oblastni odbori in banska uprava, ko je začela ustanavljati *kmetsko nadaljevalne in gospodinjsko nadaljevalne šole*. V teh šolah se letno izobrazi okoli 3.000 mladih ljudi, ki dobijo enake smernice za delo v kmetijstvu. Prištejmo k temu absolvente naših kmetijskih in gospodinjskih šol, obiskovalcev zimskih

kmetijskih tečajev, vinarških in sadjarskih tečajev itd., pa imamo lepo armado napredka željne kmetске mladine, ki naj vstopi takoj v vrste izboljševalcev našega kmetijstva! Ali ne bo ta mladi rod, prežet enakih misli, začel vplivati na dvig in zboljšanje naše produkcije? Zato je pa neobhodno potrebno zvesto sodelovanje učiteljstva, ki naj v mlada srca seje seme kmetске izobrazbe in vzbuja čut za izvajanje prejetih naukov in navodil. Z mladino bo treba preobraziti in dvigniti naše kmetijstvo, zato se morajo taka stremljenja podpirati in poglabljati!

V splošnem bo pa treba vso našo kmetijsko proizvodnjo še bolj prilagoditi našim domačim potrebam in potrošnji v državi sami. Tržišča za naše proizvode v tujih državah smo povečinoma izgubili. Radi tega se bomo morali prvenstveno pečati s pridelovanjem onih sadežev, ki jih lahko prodamo v druge kraje naše države. To je v prvi vrsti krompir, deteljno seme, travno seme in fižol.

Prav posebno opozarjam, da je kr. banska uprava začela letos z velikopotezno akcijo za pospeševanje travništva, s katero bomo dvignili kakovost naše živinoreje in dobili boljši gnoj za gnojenje vseh kmetijskih rastlin. Skušali bomo vplivati na povečanje pridelovanja detelje in lucerne, kar naj odpomore veliki izčrpanosti naše zemlje.

Točnejši podatki o pospeševanju posameznih panog so razvidni iz sledečih razprav v tej knjigi. V njih boš, dragi kmetovalec, našel marsikaj koristnega, videl boš sliko našega kmetijstva, našel boš pa tudi nasvete za nadaljni razvoj tvojega dela.

Vzemi tedaj to knjigo večkrat v roko, poslušaj, kaj ti pripoveduje in oprimi se danih nasvetov!

Kmetijski pouk in kmetijski zavodi Dravske banovine.

Bodočnost kmetskega stanu zavisi od tega, kako se bo mogel uveljaviti kmetovalec. Duh vlada svetu. V ostri stanovski borbi zmaguje izobraženi in združeni stan. Nič bolj ne moremo pomagati kmetskemu stanu, kakor da ga izpeljemo iz terne nevednosti, da mu vlijemo luč zavednosti in odgovornosti v splošnem narodnem gospodarstvu. Šola je temelj vse kulture in vir vsega blagostanja. Strokovna knjiga je svetilnik kmetske prosvete. Ne vzgajajmo kmetovalca-uživača, temveč kmetovalca-tvorca narodnih dobrin! Skrbimo za kmetijski narod, kajti on je večni temelj vsem stanovom: oni, vse narodne plasti osvežujoči, presnavljajoči, okrepčujoči vrelec narodnih sil! Dajmo mu šol, dajmo mu strokovnega pouka in zopet le pouka! Čas je ugoden.

Kmetijsko šolstvo.

Namen kmetijskih šol je vzgajati samostojne, umne in napredne gospodarje. Vsak kmetovalec gospodar naj ima kmetijsko šolo! Nikakor ni namen kmetijskih šol Dravske banovine izobraževati kmetijske uslužbence. Z veseljem ugotavljamo, da naše kmetijske šole ta namen dosežajo. Evo dokaza!

Na kmetijski šoli v Št. Juriju je v 18 letnikih končalo šolo 400 kmetskih mladeničev. Trije od njih so umrli, za 13 je poklic neznan, 15 pa si jih je izbralo nekmetijski poklic. V kmetijski službi jih je 36, 333 so pa ostali doma kot samostojni ali kot bodoči gospodarji. Na domu jih je torej 87%, pri kmetijski stroki 96.5%, 3.5% se jih je pa izneverilo. Podobno sliko kažejo statistike drugih zavodov. Od povojnih absolventov Sadjarske in vinarske

šole v Mariboru jih je ostalo na svojih domovih 76.5%, v kmetijski službi 19.1%, v kmetijstvu torej 95.6%, izneverilo se jih je pa le 4.4%. Na kmetijski šoli na Grmu

Kmetško nadaljevalna šola iz Dol. Lendave in okolice na poučnem izletu.

je končalo po vojni 382 učencev pouk: pri kmetijstvu jih je ostalo 94.7%, doma 86.3%, v kmetijski službi 8%, v tuje službe jih je pa odšlo 5.2%.

V banovini imamo te-le kmetijske šole:

1. Banovinska vinarska in sadjarska šola v Mariboru izobražuje mladeniče v vseh panogah kmetijstva, zlasti pa v sadjarstvu in vinarstvu; prireja številne tečaje, učiteljske tečaje, tečaje za sadjarske pomočnike i. t. d. Šola je dvoletna, šolsko leto pa traja od srede septembra do konca julija naslednjega leta. Šola je namenjena zlasti onim sinovom kmetij, kjer zavzemata sadjarstvo in vinarstvo v gospodarstvu glavno mesto.

Šola obstoja že nad 60 let in ima 57.3 ha posestva, in sicer njiv 8.75 ha, travnikov 7.85 ha, sadovnjakov 10.5 ha, vinograda 8.48 ha in gozda 16.6 ha. Sprejme lahko 56 učencev.

2. Banovinska kmetijska šola na Grmu pri Novem mestu izobražuje kmetske mladeniče za umne gospodarje v vseh panogah in prireja razne tečaje. Uredba pouka ustreza potrebam kmetovalcev v bivši Kranjski. Ker so gorenjske gospodarske razmere različne od razmer na Dolenjskem, je tudi pouk temu primerno razdeljen. Pouk na zavodu je razdeljen na tri skupine:

a) Pripravljalni gospodarski tečaj, v katerega morejo vstopiti vsi oni mladeniči, ki imajo le osnovno šolo in želijo prestopiti pozneje v redno šolo. Gojenci tega tečaja imajo dnevno 2—3 ure pouka, ostali čas so pa zaposleni pri delu. V tečaj se sprejemajo prosilci aprila meseca in tečajniki ne plačujejo oskrbnine.

b) Letna šola. V to šolo vstopijo učenci iz pripravljalnega tečaja ali pa naravnost od drugod, če imajo vsaj 4 razrede osnovne šole. Šola traja 1 leto, in sicer od začetka novembra do konca oktobra prihodnjega leta. V njej se poučujejo vsi predmeti, važni za naše kmetijstvo.

c) Zimska šola. Traja dve zimi po 5 mesecev, od začetka novembra do konca marca, in je namenjena učencem iz nevinorodnih krajev. V njej se ne poučujeta

vinarstvo in kletarstvo in šola je zgolj teoretična. Vstop v zimsko šolo je mogoč pod istimi pogoji kot vstop v letno.

Šola obstoja že 47 let, posestvo obsega 66.68 ha, in sicer njiv 14.73 ha, travišč 16.72 ha, sadovnjakov 2.66 ha, vinograda 4.55 ha, gozda 21.10 ha. Prostora ima za 50 učencev.

3. Banovinska kmetijska šola v št. Juriju ob j. žel. izobražuje kmetske mladeniče v vseh panogah kmetijstva. Pouk traja 1 leto, pričenja v začetku oktobra in se končuje koncem septembra naslednjega leta. Za sprejem zadostuje osnovna šola. Šola obstaja od leta 1908. in ima 142.42 ha posestva, in sicer 11 ha njiv, 27 ha travišč in 98.77 ha gozda. Sprejme lahko 30 učencev.

4. Banovinska mlekarška šola v Škofji Loki. Ima povsem poseben namen: vzgojiti za vso državo vzorne mlekarje in sirarje. Je edina šola te vrste v celi državi in sprejema učence iz vseh krajev Jugoslavije. Šolska doba traja 1 leto, pričenja se s 1. septembrom in se končuje na Vidov dan. Za vso oskrbo v zavodu mora gojenec plačati letno Din 6500. Šola obstaja od leta 1926. in nima lastnega posestva. Sprejme lahko 15 učencev. Doslej je končalo šolo 87 učencev.

Za sprejem v vse navedene kmetijske šole je treba zaprositi takoj po razpisu sprejema. Vzdrževalnina znaša od 25 Din do 300 Din na mesec; ravna se po premoženjskem stanju prosilca.

5. Banovinska kmetijska šola Rakičan, p. Murska Sobota. Pouk se še ne vrši, ker šola nima zato potrebnega poslopja. Posestvo je pridobljeno potom agrarne reforme in obsega 67 ha, od tega 25 ha travnikov in 40 ha njiv. Posestvo je vzorno urejeno in se peča v glavnem s poljedelstvom, živinorejo in z drevesničarstvom. Tamkaj je osnovana centralna drevesnica, ki obsega že sedaj okoli 5 ha.

6. Banovinski kmetijsko-gospodinj-
ski šoli v Št. Juriju ob j. ž. in v Mali Loki imata
namen izobražati in usposablјati kmetska dekleta za

Kmet. gosp. šola Sv. Jurij ob juž. žel.: skupina učenk pri delu na vrtu.

pridne, umne, vestne in zavedne kmetske gospodinje, ki se ne razumejo samo na gospodinjstvo, temveč tudi na gospodarstvo. Pouk na obeh šolah traja po 1 leto, pri-

čenja se v začetku oktobra in končuje v septembru naslednjega leta. Oskrbnina znaša od 50—350 Din na mesec. Šola v Mali Loki ima lastno posestvo, ki obsega 104·13 ha, od tega njiv 24·64 ha, travišč 16·12 ha in gozda 61·68 ha. Šola v Št. Juriju ob j. ž. je pa združena s kmetijsko šolo Prva sprejema 21, druga pa 20 učenk.

Nadaljevalno šolstvo za kmetško mladino.*

Kmetska mladina, ki je zapustila narodno šolo in ne more obiskovati strokovnih kmetijskih oz. gospodinjskih šol, prejme vzpodbudo k strokovni izobrazbi in k sodobnemu gospodarjenju v kmetških in gospodinjskih nadaljevalnih šolah.

Te šole vplivajo v prvi vrsti na voljo in na miselnost kmetške mladine. Vzbujajo in utrjujejo v mladini ljubezen do kmetškega poklicnega dela in do kmetške zemlje, krepijo kmetško samozavest ter soustvarjajo zdravo sodobno kmetško kulturo.

Ljubezen do kmetstva je vir duhovnega zdravja ter pogoj za ohranitev in gospodarski napredek kmetškega stanu.

Poleg vzgoje k zdravemu kmetstvu pa kažejo te šole kmetški mladini pot, po kateri si more kmet z umnim gospodarjenjem in s sredstvi, ki so mu na razpolago, ustvariti ugodnejše življenske pogoje.

Za kulturni in gospodarski napredek vsega kmetškega stanu je to šolstvo še posebno važno iz naslednjih razlogov:

1. po svoji zasnovi želi zajeti vsa kmetško mladino;
2. smotrno in stalno vzgaja ter izobražuje kmetško mladino na njenih lastnih domovih;
3. pouk ni združen z denarnimi izdatki.

* Sestavil šol. svetnik Krošl Jože.

K m e t s k o - n a d a l j e v a l n e š o l e obiskujejo kmetski fantje od 16. leta naprej. Pouk se vrši v krajevni narodni šoli in traja navadno od meseca novembra do meseca marca skupno 100 ur. V poletnem času so praktične vaje na kmetijskih posestvih. Šola ima največ dva letnika, najnižje število obiskovalcev je 20 v enem letniku.

Šolo vodi učitelj krajevne narodne šole, ki se je za ta pouk pripravil v posebnem metodičnem in praktičnem tečaju. Pri pouku po možnosti sodelujejo kmetijski in drugi strokovnjaki. Demonstracije na šoli vodi srezki kmetijski referent.

Učni načrt temelji na teh splošnih načelih: pouk korenini v krajevnih razmerah ter mora biti preprost, praktičen in strnjen. Na posameznih šolah se poučujejo tisti predmeti, ki so v dotičnem kraju važni.

Dosedaj je bilo od l. 1928 od bivših oblastnih samouprav oz. od kralj. banske uprave ustanovljenih 156 kmetsko - nadaljevalnih šol. Te šole je dokončalo nad 10.000 odraslih kmetijskih fantov.

G o s p o d i n j s k o - n a d a l j e v a l n e š o l e so osnovane na istih načelih kakor šole za kmetijske fante. Poglavitna načela pri pouku so: domačnost, varčnost, snaga.

Pouk je v zimskih mesecih po dvakrat na teden. Število učnih ur je približno 200 na leto.

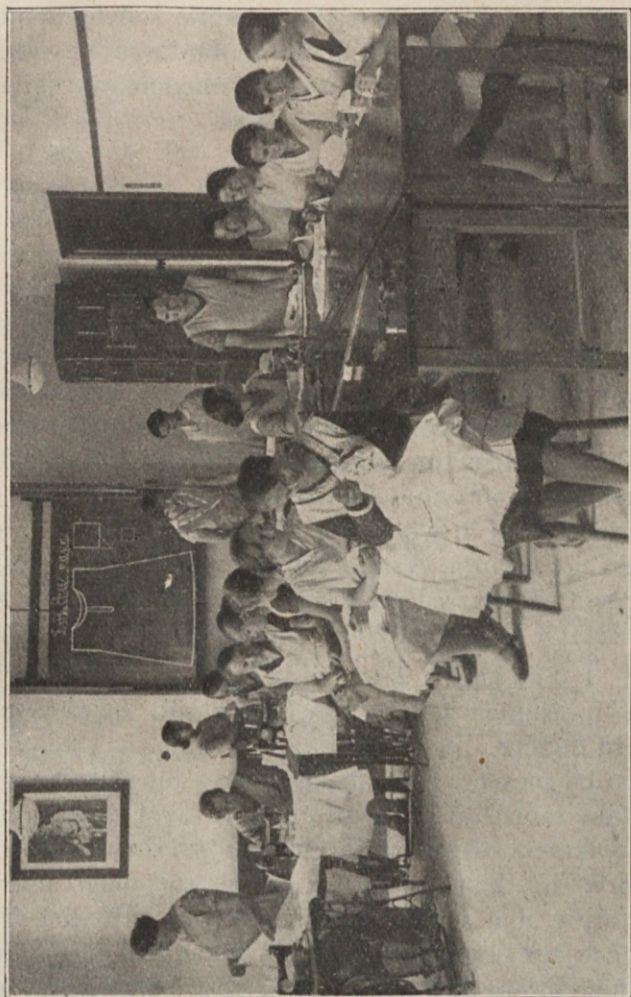
Šole vodijo učiteljice narodne šole, ki so se za ta pouk usposobile v posebnih tečajih.

Kralj. banska uprava je siromašnejšim šolam nabavila kuhinjsko in namizno posodo; v bodoče bo to radi pomanjkanje denarja nemogoče.

Število vseh gospodinjsko-nadaljevalnih šol od l. 1928 je 114; število vseh učenk gospodinjsko-nadaljevalnih šol od l. 1928 pa je 5200.

Radi težkega gospodarskega položaja bo banska uprava zanaprej podpirala ustanovitev kmetsko- oz. go-

spodinjsko-nadaljevalnih šol predvsem v obmejnih in gospodarsko manj razvitih krajih.

Učenke kmet.-gosp. šole pri šivanju.

Kmetska mladina, ki je dovršila nadaljevalno šolo, je združena v „Krožkih“ in se zbira večkrat na leto k razgovorom in praktičnim vajam.

Tudi v krajih, kjer kralj. banska uprava iz finančnih razlogov ne bo mogla ustanoviti popolne nadaljevalne šole, bo učiteljstvo skupno z odločilnimi krajevnimi činitelji zbiralo odraslo kmetško mladino k delovnemu občestvu, kjer bo mladina dobila pobudo in navodila za umno gospodarjenje ter se ji bo obenem okrepila ljubezen do kmetstva in do domovine.

Kmetijski tečaji.

1. Viničarska tečaja v Pekrah in v Kapeli pri Slatini-Radencih.

Na banovinskih trsnicah in drevesnicah v Pekrah in v Kapeli se prirejata vsako leto od 1926 dalje devetmesečna praktična, tzv. viničarska tečaja. Tečaja sta namenjena viničarskim sinovom in sinovom malih in srednjih kmetovalcev iz vinorodnih krajev. Tečajniki se usposobijo za pravilno izvrševanje praktičnih del v vinogradu, v kleti in v sadonosniku in si pridobijo še obilo teoretskega znanja. Vsako leto dovrši ta tečaja 20—24 učencev. Posestvo v Pekrah obsega 21·58 ha (deluje že od leta 1921), v Kapeli pa 20 ha (obratuje od leta 1925).

2. Potujoči kmetijsko - gospodinjski tečaji. Namen teh tečajev je vzgojiti spretne gospodinje in matere. Tečaji potujejo od kraja do kraja in trajajo po tri mesece. Kr. banska uprava jih prireja povsod, kjer zanj zaprosijo krajevni činitelji (kraj. šolski odbori, občine, kmet. organizacije) in jim preskrbijo potrebne prostore. Kr. banska uprava dá na razpolago potreben inventar in dve strokovni gospodinjski učiteljici. Tečaji se pričenjajo septembra meseca in se končujejo julija. Tečajnice prispevajo le z živili in nosijo stroške za šolske potrebščine.

Na delu je 7 garnitur in 15 učiteljic; vsaka garnitura priredi letno tri tečaje, skupno torej 21 tečajev, ki jih obiskuje okoli 400 deklet. Od leta 1930. je kr. banska

uprava priredila 84 takih tečajev. V tem času je obiskovalo te tečaje najmanj 1500 kmetijskih deklet.

3. Zimski kmetijski tečaji se prirejajo vsako zimo po vseh srezih. Tečaji obsegajo okoli 40 učnih ur (predavanj). Predavajo najbližji kmetijski strokovnjaki in drugi priznani veščaki, učni načrt pa obravnava vse kmetijske panoge, ki so za tisti kraj važne. Tečaji se vršijo že od leta 1929. naprej. Leta 1931/32. se je vršilo 37 tečajev s 1049 učnimi urami, tečaje je obiskalo okoli 2300 poslušalcev. Zadnjo zimo se je vršilo zopet 37 tečajev s 728 učnimi urami in obiskalo jih je okoli 2500 poslušalcev. Poslušalstvo se iz leta v leto veča.

4. Zadrugi tečaj v Ljubljani vzdržujeta Zveza slovenskih zadrug in Zadrugi zveza, banska uprava pa krije $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ vseh stroškov. Tečaj traja pozimi od 15. oktobra do velike noči. V tečaju se vzgajajo voditelji in drugi delavci v naših podeželskih zadrugah.

Kmetijska propaganda.

Prirejajo se srezke kmetijske razstave, razne kmetijske razstave in razne krajevne razstave. V preteklem letu sta se vršili dve srezki kmetijski razstavi, in sicer v Kranju in v Krškem. Nadalje se vršijo tudi razne krajevne sadne in vinske razstave (ogledi) ter sejmi. Kr. banska uprava podpira tudi slušatelje visokih kmetijskih šol. Potovalni kmetijski pouk v posameznih srezih pa vršijo srezki kmetijski referenti.

Banovinski kmetijski zavodi.

1. Banovinsko posestvo Ponoviče. Leži v bližini Litiije in obsega 476·84 ha. Od tega ima njiv 18·26 ha, travišč 131·76 ha, gozda 325·63 ha. Na njem se ureja živinorejsko središče in vzorna kmetija.

2. Semenogojška postaja v Beltincih na posestvu grofice Zichy ima nalogo oplemenjevati razne

kulturne rastline, zlasti žita. O njej smo že govorili pod poljedelstvom.

3. Čistilnica deteljnega semena v Ljubljani. Uprava se nahaja v Ljubljani, Gosposka ulica 15. O njej čitaj v sestavku o poljedelstvu!

4. Žrebčarna na Selu pri Ljubljani. Točneje je ta zavod opisan v sestavku o živinoreji.

5. Banovinsko pašniško posestvo Rožbež služi za prehrano mladih plemenskih bikov preko poletja in za pridelovanje travnega semena. Obsega 81·61 ha, od tega travišč 37 ha, gozda pa 43·96 ha.

6. Planinsko posestvo Biba na Menini leži okoli 1400 m nad morjem. Obsega 111 ha zemlje, od tega planinskega pašnika 90·79 ha, gozda 20·31 ha. Služi za pašo mladim telicam (80—100 glav), na njej se ureja učno travišče, kjer se bo pridelovalo seme planinskih krmskih rastlin.

7. Podkovska šola na Selu pri Ljubljani. Vežba izurjene kovače za podkovanje konj in govedi. Pouk se vrši v štirih polletnih tečajih, ki se pričenjajo 1. januarja, 1. aprila, 1. julija in 1. oktobra vsakega leta. Sprejemajo se le kovaški pomočniki z dveletno prakso.

8. Banovinska poskusna in kontrolna postaja v Mariboru vrši kontrolo po obstoječin zakonih in pravilnikih, skrbi za pravilno izvajanje zakona o vinu in dela razne kmetijske poskuse.

Poljedelstvo in travništvo Dravske banovine.

Najvažnejše njivske kulture.

V naši banovini gojimo v večjem in manjšem obsegu 34 njivskih kulturnih rastlin. Glavni njivski sadeži so po vrsti: pšenica, rž, ječmen, oves, ajda, koruza, proso, krompir, fižol, pesa, korenje, zelje, buče, hmelj, lan, črna detelja, laška in nemška detelja.

Glede zasejane površine si sledijo sadeži tako-le: 1. pšenica, 2. krompir, 3. koruza, 4. rž, 5. ajda, 6. črna detelja, 7. oves, 8. repa, 9. ječmen, 10. fižol, 11. korenje, 12. proso, 13. lucerna, 14. pesa, 15. laška detelja, 16. buče, 17. zelje, 18. hmelj in 19. lan.

Po množini pridelka prednjačijo njivske krmske rastline in krompir. Pšenica stoji šele na 6. mestu, koruza na 7., rž na 10., oves na 11., ajda na 12., ječmen na 13., proso pa na 16. mestu.

Izmed žit se goji največ pšenica, rži je komaj tretjino tega, strniščne ajde malo več kot ječmena, ovsa tudi malce več, najmanj pa prosa. Koruze tudi manj kot pšenice.

Leta 1932. smo zasejali in spravili:

1. pšenice (ozimine in jare)	61.801 ha, pridelek	. 552.592 q.
2. krompirja (ranega in poznega)	53.881 „ „	. 2.896.494 q.
3. koruze (zgodnje in pozne)	40.988 „ „	. 347.999 q.
4. rži (ozimine in jare)	34.254 „ „	. 312.922 q.
5. ajde (prašne in strniščne)	31.207 „ „	. 101.610 q.
6. črne detelje (sena)	24.850 „ „	. 804.810 q.
7. ovsa	24.393 „ „	. 201.471 q.
8. repe	20.151 „ „	. 1.452.489 q.
9. ječmena	18.379 „ „	. 165.357 q.
10. fižola	12.046 „ „	. 15.458 q.
11. korenja	10.220 „ „	. 534.190 q.
12. prosa	5.835 „ „	. 50.011 q.

13. lucerne (suhe)	7.434 ha, pridelek	. 267.544 q.
14. pese	5.277 „ „	. 433.204 q.
15. laške detelje (suhe)	5.049 „ „	. 95.886 q.
16. buč	— „ „	. 235.151 q.
17. zelja (zgodnjega in poznega)	4.545 „ „	. 247.352 q.
18. hmelja	1.128 „ „	. 6.166 q.
19. lanu	1.105 „ „	semena 4.010 q.
		„ prediva 5.479 q.

V primeri z letom 1931. je bila letina 1932. splošno slabša, in sicer smo pridelali vseh žitaric približno za 3·17% manj, krompirja za 9·2%, koruze celo za 22·78%, ajde za 37·86%, prosa za 37·65% manj, zelja za 33·91%, repe za 23·31%, pese za 28·6%, korenja za 13·97% manj, hmelja za 32% manj, krmskih rastlin sploh za 16·26% manj. Več smo pa pridelali pšenice za 9·65%, rži za 23·19%, ovsa za 2·8%, ječmena za 2·47%, fižola pa za 16·4% več.

Povprečen pridelek je znašal na ha: pšenice 8·94 q, rži 9·13 q, ovsa 8·25 q, ječmena 8·99 q, koruze 8·49 q, prosa 7·3 q, ajde 3·25 q, fižola 7·55 q, graha 5·65 q, grašice 7·07 q, krompirja okoli 50 q, korenja 59 q, repe 68 q, pese 82 q, črne detelje 34 q, rdeče detelje 19 q, lucerne 36 q, hmelja 5·46 q, lanenega semena 3·62 q in 5 q prediva, zelja 56 q i. t. d.

Skupna zasejana površina je znašala leta 1931. 381.752 ha: s kulturami za prehrano je bilo zasejano 58%, za krmo 41%, industrijskih rastlin 0·85% in ostalih rastlin 0·15%.

Leta 1931. je bilo zasejano za prehrano prebivalstva 221.960 ha s pridelkom 4,358.510 q živeža. Za pridelovanje krme pa je bilo uporabljeno 154.801 ha njiv s pridelkom okoli 6,000.000 q krme. Za prehrano prebivalstva je torej v normalnih letih zasejana 1·3krat večja površina kakor za pridelovanje krme. Pridelek krme je pa 1·4krat večji od pridelka živeža. Dravska banovina je torej izrazito živinorejska dežela, ki ima vse pogoje, da pridelek krme še poveča. Okoli 35% krme za živino pridelamo na njivah.

Za seme potrebujemo:

pšenice povprečno na ha	171 kg, skupno	103.971 q, 20%	pridelka,
rži	172 „ „	57.025 q, 22%	„ „
koruze	35 „ „	13.675 q, 3%	„ „
ajde	60 „ „	19.700 q, 20%	„ „
prosa	25 „ „	2.354 q, 2%	„ „
fižola	150 „ „	5.427 q, 14%	„ „
krompirja	2000 „ „	1.052.660 q, 31%	„ „
ječmena	180 „ „	33.478 q, 20%	„ „

Navedena števila postanejo zanimiva, ako jih razmotrivamo s stališča koristne zamenjave semena. Čeprav je bilo preteklo leto s prispevkom kr. banske uprave zamenjano najmanjše 20 vagonov semenskega krompirja, 10 vagonov semenskega ovsa, 3 vagoni ajde, 3·5 domače pšenice, 4 vagoni beltinske pšenice, 3 vagoni losdorfske rži, letos spomladi pa okoli 40 vagonov krompirja, nekaj ovsa in lanu, je vse to še malo v primeri z ogromno potrebo semena v banovini. Za navedeno zamenjavo semena je izdala kr. banska uprava okoli Din 750.000.—. Oblast je v polni meri storila vse za izmenjavo semena, toda brez zasebnega sodelovanja kmetovalcev ostane akcija še vedno le delnega uspeha.

Splošno ugotavljam, da pridelujemo manj živeža, kakor ga potrebujemo. Letno moramo uvoziti od 7000 do 10.000 vagonov krušnega žita. Izvažamo lahko le krompir, fižol, zelje in hmelj. Nekateri predeli so poljedelsko popolnoma pasivni.

Po najnovejši statistiki se nahaja v Dravski banovini na 16.071 km² (6·5% cele države) 236.230 posestev (8·6% posestev v državi) in 1.144.194 prebivalcev (8·2% vseh Jugoslovanov).

Zanimivo je za naše razmere dejstvo, da vzgajamo 67.000 ha strniščnih sadežev s pridelkom 2·5 milijona q. V drugih banovinah strniščnih sadežev takorekoč niti ne poznajo. Pri nas pa tvorijo 24% vseh njivskih pridelkov.

Druga zanimivost je velika površina vmesnih sadežev, ki ne zavzemajo nič manj kot okroglo 14.000 ha s 183.416 q pridelka, t. j. 1,7% vseh njivskih pridelkov.

Najmanjša njivska površina je odmerjena industrijskim rastlinam (lan, konoplja, hmelj, solnčnice, repica, mak i. t. d.), in sicer (leta 1931) 3.562 ha, t. j. 0,85% vse njivske površine.

Oglejmo si posamezne kulture posebej.

Žita pridelamo manj kot ga rabimo. Ali se bomo radi tega vrgli na žita in povečali površino zasejano z njim? Če upoštevamo, da imajo nekatere druge banovine v naši državi mnogo povoljnejše pogoje za uspevanje žita, saj so to večinoma izrazito žitorodne površine, moramo sklepati, da žitaricam pri nas ni treba odmerjati več prostora, kot so ga imele doslej. To bi se nam ne izplačalo, saj ne bi mogli tekmovati z žitorodnimi kraji. Pri žitaricah moramo vse naše delovanje usmeriti na povečanje pridelka z izbranim, plemenitim in čistim semenom, poleg izboljšanja vseh ostalih pogojev za uspevanje žita (obdelovanje zemlje, gnojenje, pletev i. t. d.).

Naši kmetovalci sejejo večjidel zelo slabo seme. Brez dobrega semena ni dobrega pridelka. To so uvideli zlasti kmetovalci na Murskem polju, kjer uspeva danes najlepše žito. V Prekmurju deluje že 10 let banovinska semenogojška postaja v Beltincih, ki je pridelala v tem času okoli 33 vagonov raznega odbranega in oplemenjenega semena; od tega 15 vagonov pšenice, 4,5 vagona ovsa, pol vagona ječmena, 9 vagonov rži, 2 vagona ajde in okoli 1,5 vagona krompirja. Vse to seme je bilo razdeljeno po precej nižani ceni med kmetovalce. Razliko med kupno ceno in ceno, ki jo je plačal kmetovalec, je krila javna oblast. Seveda so bili te dobrote najbolj deležni kmetovalci, ki imajo sedaj tudi najboljša žitna polja. Beltinska pšenica se je zlasti izkazala l. 1932, ker je kljubovala rji.

Kr. banska uprava je s pomočjo kmetijskega ministrstva ustanovila banovinski semenski fond. S sredstvi

tega fonda nabavlja semena poljskih, vrtnih in krmskih rastlin z namenom, da jih razdeljuje med kmetovalce Dravske banovine in tako pospešuje zamenjavo semena. Seme se razdeljuje bodisi proti količini semena iste vrste, katera po vrednosti ustreza dodeljenemu semenu, ali pa proti plačilu v gotovini po ceni, ki jo določa kr. banska uprava. Iz semenskega fonda se lahko izdajajo tudi brezplačna enoletna posojila za nakup semen, toda le občinam in kmetijskim zadrugam. L. 1932 je kr. banska uprava razdelila okrog 10 vagonov krompirja, 4 vagone ovsa, 1 vagon ajde in 4 vagone pšenice proti vrnitvi po žetvi. Ta način razdeljevanja bi bil za kmetovalce najugodnejši, zlasti za one, ki so bili prizadeti po kakršnikoli vremenski nezgodi. Seveda bi prejemniki morali izvršiti obvezo ter seme po žetvi res vrniti in v dobrem stanju. Ker se pa to žal ne dogaja in ker mnogi pozabijo na svojo obvezo in s tem povzročajo mnogo upravnega dela, je banska uprava opustila ta način razdeljevanja semena. V bodoče se bo torej seme razdeljevalo le na poprej navedena načina. Pri tem se bo oblast držala načela, da naj kmetovalec plača dobro, plemenito seme po tržni ceni, ona pa nosi stroške za prevoz, za vreče in za selekcijsko doklado, t. j. razliko med tržno in kupno ceno, ki je za oplemenjeno seme najmanj za 30 do 60 % višja. Pod temi pogoji je bilo razdeljeno vso beltinsko seme. L. 1932 so za krasno beltinsko pšenico plačevali 180 Din, za rž 150 Din, za ječmen 140 Din in za odličen, pod javnim nadzorom pridelan krompir (oneidovec) 1 Din za kg. Navaden semenski krompir oneidovec je pa delila banska uprava spomladi po 60 par za kg. Razdelila ga je okoli 400.000 kg. Pod nadzorom pridelanega krompirja pa 28.000 kg. Največ krompirja je šlo v metliški in črnomeljski srez (okoli 15 vagonov).

Kr. banska uprava želi omogočiti vsem kmetovalcem, ki pridelujejo dobro seme, da to seme lahko prodajo za boljšo ceno kot jo ima navadno tržno blago, ker to tako

seme tudi zasluži. Zlasti ono, ki ga pridelajo od dodeljenega oplemenjenega semena, t. j. tkzv. polpristno semensko blago. Preden se neko seme priznava za izvirno, polpristno ali manj pristno, si ga mora seveda ogledati komisija, ki ga bodisi prizna ali pa odkloni. Priznano seme bo prišlo najprej v poštev za nakup od strani oblasti in za razdeljevanje po znižani ceni. Na ta način bo banovina lahko razdeljevala dobro seme, umni kmetovalci bodo za seme dobili lep denar, in nazadnje bo pomagano tudi vsemu našemu kmetijstvu.; kajti na ta način bo prišlo med narod res najboljše seme. Vsakdo ve, da menjava semena že sama po sebi dvigne pridelek. Če bodo vsi kmetovalci uporabljali res dobro, zlasti izvirno seme, je upati, da se bodo pridelki že s tem samim ukrepom dvignili za 20 do 30 %.

Priznavanje semena se bo vršilo praktično tako-le:

Vsi umni posestniki in gospodarji, pri katerih se je eno in isto seme neke kulturne rastline skozi več let dobro obneslo in ki bi želeli prodati seme, kolikor ga ne rabijo za lastno uporabo, kot zboljšano semensko blago, se bodo morali prijaviti do 15. maja vsakega leta preko srezkega načelstva kr. banski upravi. Na podlagi teh prijav si bodo potem posebne komisije ogledale meseca junija in julija posamezne poseve. Komisija bo odločila na mestu, ali se posev pripusti h končnemu priznavalnemu postopku ali ne. Komisija tudi pouči gojitelja, kaj mora še storiti pred setvijo v interesu dobrega semena, n. pr. da mora posev opleti ali še kaj drugega. Ako komisija odloči, da se pregledani posev pripusti k nadaljnjemu priznavanju, tedaj mora gojitelj poslati po žetvi na kmetijsko poskusno postajo vzorec pridelka, težak $\frac{1}{4}$ do 3 kg, kar zavisi od sadeža. Ako se seme tudi pri tej zadnji preiskavi pokaže prikladno in sposobno za seme, se končno veljavno prizna bodisi za izvirno ali pristno, bodisi za polpristno, manj pristno ali za domače semensko blago. Priznano seme bo za 5. do 30% dražje od navadnega tržnega

blaga. Na ta način bomo imeli kmalu na razpolago dovolj dobrega semena.

Za izmenjavo semena pa naj ne skrbi le kr. banska uprava. V naprednih državah skrbijo za to delo zasebne kmetijske organizacije. Kr. banska uprava ima namen prepustiti pozneje vso to akcijo kmetijskim organizacijam, ki so v prvi vrsti za to poklicane. Toda pričeti je treba in ker pri nas ni bilo dovolj privatne inicijative, si je banska uprava nadela težko nalogo, da vso stvar pokrene.

Zelo važno bi bilo, da bi si kmetovalci uredili nekakšno semensko borzo. Saj imamo precej dobrega semena v deželi, toda kadar ga želiš kupiti, ne veš, kje bi ga iskal in kam bi se obrnil. Če bi pa obstajala semenska borza, bi napisal kartico: „Toliko in toliko semena imam na prodaj“, „to in to seme rabim“, in čez par dni bi že vedel, kje je dobiti zaželjeno seme, po kateri ceni in kedaj.

Splošno smo o semenu dovolj govorili. Oglejmo si žitarice! V glavnem sem vse najvažnejše že povedal, dodam naj le še tole: Beltinska pšenica in rž sta se povsod dobro obnesli, zato naj segajo kmetovalci pridno po njima! Morda bi bilo sejati malo več ječmena, seveda kjer uspeva. Pivovarski ječmen pri nas verjetno ne bo rentabilen, toda končna sodba o tem še ni padla.

Najboljši oves dobimo v hribih kranjskega in logaškega sreza. Dočim ima dolinski oves hektolitersko težo od 42 do 47 kg, ima hribovski oves do 55 kg hektoliterske teže. Dobrega semenskega ovsa bi lahko precej prodali tudi v druge banovine. V mrzlejših krajih, pa tudi po nekod v ravninah, cenijo črno ajdo bolj ko sivo ajdo. Pri koruzi je domače seme najboljše. Seveda bi jo morali še odbirati in oplemeniti. Proseno seme je treba izenačiti v barvi.

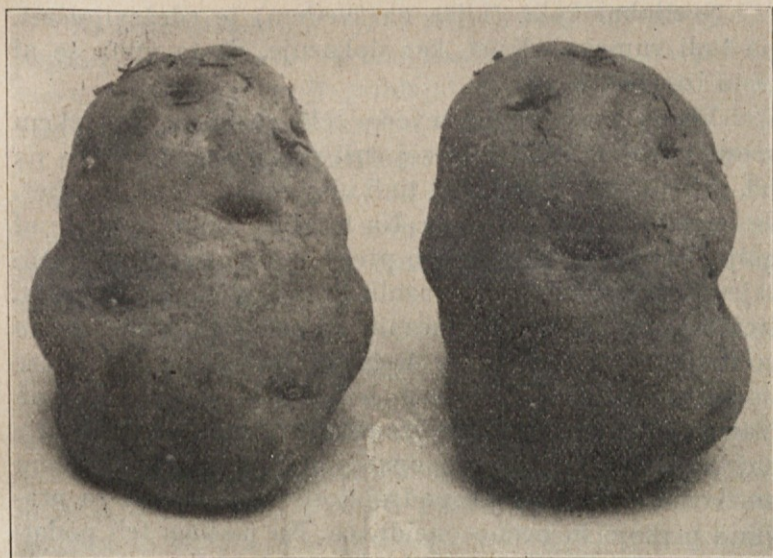
K r o m p i r j a smo pridelali leta 1931 nad 3,000.000 q (letina 1932 je bila nizka), toda pridelali bi ga še naj-

manj 25 % več, če bi uporabljali dobro seme in ga stalno izmenjavali. Saj je znano, da se krompirjevo seme hitro izvrže, zato menjavajo umni kmetovalci semenski krompir vsako tretje ali četrto leto. Semenski krompir se kupuje v hribih in se prenese v dolino, učinkovito je pa še izmenjavanje dolinskega krompirja iz raznih krajev. Najslabši krompir ima Mursko polje. Tamkaj so razširjene nekatere vrste (n. pr. Woltmann), ki dajejo sicer velike pridelke, pri katerih pa kvaliteta ne odgovarja. Zlasti tu bi bila potrebna izmenjava semena. Suša l. 1932 je to zamenjavo vsekakor pospešila. Kmetovalci so bili prisiljeni nakupiti semenski krompir v kranjskem in ljubljanskem srezu: najmanj 6 vagonov semenskega oneidovca je bilo letos uvoženo v Prekmurje. Trdno sem prepričan, da se bo ta izmenjava učinkovito pokazala naslednja leta, in da bodo kmetovalci zadovoljni s to zamenjavo. V metliškem in črnomeljskem srezu bo pa letos skoraj ves semenski krompir popolnoma izmenjan. Ako ne bo še to leto nesrečne suše, ki že tri leta zapored uničuje pridelke v teh krajih, se bo izmenjava tudi v teh krajih prav gotovo obnesla.

V banovini imamo krompirjevo vrsto, s katero smo res lahko zadovoljni in ki jo brez strahu lahko vsakomur priporočam. To je naš znani oneidovec, ki raste najboljši okoli Ljubljane po najbližjih srezih. Najbolje bo, da ostanemo kar pri tej vrsti in da ne uvažamo nobenih tujih, pač pa da skušamo to vrsto izboljšati in da odstranimo njene slabe lastnosti. Prvo in glavno preizkušnjo je vrsta že prestala. Obstaja namreč že preko 30 let in se je čisto prilagodila. V zadnjem času je pričela bolehati. Na prerezu bolnega gomolja se vidi pod kožo vse naokrog črn obroček. Rastlina, ki požene iz takega gomolja, spočetka klaverno raste, pozneje pa ovene in propade. Bolne gomolje je treba vestno odstranjevati. Tudi krompirjeva plesen se je precej prijemlje. Očita se ji tudi, da vsebuje premalo škroba. Vse te napake se dajo s primerno od-

biro odstraniti oziroma vsaj zmanjšati. Pri odbiri je zlasti gledati na zdravje rastline, na sortne znake, na višino pridelka in na škrobnost.

Tuje uvožene sorte so se po treh do štirih letih pri nas čisto izprevrgele, n. pr. Alma, Parnasija, Jubel i. t. d. Zadnji čas se hvali od uvoženih sort Bömov krompir. Bolje je, da ne poskušamo več, vsaj na veliko ne, in da ostanemo pri oneidovcu. Na Murskem polju je precej

Gomolj krompirja oneidovca.

razširjen krompir Schneeflocke, poleg priznanega in dobrega rožnika. Morda bi bilo dobro pričeti tudi selekcijo teh krompirjevih vrst.

Da se spoznamo z oneidovcem, naj ga na kratko opišem!

Gomolj je podolgovat, malo ploščat. Oblika se zdi nekaterim nerodna, toda to še ni nič hudega in se da popraviti. Očesca so srednje vdrta, koža je gladka, nežna,

bledo-rumenkasto-rjava, meso je belo in pri prerezu ne porjavi. Včasih so očesca bledo-rožnata. Debelost gomolja je srednja, premer gomolja je 5—11 cm, teža gomolja 20 do 50 dkg.

Grmušeljni so srednje visoki, ne posebno bujni. Listi so bolj ozki kot široki. Barva listov je svetlozelena, barva cvetnih listov bela.

Število gomoljev pri vsakem grmušeljnu je povprečno 6.

Svetlobni kalič (klica na svetlem) je rdečevijolčast, pa tudi rumenobelkast, kar dokazuje, da ta vrsta še ni čisto izenačena.

Višina pridelka je seveda zelo različna. V krškem srezu je dal l. 1932. pri vsej suši povprečno po 104 q na ha, pridelki 300 q na ha pa tudi niso redki. Okus je dober. Je izrazito kuhinjska sorta. Na težki in mokri zemlji rad guije. Ker sorta še ni dobro preiskana z ozirom na način sajenja, cveta, zorenja v raznih krajih, glede barve cveta, števila gomolja pri posameznih grmušeljnih, glede oblike gomolja, velikosti, barve kože in mesa, globine očesc in barve očesc, glede raznih bolezni, ki jo napadajo na listu in na gomolju, glede izenačenosti in glede pridelka, naj bi kmetovalci svoja opazovanja sporočili svojemu srezkemu referentu. Te podrobnosti so potrebne za pravilno presojo in oceno oneidovca. Na podlagi teh podatkov bomo sestavili za oneidovec standard.

Kr. banska uprava želi pospeševati odbiranje oneidovca pri umnih kmetovalcih na ta način, da sklene z njimi pogodbo, po kateri se kmetovalci zavežejo vzgajati krompir po strokovnih navodilih in pod nadzorom, kr. banska uprava se pa zaveže odkupiti pridelano seme. Na ta način naj se vzbudi smisel za selekcijo krompirja.

Poleg oneidovca, ki je pozen, bi priporočal tudi rožnik, in sicer zgodnji in pozni. Rožnik, kakor pove beseda, je rožnate barve, zelo okusen, dobro rodi in se dobro plača.

Želeti je, da se krompirjev pridelek v banovini čimbolj izenači. Dve, tri krompirjeve sorte popolnoma zadostujejo.

Na koncu naj le še to povem, da smo uvozili v prvem polletju l. 1932 preko Ljubljane 73 vagonov krompirja, večinoma iz Italije. Bil je to zgodnji krompir, le nekaj je bilo semenskega krompirja iz Avstrije in Poljske. Uvoz krompirja je čisto neutemeljen. Upajmo, da bomo zgodnji krompir kmalu dobivali iz južnih banovin naše države.

Za naše razmere je važen tudi fižol. Najvažnejše in najbolj priporočljive so tele fižolove sorte: na prvem mestu stojita po svoji prodajni vrednosti nizki in pa visoki prepeličar ali koks, na drugem mestu mandalon, na tretjem cipro in na četrtem ribničan, ki uspeva še povsod, kjer ne raste nobena od prej imenovanih sort. Želimo torej, da se tudi od vseh raznih fižolovih vrst ohranijo in razmnožujejo le omenjene, ki so gospodarsko najbolj utemeljene.

Za krmo zelo važna rastlina, ki jo vse premalo sejemo, je grašica (grahora), zimska in jara. Zlasti zimska grašica je važna za vse suhe pokrajine v banovini, ker daje v mešanici z ržjo (100 kg rži, 50 kg zimske grašice na ha) prvo spomladansko krmo še pred rdečo deteljo. Zelo važna bi mogla postati peščena ali kosmata grašica, ki uspeva celo na slabi zemlji in ki se lahko seje kot strniščni sadež za krmo ali pa za zeleno gnojenje.

Za krmo zelo važna rastlina, ki je še mnogo premalo sejemo, je soja. Dočim soja za človeško prehrano pri nas nikakor ne prihaja v poštev, je pa tembolj važna za krmo. Kajti ona vsebuje zelo veliko beljakovin, ki jih v dosedanji krmi vse premalo nudimo naši živini.

Od industrijskih rastlin je v Dravski banovini najvažnejši hmelj. Od razmeroma zelo velike površine (okoli 2000 ha) leta 1927, se je pod silo okolnosti ta kultura v zadnjih letih skrčila najmanj za 30%, dočim se je v istem času evropska površina hmelja znižala za 54%,

v Dunavski banovini celo za 92%, na Češkem za 46%, v Nemčiji pa le za 47%. Cena, ki je v tem času padla od Din 120 na Din 5, se je v predzadnji sezoni počasi povzpela na Din 9, l. 1932 pa že na Din 20 za kg. Hmeljarji upajo na boljše cene, toda ta dvig cen nas ne sme zapeljati, da bi hmeljsko površino ponovno prekomerno povečali. Edino gospodarsko in tehnično upravičeno hmeljarsko okrožje je v Dravski banovini; saj je savinjski hmelj, ki uspešno konkurira tudi na svetovnem trgu, v državi najboljši. Štajerski hmelj je specijalni pridelek klimatskih in talnih razmer in kot tak ima pravico, da se ohrani. Kosmati dohodek od hmeljarstva je znašal leta 1925. povprečno 243 milijonov Din, l. 1931. 7—9 milijonov Din, l. 1932. pa okoli 15 milijonov Din.

Pri produkciji hmelja moramo stremeti: 1. da produciramo malo, toda kvalitetno najboljši hmelj; 2. da izkrcimo hmeljnike v neprikladnih legah; 3. da selekcioniramo golding na odpornost proti peronospori in na kakovost in 4. da izvažamo le žigosan hmelj.

Druga važna kultura je lan, ki se je pred 50 leti gojil povsod. Ni ga kraja, kjer ne bi pričali kolovrati, trlice in fernaže, da je naš kmet v vseh kotih naše domovine sam pridelal lanišče, predel, tkal platno, stiskal seme, da je dobil olje za leščerbo in kolomaz, in pogače za krmo ter da si je sam delal vrvi in povodce. Le malokje se je ohranila ta hišna obrt, ker je razmeroma predraga. Denarno gospodarstvo in industrija sta ubili lanarstvo, ki ga kar ni več moč oživeti. Morda ga bo današnja stiska zopet vzbudila. Le še okoli 1400 ha je pokrival lan l. 1932, zato pa uvažamo v državo okoli 6 vagonov lanenega prediva in 522 vagonov lanenega semena (samo preko Ljubljane). Kaj sledi iz tega? Lanu je treba na vsak način odmeriti večjo površino in sejati je vrste, ki dajejo poleg prikladnega prediva tudi obilo semena. Pri nas se seje zimski lan (Turek), jari lan (zlasti je čislan ruski lan) in strniščni lan (prezič). Prav dobro je liško in grško seme.

Končno naj opozorim še na buče in na bučno seme ali bučnice. Leta 1931 smo uvozili 5257 q bučnega olja. Pridelali smo v Dravski banovini okoli 75.000 q buč, t. j. okoli 33 q na ha. Če bi vse bučnice uporabili za olje, tedaj bi pridelali doma najmanj 625 q bučnega olja. Industrija bučnega olja je pri nas dobro razvita. Škoda je, da uvažamo v državo 1820 oljkinega (laškega) olja. Skoraj pol banovine ne pozna bučnega olja. Gospodarji krmijo bučnice svinjam, v trgovini pa kupujejo laško olje. Bučno olje ni slabo, kakor se misli v teh krajih, glavno je, da kmetovalcu zanj ni treba šteti denarja. Uvoz rastlinskega olja v našo državo ni potreben, vse bi lahko doma pridelali, celo ricinovo in sezamovo olje. Sadite čimveč oljnatih rastlin, saj smo uvozili l. 1932. v Dravsko banovino razen lanenega semena še najmanj 62 vagonov raznega oljnatega semena.

Pridelovanje krme, semen, trav in detelj.

V Dravski banovini imamo 254.332 ha naravnih travnikov s pridelkom (l. 1932) 4,491.397 q suhe krme in 3814 ha umetnih travnikov s pridelkom 127.328 q. Leta 1932. smo pridelali skupno 6,870.694 q suhe krme (vštevši detelje), torej za 1,332.775 q manj kot predlanskim. Skupno število odrasle živine znaša v banovini 371.134. Na vsako odraslo glavo in na dan odpade torej komaj 5 kg suhe krme, dočim rabimo za dostojno prehrano najmanj 12 kg na glavo in dan. V Nemčiji se pridelava in uporabi na dan in glavo odrasle živine 18 kg suhe krme. Pri nas se torej krmi trikrat slabše kot na Nemškem in tudi seno z naših travnikov je najmanj trikrat slabše. Brez zadostne krme ni lepe živine. Dobro seno je štirikrat več vredno od slabega. Dobri travniki bolje poplačajo vsak trud in vsak izdatek zanje kot slabi travniki. Vse to in pa vsakoletna tarnanja pasivnih krajev je napolnilo kr. bansko upravo, da izdelava temeljit načrt za pridelovanje krme; načrt se že v celoti izvaja.

Kr. banska uprava pospešuje pridelovanje krmskih rastlin (travništvo, pašništvo, planšarstvo i. t. d.) tako-le:

1. s pospeševanjem umetnega pridelovanja krmskih rastlin,

- a) z ureditvijo in premovanjem vzornih travišč;
- b) s posredovanjem nakupa in s prispevanjem k nakupu semen za travne in deteljne semenske mešanice in raznih drugih semen krmskih rastlin;

2. s pocenitvijo umetnih gnojil, ki se uporabljajo za urejanje umetnih travišč;

3. z urejanjem poskusnih polj za vzgojo krmskih rastlin, t. j. primerjalnih poizkusov za preizkušnjo vrednosti raznih travnih semenskih mešanic in mešanic drugih krmskih rastlin;

4. s pospeševanjem pridelovanja semen trav in detelj za dom in za izvoz, z urejanjem polj za pridelovanje travnih semen;

5. z izobrazbo travniških pomočnikov;

6. s teoretičnimi in praktičnimi tečaji o travništvu, pašništvu, planšarstvu in pridelovanju krmskih rastlin na polju;

7. z urejanjem učnih travišč (poučnih travnih vrtov) za spoznavanje trav;

8. z ogledi vzornih in učnih travišč;

9. s pospeševanjem pravilnega oskrbovanja, osuševanja in namakanja travišč;

a) s poukom in praktičnim predvajanjem uporabe travniških bran in drugih strojev za nego ruše,

b) s pocenitvijo travniških bran in strojev za oskrbovanje travišč, z brezplačno izdelavo načrtov in z nadzorovanjem nad pravilno izdelavo načrtov za osuševanje in namakanje travišč;

10. z zidavo jam in stolpov za kisanje krme.

Vsi zimski kmetijski tečaji, ki jih je priredila kr. banska uprava širom banovine l. 1932. so bili v glavnem usmerjeni na pouk o pridelovanju krme na traviščih in

na polju. Letošnjo spomlad je razdelila uprava po polovični ceni 75 travniških bran in je prispevala okoli 30.000 Din za nakup travnih semen in umetnih gnojil za ureditev umetnih travnikov. Odkupila je precej strokovnih knjig o travništvu in izdala obsežno brošuro o umetnem travništvu in o pridelovanju travnih in deteljnih semen. Priredila je prvi 10dnevni tečaj za travniške pomočnike na kmetijski šoli v Št. Juriju. ob j. ž. Tečajnikov je bilo 20. Zastopani so bili vsi srezi razen logaškega, radovljiškega, mariborskega, dolnjelendavskega in metliškega, od koder se vabilu ni nihče odzval. Tečajniki so samostojni kmetijski gospodarji, ki so se obvezali urediti umetne travnike in pričeti s pridelovanjem travnega in deteljnega semena za dom in za prodajo. Tečaj se je vršil v dveh dobah. Koncem marca za časa setve umetnih travnikov in koncem maja, ko so travniki v najbujnejšem razvoju, da so mogli spoznavati trave (dobre in slabe) ir plevel, in da so se mogli poučiti o spravljanju in o kisanju krme. Sličen tečaj se bo odsihmal vršil vsako leto ob istem času in iz vsakega sreza bo sprejet po en samostojen kmetovalec.

Navodila za prispevanje k ureditvi umetnih travnišč določajo, da zamore vsak kmetovalec, ki želi urediti umetno travnišče (deteljno mešanico, menjalni travnik, stalni travnik, stalni pašnik), ali pomladiti travnik z desetvijo, dobiti v okviru razpoložljivih sredstev od 30—50% prispevka h kupni ceni semen trav in detelj, potrebnih za semensko mešanico, in k nakupu potrebnega umetnega gnoja. Kdor ima do 8 glav velike živine, dobi 50% prispevka, kdor 8—12 glav živine, dobi 40% prispevka, kdor pa ima 12—18 glav, pa le 30% prispevka. Kdor želi biti deležen prispevka, naj se javi pri pristojnem srezkem kmetijskem referentu, ki mu bo dal vsa potrebna pojasnila. Prošilec mora namreč vložiti prošnjo preko občine na srezko načelstvo, ki jo dostavi kr. banski upravi. V prošnji je navesti ime prosilca, bivališče, občino, pošto,

žel. postajo, kakovost zemlje, na kateri želi sejati umetno travišče, nadmorsko višino zemljišča, velikost zemljišča, ki ga želi zasejati, predsadež, kdaj je slednjič gnojil in s čim je gnojil, kakšno lego ima dotična zemlja, katero travišče želi zasejati in koliko glav živine ima. Prošnji mora priložiti obvezo, da bo travišče zasejal po navodilih kr. banske uprave, ki bo nadzirala uporabo semen in gnojila, in da bo dodeljeno seme brezplačno prevzel.

Travniške brane se dodeljujejo po znižani ceni le kmetijskim organizacijam in občinam. Zasebniki so popolnoma izključeni. Prošnji je treba priložiti obvezo, da bo organizacija, oziroma občina brano posojala svojim članom, odnosno občanom.

Urejanje umetnih travišč pa ne bo uspešno in se ne bo moglo udomačiti tako dolgo, dokler moramo sejati tuje, uvoženo travno seme. Glavni trg za travno seme je v Hamburgu. Tamkaj se ne gleda na izvor semena, temveč le na zunanost in na ceno. In tako je mogoče, da seje naš kmetovalec pri napravi umetnega travnika seme, ki je raslo v petih ali šestih državah ali celo v različnih delih sveta. Dokazano je, da odganjajo travne rastline iz tujega semena najmanj 14 dni pozneje kot iz domačega. Poleg gospodarske izgube, ki jo predstavlja nakup semena v tujini, igra važno vlogo tudi neprikladnost semena za naše razmere.

Pridelovanje lastnega semena trav in detelj je torej prvi in glavni pogoj za uspešno umetno travništvo. Vsak umni kmetovalec, ki seje umetne travnike, naj si sam pridela vse ali vsaj glavno potrebno seme. O pridelovanju travnega in deteljnega semena se vsakdo lahko pouči v knjižnici, ki je pred kratkim izšla pod naslovom: „100 pojasnil o umetnem travništvu in o pridelovanju travnega in deteljnega semena.“

Sicer že pridelujemo v banovini okoli 100 q francoske pahovke in 50 q mačjega repa, toda po večini mo-

ramo vse travno seme uvažati iz inozemstva. Tako smo leta 1932 uvozili preko Ljubljane 37.340 kg semena raznih detelj in 45.451 kg raznih trav v vrednosti okoli 2.000.000 Din. To je sedaj v času krize. Poprej smo uvažali mnogo več, najmanj za 4.000.000 Din letno. Po uradni statistiki smo pridelali lani okoli 600.000 kg semena črne detelje in 66.000 kg semena nemške detelje. Na ha povprečno 350 kg črne detelje in 230 kg nemške detelje. Kmetijska poskusna in kontrolna postaja v Ljubljani je t. leto plombirala le 89.400 kg domačega semena črne detelje, 73.200 kg nemške in 4.000 laške detelje. Vsekakor pridelamo za lastno potrebo dovolj semena črne, nemške in rumene detelje. Rdeče, bele in švedske detelje ter nokote pa pridelamo malo ali skoraj nič. Slednje so pa za umetne travnike tudi zelo potrebne, zato se jih morajo lotiti napredni kmetovalci. Vedno bo dovolj odjemalcev za naše deteljno seme, ki je priznано boljše od laškega in francoskega.

Najnevarnejši plevel naše detelje je predenica. V naši banovini je detelja okužena z drobno in debelo predenico. Drobna predenica se lahko izloči iz detelje s precej preprostimi stroji na sita. Debele predenice pa s temi stroji ni mogoče odstraniti, ker je prav tako debela kot deteljno seme. Zato so potrebni čisto posebni stroji, ki jih imamo v državi od lanskega leta skupno le sedem. Eden od njih se nahaja v banovinski oskrbi v Ljubljani, in sicer v žrebčarni na Selu. Vsakdo lahko pošlje seme v čiščenje. Ako je seme okuženo z debelo predenico, je čiščenje precej drago, ker je za to potreben poseben prah, ki ga moramo uvažati. Princip čiščenja je tale: seme detelje se pomeša z železnim prahom. Seme detelje je gladko in se ga prah ne prime, seme predenice je hrupavo, prah se ga prime. Seme se vodi čez magnet, ki pritegne k železnim prahom obdano plevelno seme, dočim pade deteljno seme brez zadržka v posebno posodo.

Kdor želi še posebnih pojasnil, naj piše na naslov: Banovinska postaja za čiščenje deteljnega semena, Ljubljana, Gosposka ulica 15.

Postaja je stala okoli 350.000 Din. V dobrem letu je pa že očistila okoli 80.000 kg deteljnega semena.

Od travnih semen naj bi kmetovalci pridelovali za lastno uporabo vsaj 8 najvažnejših in najpotrebnejših travnih semen, in sicer štiri visoke (mačji rep, francoska pahovka, pasja trava in travniška bilnica) in štiri nizke oziroma srednjevisoke trave (zlati oves, travniška latovka, pasji rep in rdeča bilnica). Nadalje seme črne detelje, švedske, bele detelje in nokote. Zlasti bi priporočal setev zlatega ovsa vsem kmetovalcem v planinskih krajih. Za prodajo semena trgovcem pa prihajajo v poštev tele trave in detelje: zlati oves, bela šopulja, travniška in navadna latovka, lisičji rep, travniška bilnica, rdeča bilnica, pasji rep, pasja trava, bela detelja, švedska detelja in navadna nokota.

Da bi se vzbudilo zanimanje za pridelovanje travnega semena, se ustanavljajo krožki za pridelovanje travnega in deteljnega semena. To so skupine kmetovalcev, ki se obvežejo pridelovati seme trav in detelj v kakršnemkoli obsegu. Krožke ustanavljajo in vodijo srez. kmetijski referenti. Kr. banska uprava bo krila svojo potrebo travnega in deteljnega semena prvenstveno z nakupom od članov teh krožkov.

Krožek je temeljni kamen bodoči zadrugi za pridelovanje travnega in deteljnega semena. Prvi tak krožek je bil osnovan letos v kranjskem srezu. Sestavljajo ga štirje napredni kmetovalci iz Vinharjev nad Škofjo Loko in eden iz Kokrice. Zasejane zemlje imajo že 4500 m², letošnjo spomlad bodo pa zasejali še 15.000 m². Pridelovali bodo seme: pasje trave, zlatega ovsa, pasjega repa, francoske pahovke, travniške bilnice, travniške latovke, bele detelje in navadne nokote.

Kr. banska uprava namerava pridelovati travno seme tudi v lastni režiji, in sicer na vseh banovinskih zavodih in šolah. Na planinskem posestvu Biba na Menini planini bo uredila planinsko učno travišče in bo pridelovala semena planinskih krmskih rastlin za obnovo naših planinskih pašnikov.

Kr. banska uprava pospešuje poljedelstvo in travništvo še na ta način, da prispeva k nakupu umetnih gnojil za razne gnojilne poskuse. Letošnjo pomlad je razdelila med 300 poskusnikov 15.000 kg nitrofoskala za gnojilne poskuse na travnikih.

Banska uprava prispeva k nakupu trijerjev; k nakupu drugih strojev načelno ne prispeva. V preteklem letu je bilo s prispevkom nakupljeno 23 trijerjev, prejšnje čase seveda več. Vsaka občina bi morala imeti občinski trijer in občinsko brano.

Kr. banska uprava podpira vzorne kmetovalce, ki jih je v banovini 13, s tem, da jim dodeljuje boljše stroje, ureja gnojišča i. t. d. Vsak srez naj bi imel vsaj enega vzornega kmetovalca. Brez njega so še srez: črnomeljski, kočevski, kamniški, gornjegrajski, laški, litijski, ljubljanski, mariborski (l. br.), dravograjski, krški, brežiški, novomeški, celjski, šmarski, konjiški. Banska uprava izvaja razne ukrepe za zatiranje rastlinskih boleznin in škodljivcev. S primernim poukom in s pocenitvijo sredstev za zatiranje rastlinskih boleznin in škodljivcev skuša preprečiti ogromne škode, ki jih povzročajo ogrci, miši, vrane, žitne sneti, rje, plesni i. t. d.

Oblastva torej storijo vse, kar dopuščajo današnje razmere. Uspeh teh prizadevanj je pa odvisen od sposobnosti kmetovalca samega. Ne pričakuj in ne zanašaj se samo na pomoč od zgoraj, ne moleduj in ne tarnaj, temveč poišči samega sebe: zavedaj se svoje vloge, izobrazuj se, udružuj se! V slogi je moč, v organizaciji bodočnost našega poljedelca!

Sadjarstvo v Dravski banovini.

V sedanjih težkih časih, ko so cene vsem kmetijskim proizvodom padle tako nizko in ko je izvoz skoraj vseh kmetijskih proizvodov silno otežkočen, kaže in se priporoča skoraj za vse panoge kmetijstva: ne več razširjati proizvodnje, ampak le izboljševati proizvode, da se bodo lažje spravili v denar in vzdržali tujo konkurenco.

Kar se pa tiče sadjarstva, se mirno lahko trdi, da je razširjenje še možno in da je razširjenje pri nas zaenkrat tudi priporočljivo.

V celi Jugoslaviji imamo po uradni statistiki iz l. 1931 skupno 63,011.156 sadnih dreves; od tega odpade na Dravsko banovino 4,577.550 sadnih dreves, torej 7,2%. Pred nami so predvsem Drinska banova kot izrazito „šljivarska“ banovina ter Moravska, Dunavska in Savska banovina.

Če pa vzamemo samo število jablan, se razmerje spremeni v prid Dravske banovine; od skupno 7,012.545 jablan odpade na Dravsko banovino 2,330.000 jablan ali približno 33%. Po številu jablan pride Dravska banovina daleč naprej na prvo mesto.

Za Dravsko banovino predstavlja tedaj sadjarstvo zelo važno kmetijsko panogo, ki od leta do leta v vsakem oziru napreduje in ki ima še veliko bodočnost.

Razširitev posameznih sadnih vrst ali plemen po poedinih srezih je razvidna iz sledeče preglednice, sestavljene po uradnih podatkih za l. 1931.

Srezi so v preglednici razvrščeni po sadjarskih okrožjih in podatki zaokroženi navzgor.

Srez Maribor levi breg je naš najbolj sadjarski srez, ker ima sam 11% vseh sadnih dreves, sledijo mu srezi Ptuj, Celje in Šmarje; pa tudi srez Ljutomer, ako upoštevamo njegovo razmeroma manjšo površino.

Preglednica sadnih dreves v Dravski banovini po srezih.

Štev	S r e z	Jabolk	Hrušk	Čespelj in sliv	Črešnjev in višnjev	Breskev	Marelic	Orehov	Skupaj
1	Maribor levi breg	330.000	45.000	70.000	17.000	5.000	600	11.000	478.600
2	Maribor desni breg	100.000	35.000	30.000	6.000	3.000	3.100	7.000	184.100
3	Ptuj	250.000	45.000	45.000	18.000	8.500	1.200	14.000	381.700
4	Ljutomer	150.000	20.000	35.000	7.000	3.500	300	2.500	218.300
5	Murska Sobota	60.000	15.000	14.000	7.000	4.500	300	2.000	102.800
6	Dolnja Lendava	30.000	10.000	20.000	4.000	3.500	200	800	68.500
7	Smarje	140.000	30.000	115.000	9.000	3.000	400	12.000	309.400
8	Konjice	60.000	20.000	30.000	3.000	2.000	300	4.000	119.300
9	Konjice	160.000	60.000	50.000	23.000	7.000	1.500	15.000	316.500
10	Lasko	60.000	15.000	16.000	3.000	2.500	400	3.000	99.900
11	Gornji grad	40.000	15.000	6.000	4.000	1.000	100	3.200	69.300
12	Slovenjgradec	100.000	51.000	25.000	8.000	2.500	1.700	6.000	194.200
13	Dravograd	60.000	30.000	21.000	2.000	—	—	5.000	118.000
14	Brežice	50.000	20.000	25.000	4.000	3.500	1.600	6.000	110.100
15	Krško	120.000	45.000	60.000	16.000	8.000	700	16.000	265.700
16	Novo mesto	110.000	40.000	56.000	27.000	8.000	2.500	20.000	263.500
17	Črnomelj	20.000	10.000	20.000	5.000	4.000	10	5.000	64.010
18	Metlika	20.000	6.000	16.000	1.500	1.000	50	3.000	47.550
19	Litija	60.000	40.000	35.000	12.000	4.500	1.300	13.000	165.800
20	Kamnik	80.000	35.000	25.000	4.000	300	200	7.000	151.500
21	Ljubljana	100.000	60.000	65.000	10.000	1.500	1.200	10.000	247.700
21	Kranj	90.000	70.000	90.000	14.000	200	20	13.000	177.200
23	Radovljica	40.000	25.000	16.000	1.500	50	600	5.000	88.150
24	Logatec	30.000	15.000	10.000	3.000	—	—	1.600	59.600
25	Kočevoje	70.000	60.000	40.000	4.000	100	20	3.000	177.120
	Skupaj . . .	2.330.000	817.000	985.000	213.000	77.150	18.300	188.100	4.577.550

Razmeroma malo število sadnih dreves izkazujeta oba prekmurska sreza in oba belokranjska sreza, čeravno so v vseh teh srezih dani pogoji za uspešen razvoj sadjarstva.

Ako upoštevamo samo jabolane, se gornje ugotovitve bistveno ne spremenijo, le srez Ljutomer se pokaže še bolj kot sadjarsko jako važen srez; srez Šmarje stopi nekako v ozadje za srezoma Celje in Ljutomer.

K preglednici treba pripomniti, da so v navedenih številkah upoštevana samo rodna, torej starejša drevesa. Koliko je v poslednjih letih novo zasajenega, v preglednici ne pride do izraza. Po uradnih podatkih pa imamo zasajenih čez 1.000.000 mladih jablan in kakega tričetrt milijona mladih drevesc ostalih sadnih vrst.

Zanimivo je številčno razmerje dreves posameznih sadnih vrst ali plemen.

Pregled sadnih vrst, ki se gojijo v Dravski banovini.

Zap. številka	Sadna vrsta	V sadovnjakih zasajeno		V drevesnicah se goji dreves			
		dreves rodnih in mladih	v %	v ban. drevesnicah	v privatnih drevesnicah	skupaj	v %
1	jablane	3.200.000	51·7	140.000	500.000	640.000	83·4
2	hruške	1.000.000	16·4	15.000	70.000	85.000	11·0
3	češplje in slive	1.300.000	21·0	5.400	14.000	19.400	2·5
4	črešnje in višnje	310.000	4·9	900	4.300	5.200	0·7
5	breskve	80.000	1·3	2.000	7.000	9.000	1·2
6	marelice	20.000	0·3	1.300	6.000	7.300	1·0
7	orehi	270.000	4·4	400	1.300	1.700	0·2
	Skupaj	6.180.000	100·0	165.000	622.600	767.600	100·0

V Dravski banovini se namreč sadi in goji od vseh sadnih plemen razmeroma največ jablan, kar je tudi gospodarsko upravičeno, kajti edino jabolka se lahko v

večji množini izvažajo. Sadi se pa razmeroma manj hrušk in češpelj, čemur ni toliko oporekati. Hrušk moštnic je že od nekdaj razmeroma mnogo posajenih, za domače potrebe gotovo zaenkrat dovolj; izvoza žlahtnih hrušk v večjih količinah pa pri nas trenutno tudi ni pričakovati.

Morda nekoliko premalo se sadi češpelj in sliv; upoštevati pa je treba, da se domače češplje povečini pora-

Razbiranje sadja pod drevesom.

bijo za žganje in le jako malo se jih spravi na trg svežih ali pa predela v suh izdelek in mezgo.

Odločno premalo se pa sadijo orehi. V tem oziru se vrši primerna propaganda in bo v bodoče ta nedostatek gotovo odpravljen.

Tudi breskve in marelice bo treba v bodoče gojiti v večjem obsegu.

Na naših živilskih trgih, posebno v Ljubljani in v večjih industrijskih centrih, primanjkuje lepih domačih breskev, marelic, vrtnih jagod, ponekod tudi črešenj in višenj. Povsod v bližini takih krajev kaže v primernih legah in zemljah zasaditi še breskev (posebno zgodnjih

— Amsden, Aleksander, Mayflower — pa tudi poznejših debelih), dalje marelic in tudi višenj ter črešenj, lepih debelih priporočenih vrst. Z gričkov od Krškega do Bizeljskega bi tega sadja lahko še mnogo spečali na trg v Zagreb! Iz Slovenskih goric bi bil mogoč izvoz v Avstrijo! Bela Krajina bi lahko postala naša druga Vipava!

In orehi? Stara častitljiva drevesa podiramo, delamo z njih pohištvo ali puškina kopita. Mladih žal ne zasa-jamo. Svočas je rastel ob vsaki kmetski hiši v Sloveniji košat orehov orjak; danes tega ni več. Da bomo še mi imeli sladkih orehovitih jedrc z domačega drevesa za sebe in za prodajo, sin ali vnuk pa dragocen orehov les — zato sadimo mlade orehe!

Javna oblastva se trudijo, da vzgojijo tudi za mrz proti pozebi bolj odporna drevesa z lepimi debelimi plo-dovi, tanjšo lupino in polnim jedrom. Če se sadi še na malo vzvišena primerna mesta, bo uspeh gotovo zago-tovljen.

Da bi sadjarji pri zasajanju novih sadovnjakov postopali čim enotneje radi prepotrebne standardizacije, od-nosno tipizacije našega sadja je kraljevska banska uprava v oktobru 1932. s sodelovanjem najodličnejših sadjarskih strokovnjakov določila in odredila končnoveljavni „sadni izbor za Dravsko banovino“. Ta izbor je med drugim pri-občen tudi v 1. številki „Sadjarja in vrtnarja“ za l. 1933.

Odslej se bodo gojile v drevesnicah in zasajale samo sorte tega izbora.

Najodločneje je sadni izbor izdelan za jabolane. Pri-poročenih je 19 sort jabolok. Toda ne povsod iste. Vsa ba-novina je razdeljena v 7 okrožij.

Mariborsko okrožje na primer (s Prekmurjem in Šmarskim srezom), ima samo skoraj polovico vseh ja-blan v banovini. To je torej naše najvažnejše sadjarsko okrožje. Tukaj so predvidene 3 glavne sorte (kanadka, boskopski kosmač in ontario). Te tri sorte naj bi se te-daj v mariborskem okrožju v prvi vrsti zasajale, recimo

vsaj kakih 60—70%. V manjši meri naj bi se tukaj sadile sorte: Krivopecelj, jonatan, Baumanova reneta, mošanckar, londonski peping in kardinal. V izboru so označene kot „prav dobre sorte“. Samo tam, kjer bo sadjar za svoj sadovnjak določil najboljšo zemljo in lego in kjer hoče tudi pozneje drevje najskrbneje in po vseh pravih oskrbovati (gnojiti, škropiti, obrezovati, zemljo pod drevjem obdelovati, drevje občasno pomlajevati itd.), samo tam naj sadi v manjši meri tudi sorte, ki so v izboru označene kot „sorte za posebne razmere“.

Podobno kakor za mariborsko sadjarsko okrožje, so jabolčne sorte določene tudi za ostala sadjarska okrožja: gorenje podravsko, savinjsko, dolensko, ljubljansko, gorenjsko in kraško.

Sadjar tedaj že ima v tem sadnem izboru neko zanesljivo navodilo za izbiro sort. Toda odločiti se mora za 3—4 sorte. Večje število sort pri enem sadjarju, da celo v celem kraju ni priporočljivo. Zato so potrebni še ožji krajevni sadni izbori. Kjerkoli so delavne sadjarske podružnice, tam tudi že imajo določen svoj krajevni sadni izbor. Povsod drugod bo treba k temu čim preje pristopiti.

Idealno bi bilo, ko bi imel ves okoliš vsake železniške nakladalne postaje enoten sadni izbor s čim manjšim številom sort. Takrat bi se lahko ponudilo na pr. na tej in tej postaji nakladamo toliko sto vagonov kanadke, toliko sto vagonov ontario in toliko desetih vagonov parmenke.

Takrat velike solidne sadjarske tvrdke v inozemstvu ne bi mogle več očitati, da nakladamo v vsak vagon po 243 različnih sort, kakor je temu žal dandanes. Takrat bi bile take firme pripravljene plačati tudi precej višje cene za naše odlično blago.

Določiti je torej treba povsod krajevne izbore, kolikor mogoče enotne za področja poedinih železniških nakladalnih postaj!

V svrhu primerjave večje ali manjše priljubljenosti poedinih sort, naj navedemo, kake cene so dosegle pri izvozu lansko leto (1932.) posamezne sorte v mariborskem okrožju: kanadka Din 1·60—2·50—3·—, boskopski kosmač kakor kanadka, zlata parmena Din 1·20—1·60 do 2·— (zato ker že v septembru), moškančgar Din 1·20 do 2·25, londonski peping Din 1·20—2·—, bobovec do Din 1·80, štetinec in pogačar Din 1·10—1·20, belfler do Din 3·—, Harbetova reneta Din 1·—, kardinal Din 0·80 do 1·—.

Žal od sort kakor krivopecelj, ontario, jonatan še ni bilo večjih količin za izvoz, ker se te sorte šele nanovo uvajajo in še niso pričele roditi.

Na večjo ali manjšo priljubljenost posameznih sort se da nekoliko sklepati tudi iz podatkov naših privatnih in javnih drevesnic.

Za sezono 1932/33 so nam drevesničarji pripravili približno 160.000 godnih jabolčnih drevesc. Celih 18% od te številke ali približno 27.000 drevesc odpade na kanadko, 10% na moškančkarja, 9% na Baumanovo reneta, 21% na bobovec; ostale sorte so sledeče zastopane: boskopski kosmač 3·4%, krivopecelj 3%, londonski peping 2·9%, kardinal 2·9%, jonatan 1·8%, ontario 1·5%, dolenska voščenka 0·8%, šarlamovski 1·2%, Boikovo jab. 1·1%, šampanjska reneta 0·6%, landsberška reneta 0·8%, zlata parmena 1·6% itd.

Kanadka, mošančkar, Baumanova reneta in bobovec tvorijo 58% vseh za saditev na stalno mesto godnih drevesc. Kljub temu ne priporočamo vseh teh 4 sort enako. Baumanova reneta je med sadjarji nekako izgubila na priljubljenosti, čeravno je to priporočljiva sorta.

Bobovec je nasprotno bolj priljubljen nego zasluži; sicer je to hvaležna sorta skoraj za vsako lego in zemljo; sad pa ni prvovrsten; je bolj gospodarska trpežna sorta. Ravno vsled te poslednje navedene lastnosti se zaenkrat še dobro drži tudi v ceni. Toda ali bo to trajalo?

Ako se bo na pomlad istočasno z bobovcem prodajal tudi ontario, krivopecelj, jonatan, šampanjska reneta in druge, takrat bodo gotovo te sorte zmagovale nad bobovcem.

Razen tega treba še pomisliti, da smo v zadnjih letih bobovca jako mnogo posadili in ko bo vse to začelo roditi, bo trg naravno preplavljen z njim. Iz teh razlogov bobovca več ne priporočamo in ga tudi ni več v sadnem izboru. Jako primeren je pa za obcestne nasade.

L. 1931 so naši drevesničarji cepili (v avgustu z očeslanjem) iste sorte kakor prej navedeno, toda razmerje se je precej pomaknilo v prid sledečim sortam: Baumanova reneta (12.5%), boskopski kosmač (7%), krivopecelj (5.1%), ontario (2.7%), jonatan (2.3%), londonski peping (3.7%) Boikovo jabolko (2.7%), šampanjska reneta (1.2%) itd.

Zanimivo je, da je odstotek bobovca padel z 21% na 17%.

Prejšnja leta so cepili tudi še v znatnem odstotku razne sorte izven sedanjega sadnega izbora in tudi domače krajevne sorte. Ta odstotek je v l. 1931 znatno padel od 21% na 10% in še od teh 10% odpade velik del na takozvane deblotvorce, ki se bodo v króni precepili s priporočenimi sortami.

Pripomniti treba, da je sedanji končno veljavni sadni izbor izšel šele v oktobru 1932. in se tedaj njegov vpliv še ne more pokazati.

Kake zaključke naj izvedemo iz teh številke? Sadili bomo v prvi vrsti sorte, ki so za dotično sadjarsko okrožje v sadnem izboru označene kot „Glavne sorte“. Seveda bomo od teh 2 ali 3 sort odbrali za sebe samo one, ki jim odgovarja položaj in zemlja v našem sadovnjaku. Kajti vsaka sorta ima pač svoje zahteve in posebne potrebe po zemlji in legi. Vse to je popisano v „Sadnem izboru“ v 1. številki letošnjega „Sadjarja“. Če smo na ta način dobili vsaj 2 odgovarjajoči sorti, osta-

nimo najbolje samo pri teh dveh. Pogledati pa moramo (zopet v podrobnem popisu sort), če imata obe sorti res dober cvetni prah. Ako bi ena imela slab pelod, ne bi mogla pomagati sosednji pri oploditvi cveta in posledica bi bila manjša rodovitnost. Zato v tem slučaju, ali če od „glavnih sort“ nismo na zgoraj popisani način mogli odbrati vsaj 2 sort, vzamemo še tretjo ali prvi dve za naše razmere odgovarjajoči naslednji sorti od onih, ki so v izboru označene kot „prav dobre sorte“.

Na ta način bomo zanesljivo lahko določili 2—3, največ 4 sorte, več nam pa ni treba.

Enako kakor za jabolka bomo postopali tudi pri izbiri sort za hruške, črešnje, breskve, marelice itd. Le da bo tukaj izbor nekoliko težji, ker niso sorte določene po okrožjih.

Vendar tudi pri vsem tem sadju ne kaže jemati preveč sort; 2, 3 do 4 odbrane in za vsakokratne razmere odgovarjajoče sorte od vsake vrste sadja bo več ko dovolj.

Sicer je pa že prej omenjeno, da niti ne priporočamo povsod in za vsako ceno gojiti vse razne vrste sadnega drevja.

Za jablane se bomo tedaj lahko odločili skoraj povsod, razen njih bomo pa tukaj izbrali samo še hruške, tam črešnje, drugod zopet breskve in marelice itd. Tako naj se to razume pri sajenju v večjem obsegu z namenom, da bi to sadje odprodajali. Za domačo potrebo otrok in odraslih seveda sadimo lahko od vseh vrst in sort sadja po kako drevo.

Pri nas v Sloveniji na splošno sadimo visokodebelna drevesca. To tudi za naše razmere zaenkrat popolnoma odgovarja.

Često se pa slišijo glasovi: v sedanjih časih mora kapital (denarna sredstva) brzo krožiti; kar si danes v kako podjetje — torej na pr. v sadonosnik — denarja vložil, to se naj poplača in izplača čimprej, ako že ne istega leta, pa vsaj po prvih par letih. Pri naših sadovnjakih mo-

ramo čakati celih 10, 15 ali še več let, da nam drevje začne polno roditi. To je vse predolga doba, torej proč z visokodebelnatimi sadovnjaki! Sadimo pritlično drevje, ki nam bo že od tretjega leta naprej rodilo in k temu še lepši sad!

Nekaj upravičenosti bi taka trditev imela. Toda pomisliti treba, da nikakor ni mogoče kar čez noč preobraziti miselnosti našega povprečnega kmeta sadjarja. Pa tudi ni potrebno. V gornji kalkulaciji je namreč dvojno izpuščeno. Prvič nam zemlja med mladimi sadnimi drevesčki daje še celo vrsto let skoraj poln donos trave ali poljskih sadežev, kar se gotovo ne sme prezreti. Drugo pa je, da že zasaditev, pa tudi poznejše oskrbovanje pritličnih sadnih dreves nesorazmerno mnogo več stane nego pri visokem sadovnjaku. Pri nas zaenkrat nimamo tržišč za visoko kvalitetno sadje, ki bi pač moralo biti v ceni mnogo višje, da bi poplačalo večje pridelovalne stroške.

Pri nas bomo tedaj upravičeno sadili še naprej visokodebelne jabolane, hruške (posebno moštнице), črešnje, največkrat tudi češplje, slive, višnje in marelice. Pri orehah bo pravilno, če bomo vzeli čim višje deblo, pa če tudi do 3 m višine, ker je tukaj važen tudi les.

Breskve pa priporočamo saditi kot pritlična drevesca z deblom 40 do 60 cm, največ 1 m. Taka oblika najbolj ugaja breskvam, tako najprej zarodijo; trajanje breskvinih nasadov je itak omejeno na največ 20—25 let. Seveda tak način gojitve breskev zahteva, da jim odločimo posebne parcele, samo v dobri zemlji in dobrih položajih. Te parcele zahtevajo potem podobno oskrbovanje kakor vinograd; saj bi se marsikod namesto izkrčenih in zapuščenih vinogradov lahko s pridom gojile breskve.

Ta način kulture breskev so si prisvojili naši podjetni Vipavci in Primorci onstran meje in ni jim žal. Pognemajmo jih!

Za produkcijo sadnih drevesc je preskrbljeno na kmetijskih šolah v Mariboru, Rakičanu, Št. Jurju, Grmu, Mali Loki, v banovinskih drevesnicah v Pekrah, Kapeli, Leskovcu, Kostanjevici in na banovinskem posestvu v Ponovičah. Posebno razsežna je centralna drevesnica v Rakičanu, ki bo od prihodnjega leta naprej dajala letno okoli 50.000 sadnih drevesc. Razen tega obstojajo še srezke drevesnice pri sreskih kmetijskih odborih v Logatcu, Radovljici (dve), Dravogradu, Mariboru l. br., Šmarju in Gornjem gradu.

V Dravski banovini imamo pa tudi še kakih 200 privatnih drevesničarjev. Ponekod, kakor v okolici Škofje Loke, je drevesničarstvo že nad stoletna udomačena kultura. Tudi ti privatni drevesničarji producirajo dober drevesni material. Razentega se pečajo v večji ali manjši meri z drevesničarstvom še mnoge podružnice Sadjarskega društva in Kmetijske družbe, kakor tudi mnoge osnovne in meščanske šole po deželi.

Skoraj vsi sadonosniki v Dravski banovini so takozvani travniški nasadi. To je v Dravski banovini omogočeno in upravičeno radi razmeroma velike množine padavin. V izredno sušnih poletjih trpi v takih nasadih i drevje i trava. Sadno drevje pa pri tem tudi za to še bolj trpi, ker se zemlja pod njim redkokdaj obdeluje in večkrat tudi premalo ali pa sploh ne gnoji. Radi tega se priporoča sadjarjem ob vsaki priliki vzdrževati okoli drevesc vsaj kolobarje; gnojenje sadnega drevja se v zadnjih letih že tudi v precejšni meri izvaja.

Stanje sadovnjakov v Dravški banovini, v splošnem vzeto, pa kljub precejšnjemu napredku še vedno ni zadovoljivo; drevesca se nanureč često sadijo pregosto; sadovnjaki, zlasti starejši nasadi, so večkrat slabo oskrbovani, oziroma popolnoma zanemarjeni, čiščenje krone od suhih, bolnih in pregostih vej se v precejšnji meri sicer že vrši, vendar pa ne pòvsod in tudi ne vedno pravilno.

Zimsko škropljenje z arborinom se le počasi udomačuje in primeri pravilnega letnega škropljenja so še bolj redki. Zatiranje raznih škodljivih gosenic se pa vendar že v precejšnji meri izvaja.

Del vinograda in sadni špalir na Vinarski in sadjarski šoli v Mariboru.

Od sadnih škodljivcev in bolezni sta v Dravski bavnini najvažnejša jabolčni zavijač in fuži-

k l a d i j. Proti temu dvema velja zatorej glavni boj, zlasti s propagiranjem pravilnega škropljenja in čiščenja drevja čez zimo.

Hudi škodljivci so nadalje še razne gosenice, ki se pojavljajo spomladi in poleti na listju, zlatnica, glogov belin, zimski pedic, cvetoder, lubadarji, krvava uš, listne uši in dr. Na češpljah je jako razširjen tudi č e š p l j e v k a p a r, češpljev zavijač in češpljeva grizlica; pri podrejenem pomenu češpelj v Dravski banovini to ni sicer tako kočljivo, vendar naj se kapar pridno zatira s pomočjo zimskega škropljenja z arborinom, ker se v zadnjem času pojavlja tudi že na jablanah (sorodna vrsta).

Vprašanje obveznega zatiranja sadnih škodljivcev se z vso resnostjo proučuje. Upajmo, da ni več daleč čas, ko bo moral biti na pomlad očiščen vsak sadonosnik od suhih in bolnih vej, starih trhljih pokvek, omele (lima), od stare skorje in lišajev ter pravilno poškropljen — pod pretnjo kazni. Kajti kaj pomaga pridnemu sadjarju, ki vzorno oskrbuje svoje sadno drevje, če je pa mogoče pri zaničnem sosedu leglo škodljivcev, ki čez mejo preletajo k njemu.

Zakon o zatiranju sadnih škodljivcev z dne 29. decembra 1929. določa, da občinska oblastva morajo odrediti nujne ukrepe za zatiranje poedinih hudih škodljivcev, ki grozijo uničiti sadne ali poljske kulture (§ 9.). Ako so taki ogrožajoči škodljivci razširjeni v območju več občin v srezu, odredi potrebne ukrepe za zatiranje srezki načelnik, za področja več srezov pa ban (§ 12.). Vsak imetnik zemljišča je dolžan uporabljati od oblastev predpisane zatiralne ukrepe in pravočasno zatirati z lastnimi močmi in sredstvi rastlinske bolezni in škodljivce (§ 3.). Ako predpisanih in oblastveno odrejenih ukrepov ne bi vršil, zapade globi v korist občinskega kmetijskega sklada, zatiranje pa izvrši takoj občinsko oblastvo samo ob njegovih stroških (§ 20.).

V nobeni drugi kmetijski panogi izvedba citiranih do-
ločil zakona ni nujneje potrebna kakor v sadjarstvu. Le
lepo, primamljivo, nepoškodovano sadje se bo v bodoče
dalo spraviti v denar v tuzemstvu, posebej pa še v ino-
zemstvu. V inozemstvu gre za sloves našega sadja, ki je
priznано odlično po svojih notranjih lastnostih (okusu in
sočnosti), nima pa prečesto prikupljive zunanosti, ker je
pogosto črvivo, pobito, krastavo itd.

Ne gre samo za to, da obdržimo za naše sadje dose-
danja tržišča, ampak bo treba iskati še novih, ki jih pa s
slabim sadjem ne bomo pridobili.

Skupno zatiranje bolezní in škodljivcev je zadnja
leta izvedlo nekoliko občin v Dravski banovini (Sv. Le-
nart v Slov. gor., Ihan pri Domžalah). Čeravno manjka
točnih uradnih poročil, vendar se sliši, da so bili s konč-
nim uspehom skupnega škropljenja vsi sadjarji prav za-
dovoljni.

Letni pridelek sadja se od leta do leta jako menja.
Tudi je jako težko ugotoviti vsaj približno pravilne po-
datke. Zato tudi naslednja preglednica daje samo od daleč
kolikor toliko približne podatke.

Preglednica pridelka in uporabe sadne letine 1932.

Zap. štev.	Sadna vrsta	Celoletni pridelek približno		Od celoletnega pridelka se je izvozilo približno		Prodalo v državi približno		Porabilo doma približno	
		q	q	%	q	%	q	%	
1	jabolka	1.000.000	300.000	30·0	200.000	20·0	500.000	59·0	
2	hruške	200.000	200	0·1	20.000	20·0	89.890	89·2	
3	češplje in slive	120.000	120	0·2	24.000	10·0	95.880	88·9	
4	črešnje in višnje	20.000	—	—	5.000	25·0	15.000	75·0	
5	breskve	5.000	—	—	2.000	40·0	3.000	60·0	
6	marelice	1.000	—	—	500	50·0	500	50·0	
7	orehi	20.000	3.000	15·0	7.000	35·0	10.000	50·0	
	Skupaj	1.266.000	303.320	—	248.500	—	714.180	—	

Tudi spravljanje sadnega pridelka je žal pomanjkljivo, celo bolj pomanjkljivo nego oskrbovanje sadovnjakov.

Razlike med lepim namiznim sadjem in samo tzv. gospodarsko kvaliteto naš preprosti sadjar še ni v polni meri doumel. Pazljivo z roko obran plod bo često dal v isti koš s tresenim sadjem in narobe. Za prevoz sadja k trgovcu ali do železnice često ne podloži dovolj slame; da bi pa tudi na vrhu onemogočil sadju poskakovanje in drgnjenje in ga trdno stisnil s primernim mehkim pokrovom čez voz, taki primeri so, žal, preredki. Tudi sadne shrambe so navadno jako pomanjkljive.

Mnogo škode dela sadjarjem neorganizirana sadna trgovina. V prvi vrsti pride v poštev izvozna trgovina z jabolki. Karakteristično za neorganiziranost sadne trgovine je silno kolebanje cen. Jabolka se največ izvažajo v Južno Nemčijo. Ako je tam trenutno cena ugodna, naklada namreč v Dravski banovini na sto in sto sadnih trgovcev hkrati po večje število vagonov jabolk; ko pa potem prispe vse to blago naenkrat na tržišče v Nemčijo, ga je za tamošnjo dnevno potrebo preveč in cena mu vsled tega pade silno nizko. To ima pa zopet za posledico, da nikdo več ne naklada; povpraševanje po slovenskem sadju na nemškem tržišču pa postane čez teden, dva zopet večje, nego je ponudba; cene se vsled tega zopet dvignejo, sadni izvozniki zopet hitijo nakladati in na ta način ponovno preobremenijo sadni trg in povzročijo s tem naravno tudi ponovno padanje cen itd. Povrh tega se često slišijo tudi pritožbe glede nesolidnosti nekaterih sadnih trgovcev.

Ako bi se trgovina s sadjem primerno organizirala tako, da ne bi več preplavljala v gotovih dneh tujih tržišč in ako bi se umerila v pravo produktivno združno smer, je gotovo, da bi imela več koristi od sadja tako sadjar kakor država in vso narodno gospodarstvo.

Zavedajoč se velike važnosti sadjarstva in okolnosti, da postaja ta panoga čezdalje važnejši vir dohodkov za

našega kmetovalca, javna oblastva po svoji možnosti podpirajo razvoj sadjarstva.

Že spredaj omenjeni zakon o obveznem zatiranju bolezni in škodljivcev je v prvi vrsti namenjen za zatiranje škodljivcev na sadnem drevju.

Dalje je v zmislu § 2. zakona o izpremembi in izpopolnitvi zakona o neposrednih davkih z dne 25. marca 1932 določena oprostitev od neposrednega davka za parcele, nanovo zasajene s sadnim drevjem, za dobo 6 let.

§ 2. navedenega zakona namreč določa, da se zemljišča, na katerih se zasade novi sadovnjaki, in sicer s češpljo, pretežno s „požeško šljivo“ (domačo češpljo) ali z jabolki in hruškami, pretežno jesenskimi, kakor tudi z orehi, breskvami, lešniki in drugim plemenitim sadjem, za 6 let oprostijo od davka na dohodek od zemljišč. Minister za kmetijstvo je predpisal s pravilnikom pod št. 55880/II z dne 10. septembra 1932 (Službeni list 76, od 24. septembra 1932), kaj je v zmislu zakona smatrati za sadovnjak, in bližje formalnosti za doseg davčne prostosti za nove sadovnjake, ki so bili zasajeni po 25. marcu 1932. Zahteva se, da se zasadijo s a m o s o r t e sadnega izbora ter da se priprava zemljišča in saditev pravilno izvrši; oproščene morejo biti cele parcele, ki merijo nad 250 m², ne pa tudi drevoredi in podobno. Netaksirane prijave novih sadovnjakov je vlagati pri pristojni katastrski upravi, da se izvede izprememba v zemljiškem katastru. Istočasno je vložiti prošnjo (kolkovano) pri isti pristojni katastrski upravi za oprostitev od davka na dohodek zemljišča, ki je nanovo zasajeno s sadnim drevjem. V prošnji je navesti: rodbinsko in rojstno ime, bivališče in hišno številko, katastrsko občino bivališča in zadevne parcele, številko parcele, površino, vrsto in sorte sadja, število zasajenih sadnih drevesc ter čas saditve (začetek in dovršitev). Prošnjo je treba vložiti do konca onega koledarskega leta, v katerem se je dovršila naprava sadovnjaka. Podatke preveri in

novi sadovnjak pregleda potem srezki kmetijski referent, katerega poročilo je merodajno za končno rešitev. Zato se priporoča, da se sadjarji že predhodno obračajo na srezkega kmetijskega referenta za nasvete pri napravi novih sadovnjakov.

Zakon o pospeševanju kmetijstva z dne 6. septembra 1929 določa v § 27. glavne smernice za pospeševanje sadjarstva. Sadjarstva se tiče tudi § 11. istega zakona (o srezkih razsadnikih) in dr. Žal, niso še izdani zadevni pravilniki. Kraljevska banska uprava Dravske banovine je v zvezi s tem zakonom določila končnoveljavni sadni izbor za Dravsko banovino, kakor je že spredaj pojasnjeno.

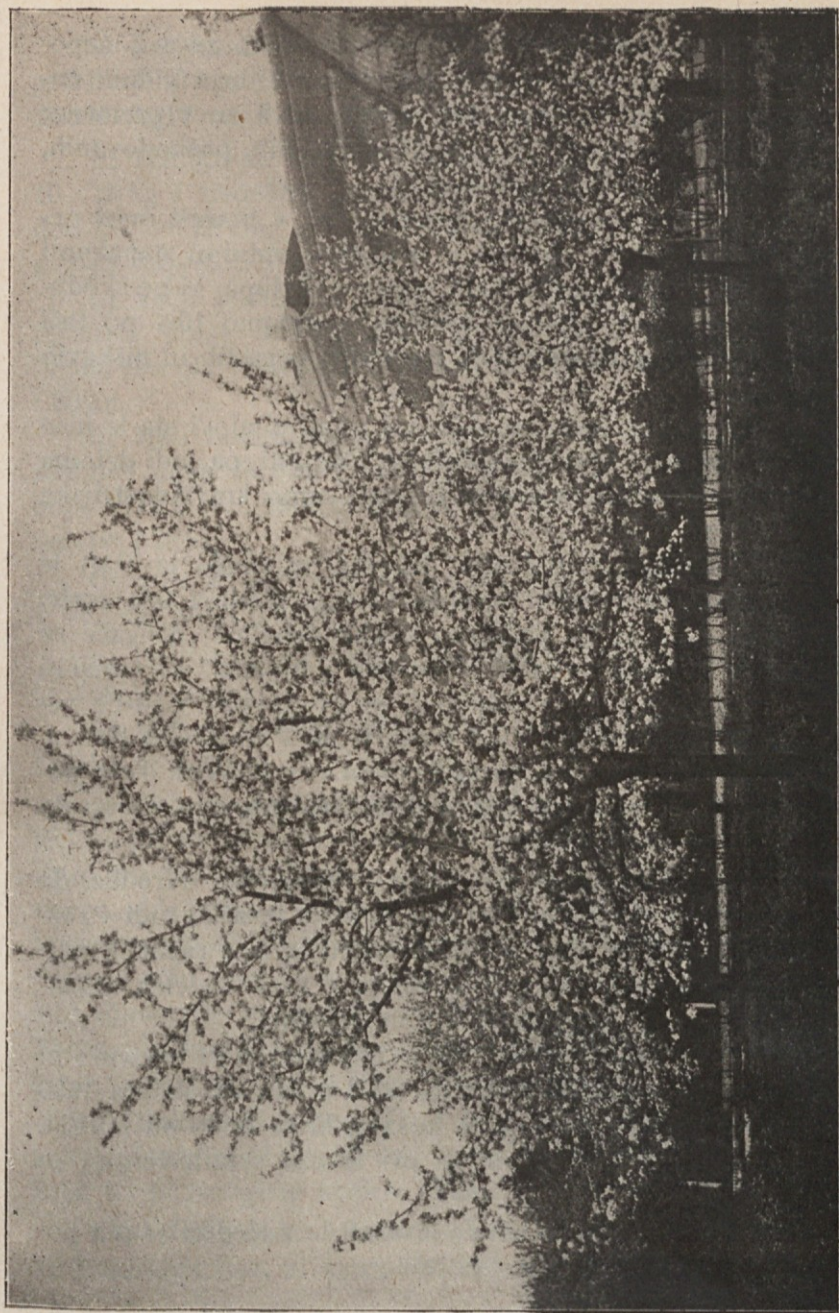
Na podlagi zakona o kontroli kmetijskih pridelkov, namenjenih za izvoz, z dne 18. novembra 1929, je ministrstvo za kmetijstvo izdalo pravilnik o kontroli svežega sadja pri izvozu in pravilnik o kontroli suhih češpelj pri izvozu. Za naše razmere je važen predvsem prvi pravilnik, in sicer v prvi vrsti radi izvoza jabolk.

Na podlagi tega pravilnika so določeni komisarji za pregled sadja za vse važnejše izvozne postaje in tričlanske komisije za pregled sadja za področja posameznih srezov. Vsak vagon sadja in tudi manjše količine sadja, namenjene za izvoz, morajo biti že na nakladalni postaji pregledane od pristojne komisije, oziroma komisarja. Sadju, ki ne bi odgovarjalo predpisanim zahtevam, komisija, odn. komisar ne sme dovoliti nadaljnje odpreme.

Predpisi pravilnika o kontroli sadja so razmeroma jako strogi, kar se tiče zahtevane kvalitete sadja in načina paketiranja.

V najkrajših potezah hočem navesti le zadevne predpise za jabolka, kar je za naše razmere najvažnejše (isti predpisi veljajo tudi za hruške in kutine).

Za izvoz jabolk, hrušk in kutin velja ta-le razredba:

Cvetoča jablana (Boskopski kosmač).

1. Namizna jabolka: pravilno razviti, zdravi, nepoškodovani, nenamrzli plodovi iste sorte, brez vidnih napak; plodovi ne smejo biti manjši od 5 cm v premeru; dopušča se skupaj 5% po toči obtolčenih, poškodovanih, pegastih in piškavih plodov.

2. Potrošna jabolka: pravilno ali v manjši meri nepravilno razviti plodovi z manjšimi vidnimi napakami (na pr. zarasle poškodbe, kraste od škrlupa, ki ne škodujejo trpežnosti ploda); dopušča se skupno 10% po toči obtolčenih, poškodovanih, namrzlih, pegastih in piškavih plodov.

3. Industrijska jabolka: vsi ostali plodovi, da le niso gnili, najsi so obtolčeni, defektni, pegasti, pa tudi deloma piškavi; lesnike se smejo izvažati samo kot industrijska jabolka.

Namizna in potrošna jabolka se smejo izvažati le tako, da so v vsaki pošiljki vloženi plodovi iste sorte, istega razreda in približno enake debeline; drugače se mora pošiljka označiti z besedo „mešano“ in označiti razred. Kar se tiče debelosti, so predpisane sledeče velikosti v premeru: 5 do 6 cm, 6 do 7 cm, 7 do 8.4 cm, 8.4 do 10.5 cm, 10.5 do 12.5 cm in čez 12.5 cm. Teža pojedinega tovorka sme biti: sod do 100 kg brutto, zaboji do 60 kg, košare do 30 kg.

Le izjemoma se dovoljuje do nadaljnje odredbe, da se smejo namizna in potrošna jabolka izvažati tudi v razsutem stanju v vagonih, toda vagon se sme razdeliti največ na pet oddelkov in se smejo v vsak oddelek nakladati plodovi samo ene sorte in debeline.

Pripomniti je treba, da je ministrstvo za trgovino in industrijo z razpisom I. No. 3008 z dne 22. marca 1933 odredilo enotne zaboje in košare, ki se bodo od 1. 1934. smeli izključno uporabljati pri izvozu svežih češpelj in grozdja.

Češplje se bodo smele izvažati le v sledečih tipih posod:

a) Italijanske gajbice (štajgne ali koški) z vsebino približno 10 kg; dimenzije so sledeče: pokrov 45×32 cm, dno 30×17 cm, višina 18 cm, teža štajgne največ 1.20 kg.

b) Italijanske štajgne (gajbice) z vsebino približno 16—18 kg s sledečimi dimenzijami: pokrov 50×35 cm, dno 35×18 cm, višina (brez pokrova) 22 cm, teža gajbice največ 2.20 kg.

c) Večji holandski zaboji s sledečimi dimenzijami: Stranice dolge 52 cm, končnica široka 41 cm, višina 10 cm, trooglate nožice visoke 15 cm, teža zaboja največ 1.80 kg.

d) Mali holandski zaboji s sledečimi dimenzijami: stranice dolge 50 cm, končnice široke 30 cm, višina zaboja 10 cm, trooglate nožice visoke 15 cm, teža zaboja največ 1.25 kg.

Grozdje se bo smelo od l. 1934 naprej izvažati samo v sledečih tipih posod:

a) Italijanske gajbice za 10 kg kakor navedene zgoraj za češplje pod a).

b) Mali holandski zaboji kakor popisani zgoraj za češplje pod d).

c) Pletene okrogle košare iz vrbovih šib; šibe morajo biti olupljene in njihovi konci v notranjosti košare morajo biti podviti; košara mora imeti zgoraj in spodaj venec, spleten iz 3 celih šib in rdeče pobarvan; pokrov košare mora biti iz 50 cm dolgih šib in mora imeti rdeče baryan rob; dno košare mora biti iz drobnih neklanih šib; dimenzije so sledeče: premer zgoraj 35 cm, spodaj 20 cm, globina 20 cm, teža košare 0.80 kg; izvoz v košarah iz neoljupljenega šibja je prepovedan.

d) Holandski zaboječki od 5 kg s sledečimi dimenzijami: stranica dolga 35 cm, končnica široka 25 cm, visoka 8 cm, trooglate nožice 13 cm.

Zaboji in gajbice smejo biti izključno le iz jelkovega ali bukovega lesa, ki mora biti čist, bel, gladko rezan ali

ostružen (oblan). Na končnicah se vžge napis „Jugoslavija“, velik 12×2 cm; pri košarah je ta napis na zgornjem belem pergamentnem papirju, s katerim mora biti grozdje pokrito in tudi vsa posoda znotraj obložena.

Naknadno je pod br. I/4314 z dne 13. IV. 1933. ministrstvo za trgovino in industrijo — zavod za pospeševanje zunanje trgovine, predpisalo enotne zaboje za pakovanje jabolk pri izvozu, in sicer dva tipa holandskih zabojev in ameriški normalni zaboj.

Predpisane dimenzije so sledeče:

1. Holandski zaboj prvi tip — za izvoz v Nemčijo, Francosko in Holandijo: notranje mere: $63 \text{ cm} \times 39 \text{ cm} \times 33 \text{ cm}$; teža (tara) $5\frac{1}{2}$ kg, drži pribl. 35 kg jabolk; 300 zabojev gre v en vagon;

2. Holandski zaboj drugi tip — za izvoz v Italijo: notranje mere: $58 \text{ cm} \times 36 \text{ cm} \times 31 \text{ cm}$, teža zaboja 5 kg, v zaboj gre 30 kg jabolk, v en vagon 350 takih zabojev.

Holandski zaboji morajo biti izdelani iz 12 mm debelih in 60 mm širokih, na notranji strani oblanih deščic (letvic).

3. Ameriški normalni zaboj: notranje mere: $45 \text{ cm} \times 29 \text{ cm} \times 27 \text{ cm}$; debelina čelne deske (končnice) 12 mm, stranice 9 mm, dna in pokrova 7 mm; teža zaboja 3 kg, v zaboj gre pribl. 20 kg jabolk; deščice zaboja morajo biti na notranji strani oblance. (Tukaj predpisane mere so nekoliko drugačne od dosedaj v Sloveniji običajnih; glej knjižico „Spravljanje sadja“ od Priola.)

Holandski zaboji morajo imeti na obeh straneh v sredini pritrjeno deščico z vžganim napisom „Jugoslavija“ (v latinici); ameriški zaboji morajo imeti vžgan ta napis na obeh končnicah.

Tudi ti 3 tipi zabojev so pri izvozu obvezni od l. 1934. naprej.

Kraljevska banska uprava podpira razvoj sadjarstva v razmerju z danimi sredstvi sledeče:

Vzdržuje banovinske kmetijske šole, kjer je — predvsem v Mariboru — sadjarstvo zastopano v večji ali manjši meri kot panoga v gospodarstvu teh šol in tudi v pouku gojencev.

Banovinski sadjarski strokovnjaki pri kmetijskih šolah, razsadnikih, banski upravi in srezkih načelstvih proučujejo nove možnosti razvoja v sadjarski panogi, vršijo praktični in teoretični pouk in širijo strokovno znanje med sadjarje.

V banovinskih drevesnicah, pri kmetijskih šolah in posebnih razsadnikih vzgaja potrebna sadna drevesca in od tod širi priporočljive sorte med narod.

Revnejšim sadjarjem dodeljuje kraljevska banska uprava preko srezkih kmetijskih odborov, županstev ali sadjarskih in kmetijskih podružnic sadna drevesca po nižani ceni, v izjemnih slučajih tudi zastonj (na pr. poškodovancem po toči, požaru, pri opustitvi šmarničnih nasadov v nevinorodnih legah in podobno).

Vse doslej je kraljevska banska uprava podpirala privatne drevesničarje z večjimi ali manjšimi prispevki k napravi ograje, varne pred zajci; v isto svrhu so bile deležne banovinske podpore tudi mnoge sadjarske podružnice in šolski vrtovi pri osnovnih šolah.

Za resnično vzorne sadjarje, ki že daljšo vrsto let vzdržujejo svoje sadovnjake v vzornem redu in služijo za vzgled okoliškim sadjarjem, so predvidene posebne nagrade v denarju ali koristnih sadjarskih pripomočkih (drevesnih škropilnicah in podobno).

Za nabavke zatiralnih sredstev za zatiranje sadnih škodljivcev in bolezni dodeljuje banska uprava do ene tretjine nabavnih stroškov. Z banovinsko in tudi državno pomočjo je bilo v zadnjih letih nabavljeno na stotine drevesnih škropilnic in na desettisoče kilogramov arborena.

Kraljevska banska uprava podpira tudi po svoji moči razne sadjarske prireditve: sadne razstave, sejme, ogleda, tečaje, predavanja itd. Deluje na propagandi za večji konzum svežega sadja in grozdja, kakor tudi za predelavo svežega sadja v dobre trpežne izdelke: suho sadje, marmelade, mezge, sadne konzerve, brezalkoholne sadne sokove, dober sadjevec itd.

Kakor država in banovina tako podpirajo razvoj sadjarstva po svojih močeh tudi srezki kmetijski odbori in ponekod prav izdatno tudi občinski kmetijski odbori. S pomočjo prvih in drugih je nabavljenih v zadnjih letih veliko število drevesnih škropilnic, precejšnje množine arborina, modre galice, arzenovih preparatov itd.

Nekateri srezki kmetijski odbori vzdržujejo tudi svoje drevesnice in potem razdeljujejo sadna drevesca sadjarjem v svojem srezu po znižani ceni. Drugi zopet nabavljajo sadna drevesca pri priznanih drevesnicah in jih ravnotako razdeljujejo sadjarjem po znižani ceni.

Vsa javna oblastva se tedaj prizadevajo povzdigniti naše sadjarstvo na dostojno višino in na stopnjo čim večje donosnosti.

Od sadjarjev samih je pa odvisno, ali se bo ta končni cilj tudi res in čimprej dosegel.

Vinogradništvo v Dravski banovini.

Med kmetijskimi panogami zavzema vinogradništvo v Dravski banovini vidno mesto, saj je vinogradništvo zastopano v večjem ali manjšem obsegu v vseh srezih, izvzemši sreze: Logatec, Kamnik, Kranj, Radovljica, Ljubljana okolica ter Prevalje.

Celokupna (katastralna) površina vinogradov v Dravski banovini znaša na podlagi statistike iz leta 1932 30.692.61 ha ter je razdeljena na posamezne sreze kakor sledi:

Brežice 1.961.47 ha, Celje 1.786.05 ha, Črnomelj 1.405.07 ha, Dolnja Lendava 904 ha, Gornji grad 137.59 ha, Kočevje 4.50 ha, Konjice 855.76 ha, Krško 3.917.65 ha, Laško 40.63 ha, Litija 396.40 ha, Ljutomer 2473.74 ha, Maribor desni breg 1.339.20 ha, Maribor levi breg 3.627.95 ha, Metlika 591.13 ha, Murska Sobota 444 ha, Novo mesto 2.410.98 ha, Ptuj 4.853.49 ha, Slovenjgradec 351 ha, Šmarje pri Jelšah 3.390 ha. Pripomniti treba, da je v vseh srezih faktična sedanja površina vinogradov nekoliko nižja, v nekaterih celo znatno manjša.

Povsod, kjer vinska trta uspeva, je vinogradništvo prebivalstvu še tudi danes glavni vir denarnih dohodkov.

Do izrazite vinske krize, ki se je pojavila v letu 1930 s tem, da so cene vinu padle za 50 in še več odstotkov, je vladalo v vseh vinorodnih predelih še zadovoljivo blagostanje. Znižanje cen je pa v občutni meri zmanjšalo, da celo uničilo dobičkovnost te starodavne, lepe kmetijske panoge.

Ukinitev trošarine na vino l. 1932, s čimer je postalo tudi vino glede prometa svoboden predmet trgovine z malenkostno omejitvijo prodaje na drobno, je promet z vinom sicer poživila v toliko, da so se stare zaloge po

veliki večini izpraznile, ni pa imela za posledico zboljšanja vinskih cen. Nakupna nizka cena pri vinogradniku je imela za posledico tudi nizko ali vsaj zmerno ceno v gostilnah, s čimer se je splošni konzum domačih vin dvignil, a konzum vin iz drugih predelov naše države, zlasti dalmatinskih vin, je pa občutno nazadoval.

Prodajna vinska kriza, ki se je pojavila kmalu po končani vojni s tem, da se je vino težko odprodalo zlasti v vinorodnih okoliših bivše mariborske oblasti, je imela svoj vzrok v zmanjšanem izvozu vin na sever v sosedno avstrijsko republiko.

Na izvoz je neugodno vplivala v veliki meri šmarnica, ki se je deloma pred vojno, močno pa med vojno in po vojni razširila po naših vinogradih; pokvarila nam je dober sloves naših slovenskih vin ter odvrnila od nas marsikakega inozemskega kupca.

Temu se ne smemo čuditi, če pomislimo, da je na podlagi statistike iz leta 1930. znašala površina vinogradov, zasajenih s šmarnico, 2.627.50 ha. Smelo pa smemo trditi, da je bilo šmarnice prej več, kakor pa navaja statistika, iz znanih razlogov.

Današnje stanje našega slovenskega vinogradništva ni le dovolj težavno, ampak naravnost pogubljivo.

Odstraniti to stanje v kratki dobi je nemogoče, dá se pa omiliti vsaj do neke mere.

Za tem stremi kraljevska banska uprava s svojimi ukrepi, na to deluje tudi Vinarsko društvo za Dravsko banovino kot strokovna in stanovska organizacija slovenskega vinogradnika.

Prvi pogoj za zboljšanje kritičnega položaja našega vinogradništva je, da se iztrebi iz naših vinogradov zloglasna in narodnemu zdravju škodljiva šmarnica.

To neizprosno potrebo je uvidela že mariborska oblastna samouprava ter je začela uspešno akcijo za zatiranje šmarnice. Akcijo nadaljuje v povečanem obsegu tudi kraljevska banska uprava.

Počenshi z nagradami za zeleno precepljevanje šmar-nice ter z dodelitvijo brezplačnega cepljenega trsja za iz-krčeno šmarnico v vinorodnih položajih, kakor tudi z brezplačno dodelitvijo sadnega drevja ali njivskega seme-nja za izkrčeno šmarnico v neprimernih položajih se je s pomočjo javnih sredstev iztrebilo okoli $\frac{3}{4}$ milijona šmarničnih trsov ali v površini izraženo cca 100 ha, kar znaša jedva 5% od vse površine šmarnice. Ni to sicer mnogo v primeri z veliko množino šmarnice, vendar za-četek je storjen in pričakovati je le ugodnega razvoja akcije.

Tudi banovinska davščina na šmarnično trsje je imela sicer manjši denarni uspeh za banovinsko blagajno kakor praktičen, da je namreč marsikdo raje izkrčil šmarnico, kakor pa da bi plačeval nevšečni davek. Tudi ta sporedna akcija je imela za posledico, da se je izkrčilo veliko šmarnice. Jako poučna je preglednica samorodnic na prihodnji strani.

Započeto delo se mora nadaljevati z vso silo, dokler naše vinogradništvo ne bo očiščeno tega madeža.

Za omiljenje vinske krize in nadaljno ustaljenost vi-nogradništva, je neobhodno potrebno skrčenje vinogra-dov ter praktično izvajanje za Dravsko banovino določe-nega izbora.

Preden se je pojavila trsna uš, približno pred 50 leti, je bilo v naših krajih mnogo več vinogradov kakor da-nes; tudi pridelek vina je bil mnogo večji. Vendar pa se je mogel ves pridelek brez večjega zastoja v prometu vedno razpečati, ker je imelo naše vino zagotovljen trg v nevinorodnih krajih, kakor je bila Gornja Štajerska in Dunaj. Pa še druga ugodnost je podpirala prodajo vina, to, da se je dajala prednost starim vinom pred novimi.

Mnogi stari vinogradi, ki so bili uničeni po trsni uši, se še do danes niso obnovili in se v celoti nikoli ne bodo.

Preglednica samorodnic v Dravski banovini začetkom leta 1955

Zap. številka	Vseh samorodnic		Šmarnice		Otela		Izabele in ostalih samorodnic		Leta 1950 ugotovljeno samo-rodnic ha		Od l. 1950 do l. 1955 se je površina samorodnic zmanjšala		Vseh vinogradov (brez opuščeni)		Od fak-tične vinograd. površine									
													ha	trsov	ha	trsov	ha	trsov	ha	trsov	ha	trsov	ha	trsov
1	284	19	2,084.620	250.19	2,001.520	—	—	4	—	329	—	74	81	22	8	8	6							
2	103	99	883.445	120	16	868.360	—	—	1	83	159	10	55	11	34	6	11	4						
3	53	—	468.000	38	—	532.610	—	—	15	—	268	66	215	66	80	7	1	2						
4	176	—	1.225.000	129	—	900.000	—	—	47	—	258	45	82	45	82	0	2	3	4					
5	228	14	1,966.926	189	51	1,632.041	27	91	10	72	494	25	266	11	53	9	7	7	6					
6	195	—	1,551.799	128	43	1,012.515	17	—	49	57	221	75	26	75	12	0	3	3	8					
7	57	—	319.300	46	—	253.300	—	—	11	—	168	93	111	93	66	2	5	6	6					
8	109	—	871.000	19	—	154.000	1	—	89	—	161	37	52	37	32	5	8	0	2					
9	74	07	766.900	5	57	73.900	—	—	68	50	*27	—	?	—	—	—	23	8	7					
10	2	—	10.300	1	—	5.490	—	—	1	—	?	—	?	—	—	—	22	7	0					
11	15	50	88.000	0	50	3.000	2	—	13	—	75	000	77	97	3	9	2	4	2					
12	7	50	21.700	3	—	7.715	0	15	4	35	13.585	11	31	3	81	33	7	7	3					
13	7	50	63.500	6	—	54.500	—	—	1	50	9.000	100	27	92	77	92	0	3	0					
14	4	14	9.930	2	50	6.079	0	14	5	20	3.321	32	27	28	43	87	8	1	6					
15	4	05	27.700	3	60	24.800	0	05	4	00	2.500	150	21	146	16	97	4	2	8					
16	89	03	712.240	48	97	391.760	—	—	40	06	320	480	244	93	155	90	63	6	6					
17	86	80	679.090	6	90	55.925	11	90	80	165	543.000	—	—	—	—	—	—	—	—					
18	4	18	36.511	3	78	34.211	—	—	0	40	2.300	—	—	—	—	—	—	—	—					
S r e z												262	70	131	95	49	9	23	739	6	2	4	1	
Dravska banovina												984	11	7.816	716	60	15	467	116	426	83	3.452	129	* očitvidno samo šmarnica

Gospodarski položaj našega vinogradništva, ki je izgubilo svoja predvojna tržišča, nujno zahteva, da se površina vinogradov močno skrči, da se opuste vinogradi v vseh neprimernih položajih, bodisi, da podnebje onemogoča primerno kakovost vina, bodisi, da so položaji za druge kmetijske kulture bolj primerni in jamčijo za boljšo dobičkovnost.

Pravi nesmisel so vinogradi v ravnini povsod, zlasti pri nas. Ker so to pri nas izključno šmarnični nasadi, so le-ti itak obsojeni na smrt in morajo prej ali slej izginiti.

V položajih, ki so primerni za sadjarstvo, ki ima danes izmed vseh kmetijskih panog najugodnejše izgleda za uspeh, se naj vinogradi spremene v sadonosnike.

Vinograd naj ostane le v izključno vinogradnih položajih, kjer je mogoče pridelati primerno dobro kakovost vina tudi v povprečnih letih, in krajih, ki so neprimerni za druge kmetijske kulture. Če se bo naše vinogradništvo v bodoče prenovilo v tem smislu, bo vinska kriza začela popuščati in bo sčasoma izginila.

V današnjih časih splošne gospodarske krize pa ne zadostuje samo, da se vinogradništvo skrči, temveč se mora to, kar bo ostalo, sčasoma obnoviti radi pridelovanja enotnih tipiziranih vin v smislu enotnega in določenega trsnega sortimenta ali izbora.

Število trsnih vrst v naših vinogradih pred vpadom trsne uši je bilo izredno veliko. Bile so po veliki večini domače, manjvredne vrste. Pri prvi obnovi vinogradov po opustošenju po trsni uši, se je število vrst sicer zmanjšalo. Za bivšo Štajersko je bil izdelan primeren izbor, katerega se pa vinogradniki, žal, niso dovolj držali.

Da bi se postavilo vinogradništvo glede produkcije na enotni temelj vsaj v posameznih vinorodnih okoliših Dravske banovine, je Vinarsko društvo s sodelovanjem kmetijskega oddelka kraljevske banske uprave po predhodnih temeljitih pripravah določilo na vinogradniški

anketi 16. aprila 1932 za teritorij Dravske banovine vinorodne okoliše ter trsni izbor plemenitih sort in ameriških podlag za posamezne okoliše kakor sledi:

Vinorodni okoliši Dravske banovine.

Dravska banovina je razdeljena glede na pridelovanje vina na sledeče okoliše:

1. Pohorje. Obronki Pohorja, ki se razprostirajo od Ruš vzdolž ceste Maribor—Konjice do Stranic. Ta okoliš se deli na tri dele:
 - a) Pekre—Pogorje od Ruš do vključno Pekar;
 - b) Razvanje—Fram—Slovenska Bistrica;
 - c) Vinarije—Konjice.
2. Kozjak in Gornje Slovenske gorice. Pogorje med Dravo od Selnice do ceste. Sv. Martin—Vurberk—Sv. Lenart—Sv. Ana, med Ščavnico ter med severno državno mejo. Ta okoliš se deli na dva dela:
 - a) Kozjak in Gornje Slovenske gorice zapadno od železnice Maribor—Špilje;
 - b) Gornje Slovenske gorice vzhodno od železnice Maribor—Špilje.
3. Srednje Slovenske gorice. Meje: Cesta Sv. Martin—Vurberk—Sv. Lenart—Sv. Ana—, Ščavnica do ceste Cezanjevci—Savci—Velika Nedelja, železnica do Ptuja, od tam Drava do sv. Martina.
4. Ormoško-ljutomerske gorice. Meje: Ščavnica, vzhodno banovinska meja, cesta Središče—Ormož—Velika Nedelja—Savci—Cezanjevci do Ščavnice.
5. Gornje-radgonske gorice — tvori pogorje med Muro in Ščavnico.

6. Prekmurske gorice — pogorje v srezih Dol. Lendava in Murska Sobota.
7. Haloze in obrobno pogorje. Meje: Vzhodna banovinska meja do železnice Rogatec—Grobelno—Pragersko—Ptuj ter Drava do meje.

Ta okoliš se deli na štiri dele:

 - a) Spodnje Haloze z občinami — Zavrč, Turški vrh, Gorenjski vrh, Gradišče, Sv. Barbara v Halozah, Sv. Elizabeta, Slatina in Gruškovec;
 - b) Srednje Haloze z občinami: Veliki Okič, Skorišnjak, Velika Varnica, Leskovec, Dravce, Vareja, Gruškovje, Sedlašek in Podlehnik;
 - c) Gornje Haloze z občinami: Nova Cerkev, Sv. Trojica v Halozah, Dolena, Ptujška gora, Majšperk, Sv. Bolfenk, Stoperce, Kočice, Dobrina, Žetale, Čermožiše, Sv. Ana, Jelovec, Dežno in Hrastovec;
 - d) Obrobno pogorje na obronkih Donačke gore in Boča do železnice Rogatec—Grobelno—Pragersko.
8. Šmarsko-rogaško-kozjanski in celjski okoliš v srezu Šmarje južno od železnice Rogatec—Grobelno ter v celjskem srezu južno in vzhodno od železnice Grobelno—Celje—Laško;
9. Drameljsko-savinjski okoliš med železnico Šoštanj—Celje—Poljčane ter Dravinjo do Konjic.
10. Bizeljsko in Posavje v srezu Brežice.
11. Krško-kostanjeviški okoliš v krškem srezu na levem in desnem bregu Krke.
12. Novomeško-mokronoški okoliš v novomeškem srezu.

13. Črnomeljsko-metliški okoliš v srezih
Črnomelj in Metlika.

Ti okoliši so določeni v glavnem z ozirom na že dosedaj bolj ali manj tipično produkcijo, deloma pa tudi z ozirom na kakovost zemlje. Te okoliše so proučili priznani vinarski strokovnjaki ter izdelali predloge za trsni izbor na podlagi dosedanjih izkušenj tamošnjih vinogradnikov kakor tudi s posebnim ozirom na potrebe in zahteve vinske trgovine in konzumentov.

Trsni izbori za posamezne okoliše.

1. Pohorje.

- a) Pekre: renski rizling, beli burgundec, silvanec;
- b) Razvanje — Fram — Slovenska Bistrica: laški rizling, renski rizling, beli burgundec;
- c) Vinarije — Konjice:
laški rizling, silvanec, beli burgundec, modri burgundec, vranek, modra frankinja.

Kot posebne vrste v vseh treh predelih se priporočata traminec in rulandec.

Podlage: riparia portalis, rupestris Goethe št. 9, berlandieri × riparia Teleki Kober 5BB in berlandieri × riparia Teleki 8B.

2. Kozjak in Gornje Slovenske gorice:

- a) Zapadno od železnice Maribor — Špilje:
beli burgundec, laški rizling, silvanec;
na Kozjaku zlasti pri Sv. Urbanu in Kamnici rumeni muškat.
- b) vzhodno od železnice Maribor — Špilje:
beli burgundec, laški rizling, silvanec.

Za posebno ugodne lege v obeh predelih: renski rizling in muškatni silvanec ter izje-

moma modre vrste za oba predela: modra portugalka, modra frankinja in modri burgundec.

Podlage: iste kakor pod 1.

3. Srednje Slov. gorice: laški rizling, silvanec in beli burgundec splošno, posebej v ugodnih legah traminec, rulandec in modri burgundec.

Podlage: kakor pod 1.

4. Ormožko-ljutomerske gorice: šipon, laški rizling in beli burgundec splošno, posebej silvanec, muškadni silvanec; Bouvierova ranina in modri burgundec.

Podlage: kakor pod 1.

5. Gornje-radgonske gorice: laški rizling, beli burgundec in silvanec splošno, posebej šipon, renški rizling, bela klevna in Bouvierova ranina.

Podlage: kakor pod 1.

6. Prekmurske gorice: laški rizling, silvanec in beli burgundec splošno, posebej modri burgundec mesto kádarke in bela klevna za poizkus.

Podlage: kakor pod 1.

7. Haloze in obrobno pogorje:

a) Spodnje Haloze: renški rizling, laški rizling in šipon splošno, posebej beli burgundec in silvanec;

b) Srednje Haloze: laški rizling, beli burgundec in silvanec splošno, posebej renški rizling in traminec;

c) Gornje Haloze: renški rizling, laški rizling in traminec splošno, posebej beli burgundec in silvanec;

d) Obrobno pogorje: laški rizling, beli burgundec in silvanec, za poizkus rani rdeči veltlinec.

Podlage: kakor pod 1 in rupestris montikola,

8. Šmarsko-rogaško-kozjanski in celjski okoliš: laški rizling, silvanec in beli burgundec splošno, posebej traminec in Bouvierova ranina za poizkus.
Podlage: kakor pod 7.
9. Drameljsko-savinjski okoliš: silvanec, laški rizling, beli burgundec splošno, posebej modra frankinja.
Podlage: kakor pod 7.
10. Bizeljsko in Posavje: laški rizling, silvanec in beli burgundec splošno, posebej traminec ter modre vrste: žametasta črnina, modra frankinja in modra portugalka.
Podlage: kakor pod 1.
11. Krško-kostanjeviški okoliš: rdeča kraljevina, silvanec in žlahtnina splošno, posebej laški rizling, beli burgundec in traminec ter modre vrste: žametasta črnina, modra frankinja in modra portugalka.
Podlage: kakor pod 1.
12. Novomeško-mokronoški okoliš: rdeča kraljevina, laški rizling in žlahtnina splošno, posebej beli burgundec ter modre vrste: žametasta črnina, modra frankinja in modra portugalka.
Podlage: riparia portalis in berlandieri × riparia Teleki 8B.
13. Črnomeljsko-metliški okoliš: rdeča kraljevina, zeleni veltlinec in žlahtnina splošno, posebej beli burgundec ter modre vrste: modra portugalka, žametasta črnina, modra frankinja in posebej modri burgundec.
Podlage: kakor pod 12.
Za vse okoliše se sedaj priporočajo sledeče namizne vrste:

biser iz Czabe kot najranejša; žlahtnine: bela, rdeča in muškarna, modra portugalka, rumeni muškarni in muškarni Hamburg.

Za vinogradništvo v srezih Laško in Litija, kjer je ta panoga kmetijstva bolj postranskega pomena in za katere ni določen poseben trsni izbor, velja to, kar je določeno za sosednje sreze, oziroma vinarske okoliše.

Ta obravnavani trsni izbor naj služi kot podlaga bodočemu vinogradništvu v Dravski banovini. Sestavljen je, lahko rečemo, pravilno; v kolikor pa bi se izkazale sčasoma pomanjkljivosti, se bo izbor spremenil in popravil. Pravilen je radi tega, ker predvideva v glavnem le tri vrste za vsak posamezni okoliš; torej je številčno zelo skrčen. Med temi tremi vrstami je prva navedena glavna tako za bele kakor za modre vrste ter naj zavzema v vinogradu do 50% površine; druga in tretja vrsta izpolnita prilično ostalo polovico. Z malimi izjemami je v ospredju skoraj v vseh okoliših laški rizling, beli burgundec in silvanec, tako, da je s tem podan tudi tip bodočega vina v Dravski banovini.

Vrste, ki so navedene za prvimi tremi, se priporočajo v posebnih razmerah, oziroma v položajih le v manjšem obsegu in so bolj ljubiteljske vrste. V kolikor niso navedene med prvimi tremi vrstami so renski rizling, traminec, rulandec in muškarni silvanec ljubiteljske vrste, ki pa se lahko v primernih položajih in zemljah prav dobro izplačajo.

Pridelovanje rdečih vin je v glavnem omejeno na Bizeljsko in Posavje, celo Dolenjsko in Vinarije. V vseh drugih okoliših je in naj bo v bodoče pridelovanje črnine bolj postranskega pomena.

Da se bo mogel trsni izbor učinkovito izvajati, je potrebno, da je trsničarstvo rajonirano.

Banovinskim trsnicam v Pekrah in na Vinarski šoli v Mariboru pripadajo okoliši: Pohorje, Kozjak, Gornje Slovenske gorice in Haloze; bano-

vinski trsnici v K a p e l i : ormožko-ljutomerske in gornje-radgonske ter prekmurske gorice; banovinski trsnici v D r a m l j a h : šmarsko-rogaško-kozjanski in celjski ter drameljko-savinjski okoliš; banovinski trsnici v L e s k o v c u : Bizeljsko in Posavje ter krški okoliš; banovinskim trsnicam v K o s t a n j e v i c i in na kmetijski šoli na G r m u pripadajo kostanjeviški, novo-meško-mokronoški ter črnomeljsko-metliški okoliš.

Kar se tiče privatnih trsničarjev, smejo le-ti proizvajati sorte in podlage, ki so določene v tem trsnem izboru in smejo oddajati vinogradnikom le one sorte, ki so določene za njih okoliš.

Novi trsni izbor je ustvarjen in od razumevanja ter zavednosti vinogradnikov v prvi vrsti je odvisno, da-li se bo kakovost vinskega pridelka v Dravski banovini v bodoče v splošnem dvignila in bo naše vino cenjeno doma in v tujini.

Nadaljni važni činitelj, ki naj pomaga našemu vinogradništvu do primerne dobičkovnosti, je racionalizacija dela tako v vinogradu kakor tudi v kleti. Če je sploh v kaki drugi kmetijski panogi mogoče mehanično delo, je le-to pri vinarstvu nedopustno. Vsako delo mora biti izvršeno preišljeno in z razumom, pri tem pa je imeti pred očmi, da se delo izvrši dobro in s čim manjšimi stroški. Dobro delo more opraviti le dober delavec s potrebno izobrazbo. Radi tega bo strokovni pouk na kmetijskih šolah, na strokovnih tečajih kakor tudi na terenu v bodoče še bolj potreben.

Racionalizacija dela v vinogradu zahteva strokovno pravilno rez za vsako posamezno sorto kakor tudi za vsak trs posebej. Vinogradno kop je izvršiti pravočasno; prvo globoko, naslednje plitvo; posebno koristna za zorenje grozdja je tretja kop; pozna jesenska ali zimska kop je koristna kot pol gnojenja. Pravilno mandanje je podlaga pravilni prihodnji trsni rezi. Dobra in pravilna rez pospešuje razvoj grozdja. Upoštevanja vredna postaja tudi

pri nas primerna žična podpora, s katero se nadome-
stuje in tudi mnogo hitreje opravi zamudna običajna rez.
Pokončavanje trsnih bolezní se naj izvršuje z najbolj
uspešnim sredstvom pravočasno in s takimi aparati, s
katerimi se opravi delo hitro, dobro in se štedi na ma-
terialu. Prav posebno pa vpliva na kakovost pridelka ra-
cionalna trgatev. Vse dobro delo v vinogradu v teku po-
mladi in poletju nič ne zaleže, ako se ne pusti grozdje do-
zoreti. Pri nas rana trgatev ni na mestu, ter je ravno ta
v mnogih okoliših vzrok v veliki meri redne manj vredne
kakovosti vina. Ves trud in racionalno delo v vinogradu
pa zopet nič ali le malo zaleže, ako kletarstvo ni urejeno.
Le v dobri kleti in v dobri vinski posodi je mogoče vzgo-
jiti dobro vino. Red in največja snaga kleti tvorita pod-
lago dobremu kletarstvu. Pravilni potek vrenja mošta,
pravočasno zapolnjenje sodov po končanem glavnem
vrenju, redno zalivanje, pravočasno in pravilno pretaka-
nje vina ter redno žveplanje prazne posode so pogoji za
dober razvoj vina, ki naj v kleti pridobiva na svoji ka-
kovosti pa tudi na svoji vrednosti in ga naj obvarujejo
bolezni in napak.

Kakor vinogradništvo pri nas v splošnem ni na vi-
šku, tako je kletarstvo v mnogih vinorodnih okoliših na-
ravnost na nizki stopnji razvoja. Neprimerne kleti, zida-
nice, slaba vinska posoda, nepravilno ravnanje z vinom,
odklanjanje žvepla za konserviranje vinske posode kakor
tudi za žveplanje vina onemogočajo vsak napredek.

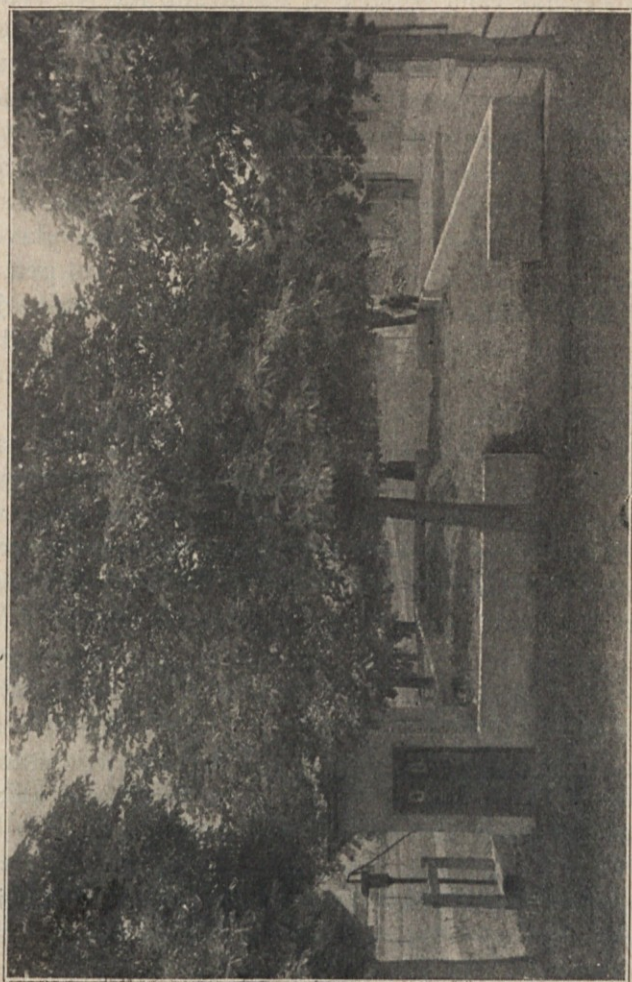
Za neznatne vinorodne okoliše ali posamezne gorice
z njihovimi številnimi krajepisno sicer zelo zanimivimi
zidanicami, v katerih se shranjuje vino, in kjer je racio-
nalno kletarjenje nemogoče, je pa iz sedanjega stanja k
zboljšanju kletarstva in s tem tudi k boljšanju kakovos-
ti vina edini izhod vinarska zadruga.

Vinarska zadruga mora prevzeti predelavo grozdja
in pravilno kletarjenje z vinom v združni kleti ter
zadružno prodajo vina ter obenem vplivati tudi na vi-

nogradništvo svojih združnikov, da se izvršijo vsa dela v vinogradu po enotno določenih načelih racionalizacije.

Česar posameznik ne zmore sam, to mora izvesti vinarška zadruga.

V združni skupnosti je moč, v njej je edina možnost napredka v zboljšanju kakovosti vina kakor tudi v zboljšanju blagostanja našega vinogradnika v vinorodnih predelih Dravske banovine s primitivnim kletarstvom.

Gnojilšče na Kmetijski šoli v Rakičanu.

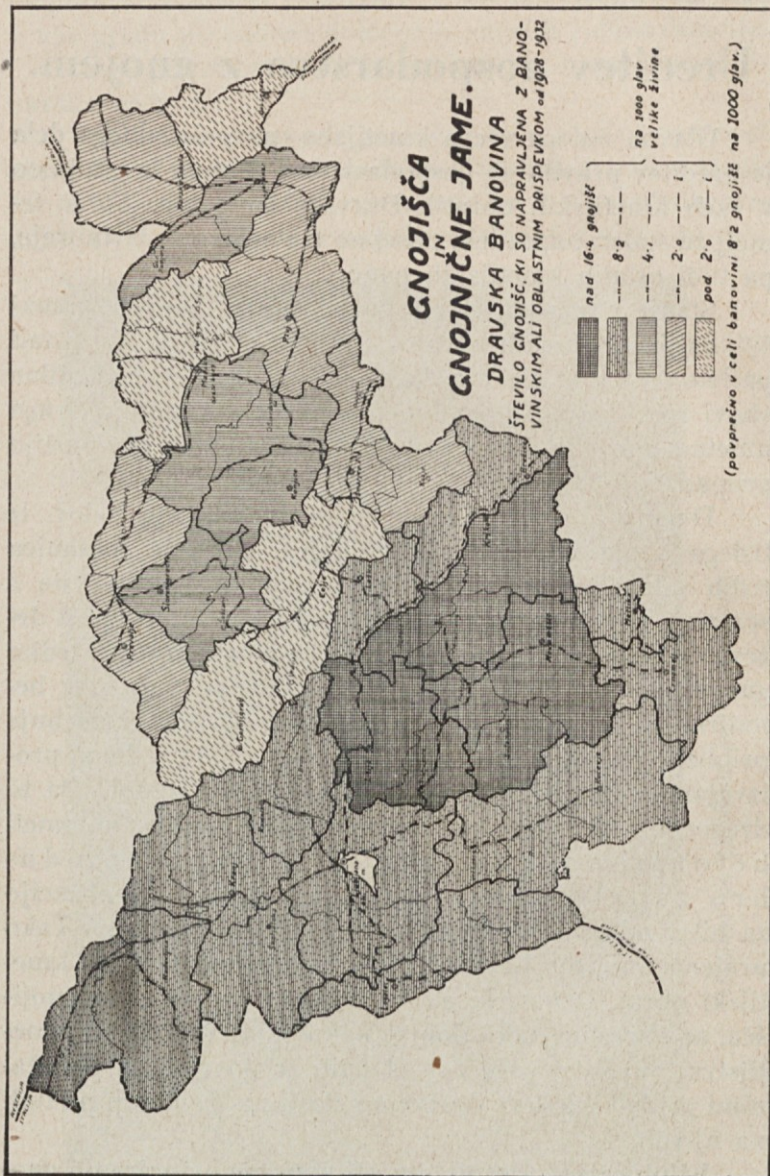
Ureditev gospodarstva z gnojem.

Glavna naloga vsega kmetijsko - pospeševalnega dela je ureditev pravnega gospodarstva z gnojem in gnojnico v vseh kmetijskih obratih Dravske banovine. To je temelj za stalen napredek, posebno travništva in živinoreje, pa tudi ostalih kmetijskih panog.

Stanje v tem pogledu je še zelo slabo. Saj ima komaj 6% naših kmetijskih obratov urejena gnojišča. Vsi ostali pa leto za letom gledajo, kako se jim dragocene gnojilne snovi izgubljajo. Mnogi kmetovalci celo kupujejo draga umetna gnojila; domača, brezplačna gnojila pa pustijo propadati.

Domač gnoj sestoji iz dveh različnih delov, iz trdega gnoja in iz tekoče gnojnice. Gnoj je mešanica trdih odpadkov živine in stelje, nekoliko prepojene s scalnico. Gnojnica pa sestoji iz scalnice, pomnožene z deževnico, ki je padla na gnoj in ga deloma izprala. S trdim gnojem more kmetovalec pravilno ravnati tudi brez betoniranega gnojišča, ne pa tudi z gnojnico, ki vsebuje približno polovico vseh gnojilnih snovi, katere doma proizvajamo. Ta gre skoraj v vseh obratih v izgubo. Da to dragoceno domače gnojilo ohranimo, moramo imeti betonirano gnojišče z betonirano, dobro zaprto gnojnično jamo in s kanalizacijo za hiter odtok scalnice iz hleva v gnojnično jamo. Tako urejeno gnojišče bi moral imeti brez izjeme vsak kmetijski obrat. Denar, ki ga investiramo za napravo gnojišča, se obrestuje tako dobro, kakor nikjer drugje v kmetijstvu. Saj se stroški v 3—4 letih že povrnejo s povečanimi pridelki, katere dosežemo zlasti na travnikih pa tudi na njivah.

Kljub očitni rentabilnosti naprave betoniranih gnojišč, so jih naši kmetovalci sami le malo napravili. Po-

sebna akcija bivših oblastnih samouprav in banske uprave za pocenitev cementa s prispevki iz javnih sredstev je šele izboljšala neugodno stanje. Dočim preje skoraj ni bilo gnojišč, jih je (s prispevki oblasti napravljениh) danes 3686. Spomladi 1933 je banovina razposlala zopet blizu 200 vagonov cementa za 539 novih gnojišč. Na ta način je nanovo zajet gnoj, ki ga proizvaja $\frac{3}{4}$ vse živine Dravske banovine. V proračunu za 1933/34 je žal postavka za gnojišča iz finančnih razlogov zelo znižana.

Akcija za napravo gnojišč sloni na banovinski podpori, ki se daje posameznikom in ima že za to nasprotnike. Pri vseh drugih akcijah prispeva namreč banska uprava samo za naprave in prireditve, ki koristijo širšemu krogu. Individualna podpora baš pri gnojiščih je kljub temu upravičena, ker je učinek tako velikanski, da posredno z močno povečano produkcijo, z ojačenjem kupne in davčne moči kmetovalcev prav hitro koristi skupnosti.

Akcija za napravo gnojišč pa še vedno prepočasi napreduje; $\frac{3}{4}$ % vseh potrebnih gnojišč v enem letu nas ne more zadovoljiti. Ko se povrnejo normalne gospodarske prilike, bo zato potrebno najti pota, da s prisilno odredbo in istočasnim prispevkom enkrat za vselej rešimo problem gnojišč za vso banovino. Rabili bi zato sicer milijonske zneske; investirani kapital pa bi donašal narodnemu gospodarstvu 25—30% in več letnih obresti.

Iz priložene karte je razvidno, da ima bivša ljubljanska oblast mnogo več gnojišč kakor mariborska. Bivša ljubljanska oblast je akcijo pričela z milijonskim kreditom, a mariborska le z manjšo vsoto. Vendar Ljubljana ni imela pripravljenega aparata za tako ogromno akcijo. Zato so gnojišča tu mnogo slabše izdelana nego na severu, kjer so zares vzorna. Danes je cel postopek natančno urejen tako, da je vsaka zloraba izključena in hkrati zajamčena strokovno in tehnično pravilna izvedba.

Živinoreja.

Živinoreja je najvažnejša panoga kmetijstva Dravske banovine. Dasi ne smemo zanemarjati drugih panog, zlasti ne poljedelstva s travništvom, ki ustvarja šele pogoje uspešni živinoreji, gre vendarle glavna skrb pospeševalnih faktorjev: živinoreji. Zato je bilo doslej v vseh samoupravnih proračunih Dravske banovine odmerjena živinoreji največja vsota za pospeševalne ukrepe.

Prošpeh naše živinoreje je v pretežni meri odvisen od položaja na svetovnem trgu in izvoznih možnosti v inozemstvo. Ta faktorja se v povojnih letih zelo hitro menjata. Sedanji položaj je vse prej ko rožnat. Prorokovanje nadaljnega razvoja konjunktura pa je nemogoče. Vplivanje na te faktorje s skromnimi pripomočki naše banovine je brezpomembno. Borbo za izboljšanje konjunkturnih prilik moramo prepustiti v prvi vrsti mednarodnemu sodelovanju na gospodarskem polju, v drugi vrsti pa prizadevanju naše vlade, da sklene za naš agrarni izvoz ugodne trgovske pogodbe. V tej gigantski borbi je banovini prisojeno pasivno mesto opazovalca. Ta opazovanja pa nam lahko dajejo dragocene migljaje, da proizvodnjo pravilno usmerimo. Pri tem pa je previdnost na mestu. Neprestana manjša konjunkturna valovanja v vsakem pogledu tako nestalne povojne dobe nas ne smejo spraviti z začrtane poti. Kmetijski obrat se le počasi preorijentira. Iz tega razloga nas vodi le glavna razvojna črta konjunkturnega gibanja, kadar določamo proizvodno smer v našem kmetijstvu.

Ako hočemo dobiti natančnejšo sliko o številčni razširjenosti, denarni vrednosti in gospodarskem pomenu posameznih panog živinoreje, se moramo malo pomuditi pri naši živinski statistiki. Po številu je na prvem mestu perutnina: okoli $1\frac{1}{4}$ milijona repov, sledi okoli 400.000

glav govedi, nato okoli 350.000 prašičev, za tem dobrih 55.000 konj, 40.000 ovac in 12.000 koz. Čebelnih panjev je blizu 80.000.

Vrednost teh živali pa je zelo različna po njih teži in trenutnih tržnih cenah. Pri današnjih nizkih cenah predstavlja vsa naša živina vendarle vrednost blizu 650 milijonov dinarjev. Po denarni vrednosti si sledijo vrste naših živali takole: goveda predstavljajo okrog 360 milijonov Din narodnega premoženja in stojijo daleč na prvem mestu. Po velikem presledku sledijo prašiči, katerih vrednost cenim na 130 milijonov Din; na tretjem mestu stoje konji z okoli 80 milijoni Din; četrto mesto z okoli 40 milijoni Din zavzema perutnina. Po velikem presledku sledijo stranske veje: čebele z 8 milijoni Din, ovce s 5 milijoni Din in koze z $1\frac{1}{2}$ milijona Din denarne vrednosti. Za kunce in ribe nimamo zanesljivih podatkov, a sigurno je, da stojijo poleg koz v zadnji vrsti.

Toda niti število živali, niti njih denarna vrednost nam ne daje dovolj točnega merila o gospodarskem pomenu posameznih vrst. Ni toliko merodajna trenutna denarna vrednost živalskega staleža, kakor brzina, s katero ta kapital kroži po žilah krogotoka kmetijskega obrata. Tu zapazimo, da je ta krogotok pri prašičih in zlasti pri perutnini mnogo hitrejši kakor pri velikih živalih in je najpočasnejši pri konjih. — Nadalje pa moramo vpoštevati tudi rentabilnost posameznih vrst, v kolikor so v današnjih časih depresije in neizrazite gospodarske tendence take sodbe sploh mogoče.

Če tedaj vpoštevamo vse okolnosti: povezanost s celoto kmetijskega obrata, številčno stanje, denarno vrednost, hitrost obtoka v obratu in rentabilnost, ne bom nič zagrešil, če razporedim gospodarsko važnost posameznih živinorejskih panog kakor sledi:

I. Glavne panoge:

1. govedoreja,
2. svinjereja,

3. perutninarstvo,
4. konjereja.

II. Manj važne panoge:

5. čebelarstvo,
6. ovčjereja.

III. stranske panoge:

kozjereja, ribarstvo in kunčjereja, katere je medsebojno težko točno opredeliti.

Po tem vrstnem redu in približno sorazmernem obsegu naj bodo panoge obravnavane.

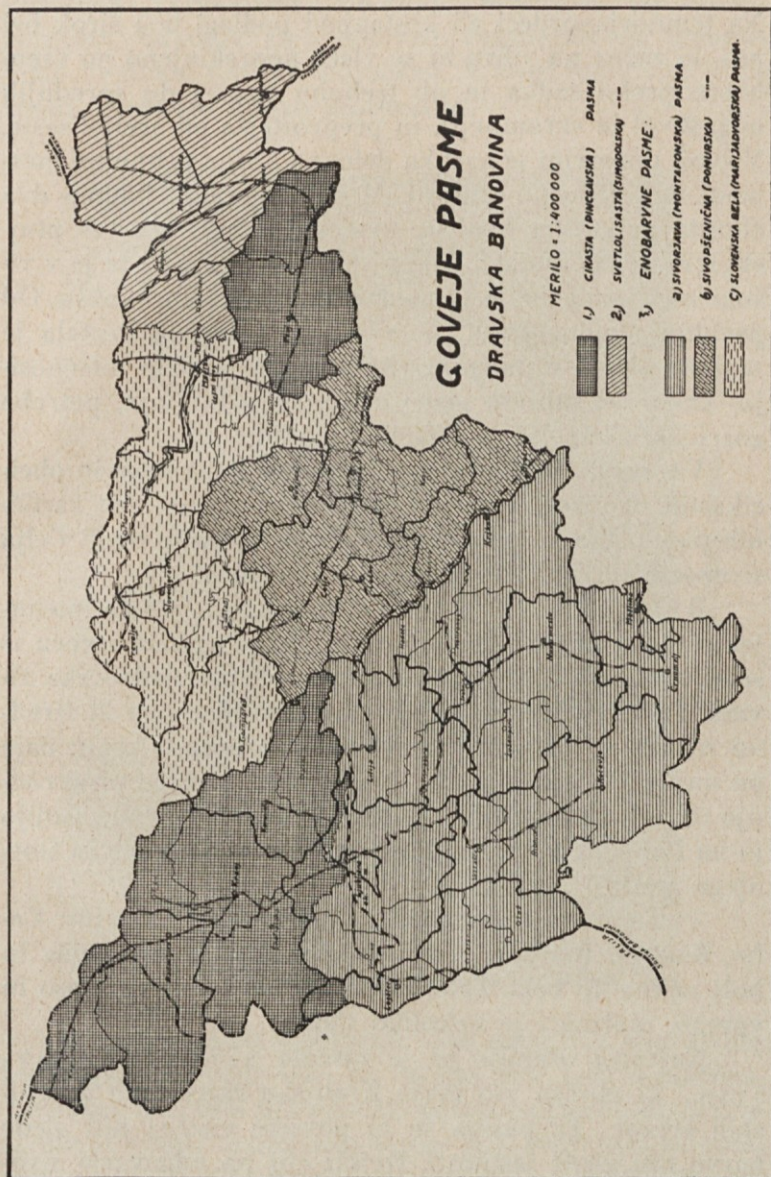
Govedoreja.

Stanje govedoreje je zelo različno. Imamo kraje v banovini, kjer je lepo razvita, in imamo kraje, kjer je še zelo zaostala, Taki dobri in slabi kraji* so včasih prav blizu skupaj. Za slabo stanje v teh zaostalih okoliših so le deloma odgovorne krajevne razmere, največ so krivi živinorejci sami.

Smotrna živinoreja je mogoča le v velikih čistokrvnih pasemskih okoliših, kjer gojijo vsi zavedni živinorejci le zakonito predpisano pasmo. Plemeniti smejo samo dobro razviti plemenjaki čistega izvora. V tem pogledu je naša banovina razdeljena na pasemska področja.

Na skrajnem severovzhodu ob madžarsko-avstrijski meji gojimo svetlolisasto govedo, ki ima na beli podlagi rdeče ali rumene lise. Po svojem prvotnem izvoru iz doline „Simmen“ v Švici imenujemo to govedo tudi simentalsko. Je lepa, zelo rastna živina. Proizvaja predvsem meso, v drugi vrsti delo in mleko, kakor to odgovarja gospodarskim prilikam rejskega okoliša, ki obsega Prekmurje in sosedno Prlekijo.

Od Nemcev imamo še drugo „šekasto“ živino, ki izvira prvotno iz solnograške pokrajine „Pinzgau“ v Avstriji; zato se imenuje tudi pincgavska pasma.

Po naše imenujemo te šeke cikasto pasmo. Na temnorjavordeči ali kostanjevi podlagi ima širok bel pas, ki začne na vihru in se vleče neprekinjeno po vsem hrbtu preko zadka in ob trebuhu naprej do sprednjih nog. Žival je skromnejša in preprostejša od svetlolisaste. V svoji domovini je krepka delovna živina primerne mesnosti in prilične molznosti. V naši banovini imamo dva cikasta pasemska okoliša: ormoški, ki obsega ves ptujski srez, ter gorenjski. Gorenjska cikasta živina se je v visoki meri prilagodila gospodarskim prilikam okoliša. Od prvotnega „pingavca“ je ohranila le barvo. Postala je majhna živina z močnim vimenom in izrazito mlečnostjo, kakor to zahteva staro sirarstvo v Bohinju, potrebe gorenjskih letovišč in bližina Ljubljane.

Ves ostali del banovine, razen svetlolisastega in obeh cikastih okolišev, zavzema enobarvna živina treh različnih pasem. Na severozapadu je bela, v osrčju okoli Celja sivopšenična, na Dolenjskem pa sivorjava.

Bela živina je govedo Slovencev, zato ga imenujemo tudi slovensko belo govedo. Po prvotnem izvoru iz sedaj nemških krajev se imenuje tudi marijadvorska živina. Je bele ali žemljaste barve. Zelo skromna in izredno zdrava, raste ta živina počasi ob preprosti krmi; daje pa najfinejše meso. Prikladna je predvsem za proizvodnjo mleka; za vpreganje in pitanje nekoliko manj. Gojijo jo na Pohorju, na Koroškem, okoli Slovenjgradca in Gornjega grada.

Sivopšenična živina se goji v okrajih: Celje, Šmarje, Konjice, Laško in Brežice. Je močnejša in bolj rastna ko bela. Zato daje tudi težke vole za meso in vprego, molznica je nekoliko slabša.

Največje ozemlje pa je zasedla sivorjava pasma, ki obsega vso bivšo Kranjsko razen treh gorenjskih srezov. Ta pasma še ni povsem enotna niti glede barve niti glede lastnosti. Rejski cilj pa odgovarja sivorjavemu alpskemu govedu, kakor ga goji zapadna Švica

in sosedna Vorarlberška. Po dolini „Montafon“ na Vorarlberškem, odkoder smo dobivali regeneratore, imenujemo to živino tudi montafonsko. V svoji domovini je to živina z izrazito visoko molznostjo.

Krava sivorjave pasme.

O gospodarskih lastnostih naše dolenjske sive živine bo mogoče govoriti šele, ko bo vsa reja bolj izenačena. Vsekakor moramo pričakovati dobro molznost. Sivorjave živine se v naši državi zelo veliko goji, služi tudi za oplemenjenje buše. Iz tega razloga prodajajo naši boljši okoliši na Dolenjskem plemenske bike v južne kraje države.

Za izboljšanje govedoreje služi dvoje: Prvič izboljšanje krmljenja in negovanja pri posameznem gospodarju, drugič pospeševalni ukrepi oblasti in selekcijskih organizacij. O delovanju banovine na zboljšanju prilik v posameznem obratu z napravo gnojišč, povzdigo travništva, poukom na kmetijskih in nadaljevalnih šolah ter tečajih in številnih predavanjih na tem mestu ne bom govoril, ker se to obravnava v drugih poglavjih te knjige. Baviti se hočem torej le s pospeševalnimi ukrepi, ki jih podvzemamo kot organizirana skupnost.

Govedorejo preko organizirane skupnosti živinorejcev pospešujemo po dveh metodah. Obe metodi se izvajata sporedno.

Prva, starejša metoda sega zelo široko do zadnje občine; povsod hoče z zakonitimi ukrepi zasigurati dovolj plemenjakov primernih oblik. Predpostavlja pač, da lahko en bik letno oplemeni 70—100 in več krav in je zato od dobrega bika v visoki meri odvisen napredek živinoreje. Druga moderna metoda deluje brez policijskih pripomočkov v prostovoljnih organizacijah. Zato ne bo nikdar razpredla svojega delovanja enakomerno do zadnjih mej pasemskega okoliša. Njena moč je nasprotno v manjšem številu dobrih žarišč, ki pa delajo temeljito. Delo ne sega toliko na široko, tem bolj pa v globino.

Starejši način se opira na zakon o pospeševanju živinoreje, ki predpisuje, da niti ena plemenica ne sme biti oplemenjena od bika, katerega ni v to določil posebni ocenjevalni odbor. Ti odbori poslujejo redno vsako pomlad. Odboru načeluje od banske uprave imenovani predsednik, to je najuglednejši živinorejski veščak, ki deluje v dotičnem pasemskem okolišu. Člani so sreski kmetijski in sreski veterinarski referent ter zastopnik sreskega kmetijskega odbora.

Na redno ocenjanje bikov morajo občine prignati vse bike, ki so stari nad 15 mesecev. Ocenjevalni odbor jih pregleda in oceni na dobre in slabe. Od dobrih

odbere toliko najboljših, da pride na 70 krav po en bik. Nadštevilne dobre bike si zabeleži radi poznejše dodelitve drugim slabšim občinam, ki niso prignale dovolj dobrih bikov. Slabi biki se na banovinske stroške kastrirajo.

Bik sivorjave pasme.

rajo. Vsako spuščanje neocenjenega bika se kaznuje v denarju do 1.500 Din in s prisilno kastracijo bika.

Ob takem postopku ostane vedno nekaj občin brez bikov, ker pač kmetje niso prignali primerne blaga. Te občine si morajo dobre bike tekom 30 dni nabaviti.

Ako tega ne storijo, stori to na njihove stroške ocenjevalni odbor. Revnejšim občinam preskrbi banovina izbrane dobre plemenjake in prispeva $\frac{1}{3}$ stroškov. V letu 1932 je bilo nakupljenih okoli 50 dobrih bikov.

Važno je, da ostanejo dobri starejši plemenjaki, ki so že preizkušeni, čimdalje za pleme, namesto mladih dvomljive vrednosti. Ker je taka reja nerentabilna, prejmejo lastniki bikov banovinske nagrade po 400—500 Din in manjše sreske nagrade, ako se zavežejo, bika držati še eno celo leto za splošno plemenjenje v občini.

Dolgoletno izvajanje zakonitih določil živinorejskega zakona po ocenjevalnih odborih je naši živinoreji mnogo koristilo tam, kjer se je strogo in vestno delalo. Žal je neumestna popustljivost komisij in oblasti dostikrat zelo zmanjšala uspehe. Poučen primer v tem pogledu je Prekmurje, kjer ima razmeroma manj napredno ljudstvo znatno boljšo živino, kakor ostali deli banovine. Za to se ima zahvaliti edinole neizprosni strogosti bivših mažarskih oblasti. Predvojne deželne vlade v Ljubljani in Gradcu pa žal niso bile dovolj energične v izvajanju živinorejskega zakona. Zato smo napredovali na drugih poljih materialne in duševne kulture mnogo bolj, kakor v kmetijstvu in zlasti v živinoreji. Žal je še danes preveč ljudi, ki hočejo doseči vse le z dobro besedo. Pri izvajanju gospodarskih zakonov so uspehi mogoči le ob skrajni disciplini vseh odgovornih organov. Kakor na vseh poljih, je treba tudi tu zopet ustvariti načelo zdrave avtoritetě.

Živinorejski zakon nam torej izboljšuje živinorejo širom vse države. Toda ta napredek je počasen in ne sega dovolj globoko. Saj ocenjujemo le zunanjo obliko, rastnost in barvne znake bikov, o gospodarskih lastnostih nimamo podatkov. Na ljubo lepe zunanjusti dajemo nevede prednost gospodarsko manjvredni živali; saj o notranji vrednosti živali ničesar ne vemo. Prav tako ničesar ne vemo o lastnostih prednikov. In vendar je po-

dedovanje ugodnih in neugodnih lastnosti davno dokazano in splošno znano.

Saj ni vseeno, ali je žival dobro razvita le vsled slučajnih ugodnih okolišnin ali je to skozi več generacij podedovana, ustaljena lastnost. In končno: ocenjevalni odbor odbira le moške živali. Lastnosti in gospodarska vrednost zaroda pa zavisi v enaki meri od krav - mater kakor od bikov - očetov. Vidimo tedaj, da je delovanje ocenjevalnih odborov za hiter in temeljit napredek zlasti v pogledu gospodarske vrednosti naših živali nezadostno. To vrzel izpolnjuje moderna selekcija ali plemenska odbira v prostovoljnih živinorejskih organizacijah, pri selekcijskih društvih in zadrukah. Dasi je to delo povsem neobvezno in obsega zato le del, majhen del vsega števila živine v okraju, je le bistveno in odločilno. V takih organizacijah sistematično odbran zarod, zlasti plemenjaki, se širijo tudi v drugih krajih in tako izžarevajo ti centri žarke živinorejskega napredka daleč naokoli.

Naša selekcija mora hoditi lastna pota. Organizacijski sistemi inozemstva so za naše prilike neuporabni, ker so predragi. Računati moramo le s skromnimi sredstvi. Izrazito prevladanje majhnih posestev zahteva poseben postopek, ki se bistveno razlikuje od vseh inozemskih.

Kljub tem težkočam se naše delo zelo hitro širi. Ta napredek je skoro prehiter; upravičeno smo v skrbeh, če tu pa tam ne bo trpela kakovost organizatoričnega dela. Po podatkih od julija 1932 smo imeli 86 delujočih selekcijskih edinic, društev in združenj. Število vseh v rodovne knjige vpisanih krav znaša 5.136.

Delo je najbolj razpredeno pri svetlolisasti pasmi, kjer je 1983 rodovnih krav, to je skoro toliko, ko v vseh ostalih pasemskih okolišnih skupaj. Po vrsti sledijo: dolenska siva s 1.330, gorenjska cikasta s 778, slovenska bela s 392, sivopšenična s 380 in ormoška cikasta z 273 rodovniškimi kravami.

Vse delo še vrši po enotnem sistemu pod stalnim nadzorstvom kraljevske banske uprave. Radi obširnosti banovine in števila organizacij pa je neposreden stik s selekcijskimi edinicami le redko mogoč. Zato poslujejo kot vmesne enote zveze selekcijskih društev in zadrug za posamezne pasemske okoliše. Najstarejša je zveza živinorejskih selekcijskih zadrug v Kranju, ki poveže vseh 24 zadrug gorenjskega cikastega okoliša v dobro delujočo skupnost. Tudi ormoška cikasta pasma ima v Ormožu svojo zvezo za 4 društva. Sivopšenična pasma je ustanovila svojo zvezo v Št. Juriju ob j. ž. s 6 društvi in zadrugami. V Beltincih pa se je združilo vseh 19 društev svetlolisastega področja v močno selekcijsko zvezo. Enaki zvezi za slovensko belo govedo in za sivorjavo dolenjsko živino še manjkata.

Strokovno delo pri edinicah je na kratko sledeče: Osnova vsemu delu so odbrane krave, ki so vpisane v rodovne knjige. Vodijo se dvojne rodovne knjige. V knjigo A se vpisujejo le krave brezhibnih pasemskih lastnosti in telesnih razmerij, dočim se vpisujejo v knjigo B krave z manjšimi pomanjkljivostmi. Na desnem rogu se krave označijo s tekočimi številkami poleg znaka kategorije A ali B. Naraščaj rodovniških krav se vpiše v seznama mlade živine, ki sta tudi A in B po kategoriji mater. Teletom se tetovira v desno uho poleg črke A ali B še materina številka.

Za vse rodovne krave velja obvezna molzna kontrola v svrhu ugotovitve letne molznosti. Tega dela pri nas ne morejo opravljati plačani kontrolorji kakor v inozemstvu; opravijo ga lastniki sami, ki morajo mleko polmesečno zmeriti in vpisati v molznokontrolni list. Tu je potrebna stroga disciplina in poštenost. Nezanosljivi elementi kmalu odpadejo, ker dela ne opravljajo v redu. Kontrolo vodijo organi selekcijskih društev, takozvani molzni kontrolorji, ki se izberejo iz vrst inteligentnejših mlajših članov ali njihovih sinov. Dvomesečno po enkrat

nenapovedano prekontrolirajo zapiske članov in molznost krav. Za svoje delo prejmejo letne nagrade; za leto 1931. n. pr. je banovina nakazala za vsako kontrolno enoto po 4 Din, za celoletno kontrolo ene krave torej 24 Din.

Svetlolisasta krava s teletom (Selekcijsko društvo Veržej).

V letu 1931. je molzno kontrolo izvajalo 48 selekcijskih edinic na 2.704 kravah. Od tega je bilo celoletno

kontroliranih 1.014 krav. Najvišja molznost je znašala 4891 litrov, najnižja pa 360 l; povprečna pa 2.057.

Ta povprečna molznost od 2057 l se nanaša seveda le na rodovniške krave, ki so izbrane izmed dobrih krav naprednejših živinorejskih okolišev. Povprečna molznost vseh krav v banovini je naravno mnogo nižja. Cenim jo na 1000 do največ 1200 l letno. Nasprotno so posamezni veleposestniki dosegli tudi višje molznosti kakor kmetske krave v selekcijskih edinicah.

Gori navedeno najvišjo molznost v vsej banovini je dosegla gorenjska cikasta pasma. Pri tej pasmi je tudi najnižja molznost 1152 l še prav lepa. Ormožka cikasta pasma kaže najhitrejši porast kontroliranih krav, katerih 1930 še ni bilo nič, a 1931 že 74. Sivopšenična pasma je kontrolirana zelo konsekventno, ker izkazuje celoletne zaključke za 74% vseh svojih rodovniških krav. Svetlo-lisasta pasma prednjači glede absolutnega števila kontroliranih krav, ki znaša 525, to je več ko polovica vseh v banovini. Slovensko belo govedo ima najvišjo povprečno molznost, namreč 2293 l. Tako ima vsak pasemski okoliš svoj rekord. Edino sivi dolenski okoliš nima nobene celoletne kontrolirane krave. V tem okolišu je delo šele v povojih.

Selekcijske edinice razpravljajo o svojem delu na rednih sejah, ki se vršijo vsak drugi mesec. Na te seje prihajajo tudi srezki kmetijski referenti in odposlanci zveze.

Zveze selekcijskih edinic nadzorujejo vse delo po-edinih društev in zadrug.

Razven tega izvajajo tudi same dva važna posla, in sicer: plemensko odbiro bikov ter molzno nadkontrolo.

Kakor odbirajo selekcijske edinice krave, tako odbira in ocenjuje zveza bika. Vpiše jih v rodovne knjige bikov. V knjigo A pridejo glavni plemenjaki odličnih oblik in izvora, predvsem uvoženi originalci; v knjigo B pa začasni plemenjaki dobrih oblik in izvora.

Molzna kontrola edinic je le tedaj zanesljiva, če je pod višjim nadzorstvom selekcijske zveze. Ta važen posel izvaja pogodbeno nastavljen uradnik zveze, molzni nadkontrolor. To so edini stalno plačani nameščenci v vsem selekcijskem gibanju.

Tako delamo neprimerno ceneje, kakor vsi inozemski molznokontrolni sistemi, ki baš na plačah potrošijo ogromne vsote. Tudi sošedna savska banovina dela dosti dražje.

Še par besed o načinu, kako banovina to selekcijsko delo podpira. Sistem subvencioniranja edinic z denarjem smo opustili. Prispevamo le v materijalu; v denarju pa le za čisto določene namene. Za stroške svojega rednega poslovanja si morajo edinice preskrbeti potrebna sredstva iz domačih virov. Banovina oskrbuje vsem edinicam potrebne bipe najboljšega izvora in odličnih oblik po izredno nizki ceni. Dajejo se na 2 do 3letno obvezno dobo. Ako se izkažejo z dobrim plemenilnim uspehom, se jim obvezna doba za eno leto podaljša; rejec pa prejme banovinski prispevek 800 Din. Važna je banovinska nagrada molznim kontrolorjem, ker tega zamudnega dela pač nikdo brezplačno ne more vršiti. Za kontrolo v letu 1930. je banovina nakazala kontrolorjem skupaj 35.000 Din. Vsako tretje leto se vsa rodovna živina in ves naraščaj pri posameznih edinicah pregleda in premuje. L. 1932. smo imeli 28 takih premovanj. Prispevala je država 50.000 Din, banovina 37.600 Din, primerne zneske tudi srezki kmetijski odbori. Tajniki edinic in molzni kontrolorji se izvežbajo na specialnih tečajih. V preteklem letu smo priredili v vsakem pasemskem okolišu po en tečaj. Vse potrebne strokovne tiskovine prejmejo edinice brezplačno od banovine.

Zvezam, ki imajo mnogo širši delokrog kakor posamezne edinice, prispeva banovina z letno podporo v kritje njihovih proračunov. Pri tem velja načelo, da krijejo tudi zveze vse administrativne izdatke iz lastnih

virov. Banovinska subvencija je namenjena le v kritje izdatkov strokovnega značaja, predvsem za stroške molzne nadkontrole in za selekcijo plemenjakov.

S tem sem podal kratek pregled stanja in pospeševanja naše govedoreje v Dravski banovini.

Kljub oviram in finančni krizi korakamo strumno naprej. Nobena sila ne more več zaustaviti armade naših organiziranih živinorejcev, ki bjejejo tih, a važen boj za gospodarski procvit naše ožje in širše domovine. Dosedanji uspehi, ki smo jih dosegli z malimi stroški, nam kažejo, da hodimo pravo pot. Cilj bomo dosegli na cenejši način ko kjerkoli drugje na svetu, in to kljub temu, da imamo skoro toliko članov ko krav, torej same male posestnike. Ta zavest nam daje pogum in vztrajnost pri delu; od živinorejcev pa zahtevamo samo eno: železno disciplino pri izvajanju prostovoljno prevzetih obvez.

Svinjereja.

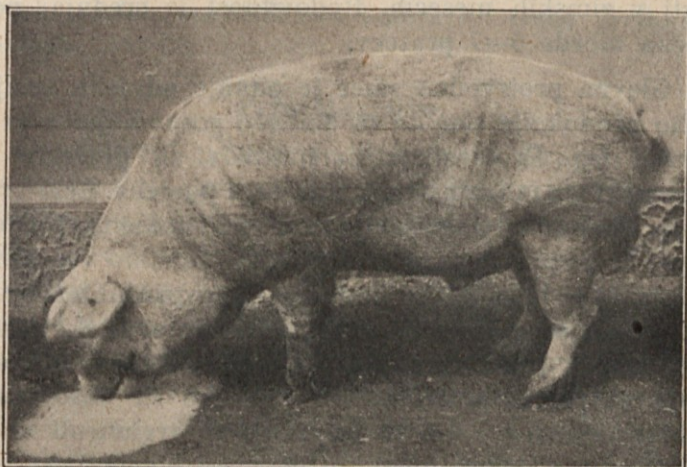
Svinjereja je v naši banovini važna veja živinoreje ne samo za oskrbovanje gospodinjstva naših kmetskih obratov in mestnih gospodinjstev z mesom in slanino, ampak tudi za izvoz.

V naši državi ima edino Vojvodina in Hrvatska številčno bolj razvito svinjerejo kakor naša banovina, kjer pride blizu 300 svinj na 1000 ljudi. Svinjerejo imamo v ravninskih predelih v večjem obsegu kakor v zapadnih goratih krajih. Tudi ima severni del banovine, bivša Štajerska, številčno in kakovostno pomembnejšo rejo kakor južni del, bivša Kranjska.

Največ svinj gojijo v ljutomerskem srezu, kjer pride 725 svinj na 1000 ljudi, za tem sledijo sosedni srez Ptuj, Murska Sobota, Maribor levi breg in Dolnja Lendava, torej ves skrajni severovzhod banovine. Zanimivo je, da

je ta najvažnejši svinjerejski okoliš naše banovine hkrati naš najintenzivnejši konjerejski okoliš.

Iz starih virov povzamem, da je bila prvotna svinja v naših krajih dolga, črna svinja z dolgimi visečimi uhlji, baje laškega izvora. Bila je izvrstna slaninarica. To so verodostojni podatki iz sredine preteklega stoletja. Odslej so sledili, spočetka slučajni, pozneje sistematično organizirani importi plemenskega blaga bele barve. Danes gojimo povsod belo svinjo, med katero je le še malo li-

Mrjasec oplemenjene pasme.

sastega in še manj črnega blaga. Edino Gorenjska sistematično goji „črnopasasto“ svinjo. Ker smo importirali največ nemške oplemenjene in le malo plemenite nemške in angleške svinje, smo v glavnem ohranili telesne oblike prvotne podlage. Danes je naš tip dolga bela svinja z visečimi uhlji, srednje hitre ravnosti in dobre tovnosti. V zadnjih letih se pojavljajo v glavnih eksportnih centrih Prlekije, Prekmurja in Dolenjske stremljenja za žlahtnim angležem, ker hitreje raste, ima finejše kosti in lepšo šunko.

Oskrbovanje svinj je preprosto, dasi našim gospodinjam ne manjka volje, veselja in tudi nadarjenosti za svinjerejo. Hlevi so večinoma še stari, leseni, s samostojnimi oddelki. Surovo krmljenje je malo poznano. Večinoma krmimo kuhano v obliki prav vodene kaše ali juhe; to je silno ukoreninjena napaka. Svinje se le malo kje pasejo; prevladuje hlevska vzgoja, na razpolago je živalim največkrat le ograjeno tekališče. Razširjena napaka je prezgodnje pripuščanje ter ekstenziyna na beljakovinah in mineralnih snoveh revna krma mladine zlasti v zimskih mesecih. Rodovitnost je srednja; povprečna morda 6—7 prascev.

Glavna proizvodna smer je pitanje odraslih svinj v svrhu produkcije slanine za domačo gospodinjstvo in za domači trg. Proizvodnja peršutnikov ali prolekov za inozemski trg je razmeroma manjšega pomena. Celo vrsto let po ustanovitvi Jugoslavije smo imeli znaten izvoz tega blaga, ki je znašal n. pr. v letu 1926. četrtno vse proizvodnje, to je blizu 50.000 komadov v povprečni teži 60 kg. V teh letih so se pojavili tudi glasovi po angleški pasmi, ki bi dajala kvalitetno robo za izvoz. Bistveno nazadovanje eksporta, potreba samopreskrbe in ekstenzivne prilike na naši kmetiji so pa le močni argumenti za to, da ohranimo oplemenjeni tip namesto plemenitega.

Pasemsko vprašanje še ni zakonito urejeno, ker se razen v Prekmurju ne izvaja obvezno ocenjevanje plemenskih mrjascev. Stvarni položaj pa je ta, da v glavnem priporočamo nemški oplemenjeni tip. Poleg tega v Prekmurju in deloma na Dolenjskem angleški, na Gorenjskem pa domači črnopasasti tip. Potrebno bo, da se pasemsko rajoniranje čimprej striktno izvede.

Pospeševalni ukrepi so preprosti. Širom banovine imamo pri večjih posestnikih in na nekaterih banovinskih zavodih naša svinjerejska središča, ki gojijo čisto krvno blago po navodilih banovinskih strokovnjakov.

Ta vzgajališča dobivajo od časa do časa svežo kri: mrjasce pa tudi svinjke. Vodstvo rodovnikov žal še ni vpeljano.

V teh rejških središčih se nabavijo po primerno višji ceni dobri 3—5 mesečni mrjaščki, katere oddajamo boljšim gospodarjem širom banovine po zelo znižani ceni v dvoletno plemensko rejo. V letu 1932. smo n. pr. na ta način oddali okoli 220 mrjascev.

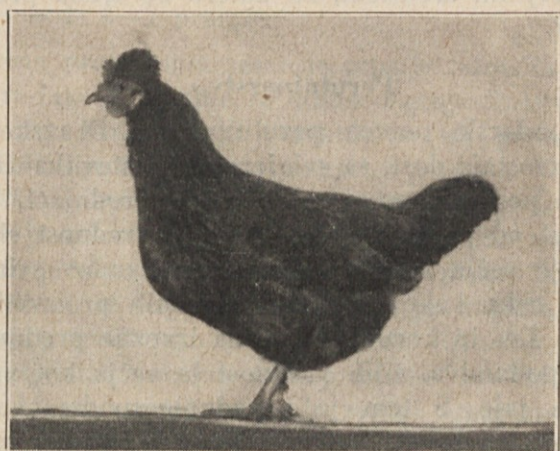
V tej panogi bo treba še mnogo storiti. Dve najvažnejši nalogi sta: uvedba obveznega ocenjevanja mrjascev in ureditev sistematične selekcije po modernih metodah v vseh rejških središčih, za katere bo treba prepisati pravilnik.

Perutninarstvo.

Gospodarski pomen perutninarstva Dravske banovine ne zaostaja dosti za svinjerejo. Po številkah izvozne statistike perutninarstvo celo močno prednjači. V povprečju let od preobrata do danes je vrednost eksportiranih jajc večja kakor vrednost proizvodov svinjereje; večja je celo, kakor vrednost izvoznih proizvodov govedoreje. Les in koruza sta edina izvozna predmeta našega gospodarstva, čijih vrednost je večja kot vrednost izvoženih jajc. S tem je narodno-gospodarski pomen perutninarstva jasen. Važen je pa tudi socialni moment. S perutninarstvom se bavijo poleg večjih kmetijskih obratov predvsem manjši in najmanjši. Baš tem najmanjšim zasigura kurje jajce redne dohodke za kritje vseh tekočih manjših izdatkov gospodinjstva.

Največ gojimo kokoši, dočim so gosi, race in purani pri nas le manjšega pomena. Nastane vprašanje, ali so gospodarske prilike ugodnejše za proizvodnjo jajc ali mesa. Računi nam kažejo, da je proizvodnja jajc v naših razmerah rentabilna, dočim so proizvodni stroški kurjega mesa višji kakor tržna cena tega blaga. Izjema je produkcija prvovrstnih kapunov, ki dosežejo tupatam lepe cene. Za enkrat pa še manjka točnih računov o

rentabilnosti kapunjenja. V naš kmetijski obrat spada torej pasma, ki je dobra jajčarica. Na drugo vprašanje: ali gojiti na veliko v farmah ali pa v malem obsegu v okviru kmetskega obrata, lahko odgovorim v prid kmetijske reje manjšega obsega. Na kmetiji je mnogo absolutne kokošje krme in prosta paša, kar omogoča rentabilno produkcijo. Iz farmskih obratov naše banovine še nimamo niti enega pozitivnega dokaza za rentabilnost, še več, mnogo ponosnih perutninarskih veleobratov je že žalostno likvidiralo.

Štajerska kokoš.

Podlaga naši kurjereji je mala kmetija, ki živalim ne more nuditi izbranega ugodja in negovanja kakor farma, pač pa mnogo zlate svobode; to nam jasno kaže pot pri izbiri pasme. Nikar Leghornke z rekordno nesnostjo, ki ni za preproste razmere, temveč našo domačegrudno štajersko kokoš, ki je v nesnosti že visoko selekcionirana! To smo izbrali in samo njo širimo v vsej banovini. V nobeni drugi živinorejski panogi nismo tako srečni, da bi imeli eno samo pasmo za vso banovino in še to proizvod domače slovenske zemlje.

Lahko smo ponosni na to izborno pasmo, ki je res čisto naša. Mirno gremo mimo onih naših rojakov, ki očitajo tej kokoši, da ni „kozmpolitska“. Mi smo ponosni na to „napako“ naše kokoši.

Na anketi, ki je bila v Celju dne 20. IX. 1930 smo štajerski kokoši nanovo določili njen pasemski opis. Pri tem smo bolj ko dosedaj poudarili telesno težo živali, da tako ustrezemo želji kmetov po težjih živalih. Zelo smo poudarili tudi težo jajc, ker smo na žalost videli, da so nekateri rejci pri forsirani selekciji na nesnost začeli proizvajati predrobna jajca. Glavni barvni tip, to je rjavojerebičarski tip, naj bi se polagoma bolj izenačil; odpade naj polagoma jerebičarska in svetlopšenična kokoš, ostane naj enotna rjava kokoš. Poleg te je dopustna še bela, dočim naj se grahasta štajerka odpravi.

Glavni predpisi, na katere mora perutninar pri selekciji paziti, so sledeči: teža kokoši nad 1.90 kg, teža petelina nad 2.25 kg; nesnost nad 120 jajc na leto; teža jajc najmanj 55 g, a največ 65 g. Enostaven greben, čopek, svetel a ne rumen kljun, bela ušesa, rjavo perje, bela gladka noga s štirimi prsti. Pri selekciji na barvo perja pa bodite previdni, ker je to povsem stranskega pomena in je vse drugo važnejše.

Štajerska kokoš je izborna nesnica. Pri večletni selekciji in normalnem negovanju dosežejo naša rejska središča povprečno letno nesnost 160 in več jajc. Posamezne kokoši pridejo čez 200. Najvišja nesnost je bila 259. Pa tudi kmetski rejec, ki goji čisto štajerko brez nesne kontrole in si oskrbuje visokovredne peteline iz rejskih središč, lahko doseže vsaj 120 jajc povprečne letne nesnosti, dočim je povprečna nesnost pri zanikrni kmetski kokoši komaj 60 jajc na leto.

Zarišča napredka našega perutninarstva so rejska središča zasebnikov in banovinskih zavodov, ki selekcionirajo predvsem po gospodarskih načelih. Ti rejci predstavljajo v kurjereji to, kar so selekcijska društva pri

govedoreji. Delujejo v stalnem sporazumu z bansko upravo, kateri tudi večinoma dobavljajo plemensko blago. Najstarejši in najznamenitejši rejci so: Marjeta Kuhn, Razvanje pri Mariboru, in Pavel Glančnik, Pragersko, ter mnogi drugi večji in manjši rejci. Pospešujemo jih posredno s tem, da kupujemo pri njih plemensko blago po višjih rejskih cenah.

Kmetsko rejo pospešujemo z vsakoletno razdelitvijo odbranih valilnih jajc spomladi ter petelinov in jarčic jeseni. Banovina oddaja vse to po zelo znižanih cenah. S tem širimo enotno, čistokrvno, zdravo in dobro nesno kokoš širom banovine z glavnim namenom, da s povečano enotno produkcijo brez posebnih stroškov povečamo rentabilnost kmetske reje in pripravimo več dobrega, enotnega blaga za izvoz. To delo zelo uspešno in naglo napreduje. Štajerka je zasedla že cele vasi in nešteto kmetskih obratov. Reklamo si dela sama; povsod hvalijo kmetje njeno dobro nesnost. Tupatam očitajo Štajerki, da je prelahka. Do skrajnih mej možnosti smo tej želji ugodili in predpisali težo 1.90 kg kot najmanjšo. Še večje teže ne smemo zahtevati, ker bi s tem neizbežno uničili nesnost, ki je danes edina rentabilna smer produkcije. Saj produciramo za to, da ugodno prodamo, ne pa, da vse sami zavzijemo. Rediti moramo to, kar nam nese, in ne to, kar ugaja našim očem ali želodcu. Mimogrede pa bodi omenjeno, da ima Štajerka tudi prav okusno meso. Pečenka je boljša in večja kakor ona Lég-hornke.

V jeseni 1932 smo razdelili 520 petelinov in jarčic; spomladi 1933 pa 15.894 odbranih valilnih jajc. Jeseni 1932 je bila v Mariboru razstava kokoši, ki je pomenila odlično zmago Štajerke. Počasi hočemo imeti Štajerko na vseh šolskih dvoriščih, pa tudi pri železničarjih. Tako bomo deci in odraslim stalno prikazovali krasen proizvod domače grude in že v nežni duši vzgojili ponosno zavest, da je to, kar je naše, lepo in koristno. Iz tujine

bomo sprejemali le to, česar sami res ne zmoremo. Plemenske kokoši pa mi lahko nudimo tujcem. In res je v Nemčiji mnogo oboževalcev Štajerke, ki so dobivali plemensko blago od naših starih rejcev. In glejte čudo: našel se je človek, ki si je iz Nemčije naročil Štajerko v domnevi, da mora biti boljša kakor pristna. Manjka nam ponosa in samozavesti!

Konjereja.

Ta panoga je bila nekoč v naših krajih močna in donosna. Mnogo, mnogo delovnih konj smo prodali v severnejše dežele. Dalo se je pri tem zaslužiti. V povojnih letih je ta izvoz hitro in stalno padel. Trenutno poživljenje izvoza v posameznih letih in s tem zvezano lahko zboljšanje cen, je dalo našim konjerejcem novo upanje. Toda bila je prevara. Danes je že mogoča končna sodba, ki je žal neugodna. Naša banovina je odrinjena od inozemskega konjskega trga; druge banovine si producirajo blago same. Producirati moramo v glavnem samo to, kar rabimo sami doma. To pa je zelo malo. Ogromna večina naših kmetskih obratov je tako majhna, da je bolje, če ne drži konjske vprege. Saj se izplača konjska vprega le tedaj, če jo lahko stalno dan za dnevom zaposlimo. Če nimamo toliko stalnega dela, je bolje, da odpravijo vse delo volovske ali celo kravje vprege.

Kako zelo naša konjereja nazaduje, nam nazorno kaže število žrebcev, ki so plemenili v posameznih letih:

1919 : 281	1927 : 154
1920 : 268	1928 : 138
1921 : 263	1929 : 132
1922 : 241	1930 : 127
1923 : 202	1931 : 124
1924 : 186	1932 : 93
1925 : 184	1933 : 86
1926 : 174	

Iz teh števil se pa ne more sklepati morda na to, da se za konjerejo premalo stori. Nasprotno! Banovinski proračun za leto 1933./34. ima blizu 600.000 Din za konjerejo. Za vso ostalo živinorejo skupaj pa je le nekaj nad 400.000 Din. Nazadovanje v konjereji je le naravna posledica spremenjene konjunktуре; kmetje so se prilagodili močno zmanjšanemu povpraševanju in so proizvodnjo zelo skrčili. To se da še lepše dokazati iz padca števila zaskočenih kobil. To število se je razvilo v zadnjih letih takole:

1929	5864	kobil,	na	enega	žrebca	povprečno	53	zaskočenih	kobil
1930	5523	"	"	"	"	"	48	"	"
1931	4421	"	"	"	"	"	46	"	"
1932	2782	"	"	"	"	"	32	"	"

Kljub stalnemu nazadovanju števila žrebcev so ti od leta do leta manj izrabljeni, ker pač število zaskočenih kobil še hitreje pada, kakor število žrebcev.

Našo konjerejo moramo tedaj prilagoditi tako, da nam producira konja, ki ga rabimo v naših kmetjskih obratih; z izvozom ne moremo več dosti računati.

Pasemsko vprašanje pri konjereji ni povsem sistematično urejeno. To je razvidno najboljše iz dejstva, da plemeni na razmeroma malem ozemlju banovine 86 žrebcev, ki pripadajo kar sedmim različnim pasmam. V posameznih srezih plemenijo žrebci, ki pripadajo več različnim pasmam, istočasno v istem kraju. Med njimi se nahaja celo križanec.

Ko je konjereja dravske banovine v preteklih letih tako zelo nazadovala, je v posameznih okoliših skoro popolnoma izginila n. pr. v Savinjski dolini, na Gorenjskem in drugje. Danes imamo le še en glavni konjerejski okoliš, ki obsega severovzhod banovine, to so srezi Dolnja Lendava, Murska Sobota, Ljutomer, Ptuj in sodni okraj Sv. Lenart sreza Maribor levi breg. Tu gojijo težkega konja pretežno belgijskega tipa, z izjemo sodnega okraja

Ljutomer, ki ima lahkega konja raznih pasem, največ amerikanskega dirkača.

Poleg tega glavnega konjerejskega okoliša so drugi le manjšega pomena. Omenim Krško polje, ki ima lahko konjerejo, in morda še ljubljansko okolico, ki ima nekaj težke konjereje.

Ponavljajo se vedno jačji glasovi, ki hočejo zamenjati težkega belgijca z srednjetežkim „Noniusem“. Poudarjajo, da je belgijec kot delovni konj neekonomičen, da stane import žrebcev iz inozemstva težke denarje in da izvoz teh konjev tako nazaduje, da ne igra več nikake vloge. Nonius bi se dobil v državi poceni in je zelo ekonomičen gospodarski konj za poljsko delo, pa tudi za voz. Najnovejši načrt kmet. ministrstva pa predvideva celo Dravsko banovino kot rajon noričana (pincavska pasma).

Pospeševanje konjereje stane banovino mnogo denarja, ker je večina žrebcev banovinska last. Vzdrževanje teh žrebcev v lastni režiji pa je izredno drago. Zato se jih oddaja čimveč zasebnikom v oskrbo in uporabo.

Poleg žrebčarne je glavni faktor pospeševanja konjereje Konjerejsko društvo za Dravsko banovino, ki pod vodstvom agilnega predsednika g. narodnega poslanca Petovarja pridno in inicijativno deluje. Zlasti prireja vsakoletna premovanja v glavnih konjerejskih okoliših. Sodeluje tudi pri ocenjevanju zasebnih žrebcev.

*

S tem sem po vrsti obdelal vse glavne panoge naše živinoreje: govedorejo, svinjerejo, perutninarstvo in konjerejo. Kot manj važni panogi bi sledili čebelarstvo in ovčarstvo. Čebelarstvo bo obdelal čebelarški strokovnjak v posebnem oddelku te knjige.

Ovčarstvo. Ovce gojimo edinole v goratih zapadnih srezih banovine na Gorenjskem, v Savinjskih planinah in na Koroškem. Drugje je ovčarstvo neznatno.

Pa tudi v omenjenih goratih krajih se ne proizvaja več, kakor uporabijo producenti in kvečjemu še najožji okoliš kmetijskih obratov.

Gojimo svojo lastno pasmo, ki je proizvod domače zemlje: Jezersko-solčavsko ovco, trdno, preprosto žival z belo volno in tipično ovčjo glavo. Žival je velika, rastna. Saj je njena glavna proizvodnja smer poleg volne: meso za domačo uporabo. Volna je srednje kakovosti in se predela v hišni industriji skoraj izključno za domačo potrebo. V dolenskih krajih s to ovco niso zadovoljni, ker bajé jagnje ne da tako fine pečenke na ražnju kakor druge pasme.

Ovčjerejo pospešujemo s posredovanjem pri cenejši preskrbi dobrih ovnov. Potrebno bi bilo, da se začne z izboljšanjem kakovosti volne, ki ni na višku. Tu bi bila na mestu sistematična selekcija po znanstvenih metodah. Ta naloga čaka bodočo kmetijsko šolo planinskega tipa, če jo kedaj dobimo.

H koncu še par besed o stranskih živinorejskih panogah: kozjereja, kuncereja in ribarstvo.

Kozjereja kot panoga v kmetijskem obratu je skoraj brez pomena. V zapadnih goratih srezih redijo ubogi ljudje, bajtarji, svojo sivo in rjavo alpsko kozo kot producenta v bornem gospodinjstvu potrebnega mleka.

Ta kozjereja je bolj socialnega kakor gospodarskega pomena. Naši šumarji gledajo kozo zelo postrani, ker jo smatrajo za velikega gozdnega škodljivca.

Skoro večjega pomena, seveda predvsem socialnega, je kuncereja v okolici mest in industrijskih središč, kjer si skušajo delavski sloji s pomočjo koz poceni oskrbeti za svoje gospodinjstvo zdravo kozje mleko. Poleg domače koze gojijo ti delavci tudi Švicarsko Sahnsko kozo.

Kuncereja pri nas ni sestavni del kmetijskih obratov, temveč tvori, slično kakor kozarstvo, pomembno

panogo za socialno izboljšanje položaja malomeščanskih in delavskih slojev. V tem okviru ni brez pomena. S pospeševanjem se bavi agilno društvo „Živalca“ v Ljubljani, ki prireja velike razstave teh živali na ljubljanskem velesejmu.

Za kuncerejo je odločilnega pomena, da se sedanje veliko število pasem reducira na po eno pasmo za različne proizvodne vrste: meso, krzno in volno.

*

R i b a r s t v o¹ V dva dela lahko delimo ribarsko gospodarstvo v banovini, in sicer v intenzivno gospodarstvo v zaprtih prostorih in ekstenzivno v odprtih vodah. V zaprtih prostorih — ribnikih se goje vse vrste koristnih rib, vendar je te vrste gospodarstvo razmeroma zelo malo razvito. So pa pri nas pogoji, da se izkoristijo obširna vlažna zemljišča, ki bi spremenjena v ribnike dajala daleko večji donos kot pod raznimi kulturami.

Ribarstvo v odprtih vodah je urejeno na zakonski podlagi in vodi oblast nadzor nad racijonalnejšim gospodarjenjem. V predelu bivše Kranjske so večinoma vse pomembne vode razdeljene v ribarske okraje, ki so ali zakupni in se oddajajo vsakih 10 let na javni dražbi v zakup, ali so pa samosvoji, kjer ima lastnik sam pravico ribarjenja. V ostalih delih banovine so vode še nerazdeljene, kar je glavni vzrok, da tam ni mogoče urediti racijonalno gospodarstvo.

Najvažnejša naloga za povzdigo ribarstva je razdelitev vseh vod v ribarske okraje, ki se bo predvidoma v najkrajšem času izvršila. Pri racijonalnem gospodarstvu odprtih tekočih vod se polaga največjo važnost na sistematično vlaganje zaroda plemenitih rib, in v to svrho vzdržuje kr. banska uprava moderno urejen Ribogojni zavod v Boh. Bistrici, ki ima vsako leto na razpolago preko 1 milijona zaroda salmonidov.

¹ Sestavil ing. Jelačin Ivo.

Čebelarstvo v Sloveniji.

Stari Slovani so že od pamtiveka sloveli kot dobri čebelarji. Zgodovina pravi, da so naši pradedi prodirali s svojim čebelarstvom globoko v bavarske gozde. Panje so obešali v gozdnih jasah na drevesa in ob času rojenja prežali na roje. Od Slovanov so se učili Nemci variti medeno pecivo, ki se še danes v precejšnji količini uživa pri njih. Tudi Slovenci smo bili verni potomci naših dedov. Najboljši dokaz o visokem razvoju čebelarstva med Slovenci že v 18. stoletju je naš Janša, ki ga je cesarica Marija Terezija postavila za prvega čebelarskega učitelja na Dunaju; svoje nauke je tako dobro pogodil, da jih še danes upošteva čebelarska znanost.

Po Dzierzonovem izumu, ki ga je strmé občudoval ves čebelarski svet, čebelarstvo med Slovenci ni moglo najti pravih smernic. Manjkalo je predvsem organizacije, ki bi začrtala čebelarjem pravo pot. Ko so pa slovenski čebelarji koncem preteklega stoletja ustanovili svoje še sedaj obstoječe društvo, je vzniknilo po vsej deželi živahno zanimanje za napredek ter se je zamujeno hitro nadomestilo.

Čebelarsko društvo za Slovenijo, kakor se ta organizacija sedaj imenuje, ima svoj sedež v Ljubljani; po deželi ima pa razpredeno gosto mrežo podružnic in še posebno Zvezo v Celju, kjer so organizirane, zaradi oddaljenosti od Ljubljane, vse podružnice bivše Štajerske dežele.

Društvo vzdržuje že nad deset let lastno zalogo čebelarskih potrebščin: „Društveno čebelarno“. V prometni Pražakovi ulici, v vogalni hiši Miklošičeve ceste, so nastanjeni njeni prodajni prostori, skladišča in pisarna. Društvena čebelarna prevzema tudi med od svojih čla-

nov ter ga razpečava konzumentom. Vosek pa podeluje v satnice, ki jih potrebujejo čebelarji v svojih obratih.

L. 1932 je društvo uvedlo kontrolo medú po švicarskem načinu. Le oni čebelar, ki da pregledati svoj obrat in preiskati svoj pridelek po društvenih kontroljih, dobi pravico prodajati med pod zaščiteno društveno etiketo kot „kontroliran med“. Podjetnost in živahnost svojega delovanja je pokazalo društvo tudi s tem, da je letos ustanovilo čebelno plemenilno postajo. Postaja se nahaja v Kamniški Bistrici, kjer daleč naokrog, to je nad šest kilometrov ni drugih čebelnih naselbin. Lansko leto je ugotovil namreč nemški znanstvenik dr. Goetze, da se nahajajo med rodovi kranjske čebele posamezne družine, ki imajo izredno dolga sesala. Prednost takih čebel obstaja v tem, da dosežejo s svojimi sesali tudi one cvetne čašice, v katere druge ne morejo seči. Iz teh družin bo društvo vzgajalo plemenite matice in trote. Na ta način pričakujemo, da se donosnost čebelarstva dvigne, razen tega pa, da bo naša čebela, ki je radi svoje pridnosti, rodovitnosti in krotkosti znana po vsem svetu, še bolj pridobila na svoji slavi. S tem se bo izvoz naše čebele dvignil.

Razen tu navedenega deluje 25 opazovalcev na različnih krajih Dravske banovine na opazovalnih postajah. Opazovalci proučujejo pašne razmere, poleg tega pa vremenski vpliv na medečnost rastlin. Svoja poročila priobčuje vodja opazovalnih postaj v društvenem glasilu „Slov. Čebelar“. List izhaja že petintrideseto leto, in sicer kot mesečnik.

Kar je pa posebno omembe vredno, je enotni sestav, ki ga je društvo uvedlo v čebelarstvo obratovanje. Po nekajletnem iskanju v začetku svojega delovanja se je društvo odločilo za obliko panja, ki ga je izumil nemški učitelj Alberti, in za mero satnikov, ki jih je propagiral nemški pastor dr. Gerstung. Kombinacijo panja in mere je izvedel pisec tega članka. Ko ga je sam skozi več let

preskušal v svojem večjem čebelarškem obratu, je opozoril nanj slovenske čebelarje s članki v Slov. Čebelarju ter na tečajih in shodih, ki so se vršili pri njegovem čebelnjaku v Ilirski Bistrici. Preskusili so ga potem še drugi, in ker je panj ustrezal vsem zahtevam, ga je društvo proglasilo kot društveni panj. Lahko rečemo, da je imelo društvo srečno roko, kajti od vseh oblik panjev, ki so se prej ali slej preskušale med slovenskimi čebelarji, ni mogla nobena zadobiti tal. Zlasti je ta panj nedosežen glede prevažanja, in prav v tem pogledu mora danes, ko se čebelarstvo bolj in bolj usmerja na dvakratno ali celo večkratno prevažanje na leto, veljati le oni panj kot primeren, ki ima v tem pogledu posebne prednosti. Panj pa ni praktičen le za prevažanje, ampak ustreza tudi vsem zahtevam, ki jih stavimo na dober panj. V njem se razvija družina lahko do viška svoje moči, pri tem pa je čebelarju na izbero, da ali rojenje prepreči, ali pa pusti, da družina roji. Panje skladamo lahko v čebelnjakih drugega vrh drugega, kar je pri mnogih modernih panjih nemogoče. V čebelnjaku je delo pri čebelah znatno olajšano, kajti vsako delo opravljamo v čebelnjaku z lahkoto, najsi dežuje ali žge solnce, najsi je paša ali se pojavljajo roparice. V pravilno zgrajen in primerno opremljen čebelnjak ne najde poti še tako vsiljiva roparica.

Čebelarstvo v Sloveniji je postalo važna kmetijska panoga. Bolj in bolj se širi moderno čebelarstvo in se opuščajo zastareli načini. Društvo pripravlja sestavo katastra pasišč v Sloveniji, da na ta način organizira tudi prevažanje na pašo in napoti čebelarje k še neizrabljenim pasiščem.

Mlekarstvo v Dravski banovini.

Med pokrajine v naši kraljevini, ki so po svojih prirodnih pogojih ugodne za donosno proizvodnjo in izkoriščanje mleka, spada na prvem mestu Dravska banovina. Ugodni prirodni pogoji, to je podnebne in talne razmere kakšnega kraja, omogočajo proizvajati ceneno krmo in prilagoditev mlečnih pasem; spadajo torej med najmerodajnejše činitelje za uspevanje mlekarstva. Kot navedeno obstoje v Dravski banovini taki prirodni pogoji za proizvodnjo mleka. Nekoliko neugodne so terenske, odnosno talne razmere. Tam, kjer je ponajveč prirodnih pašnikov in travnikov, tlo naše banovine ni tako posebno bogato na rudninskih hranivih za krmske rastline kakor n. pr. v naših sosednih centralnoalpskih deželah. Torej bi bilo potrebno, da se naše tlo skrbneje neguje in boljše gnoji tudi tam, kjer se plodna zemlja izkorišča za travnike in pašnike. S povečanjem pozornosti travništvu in pašništvu ter negi mlečne živine se more v naši banovini proizvajati že danes res dobro pa tudi ceneno mleko, kar dokazujejo gorenjski in sploh gorati predeli naše banovine.

Z ozirom na množino v Dravski banovini namolžene mлека se računa, da se namolze v naši banovini na leto 240 milijonov litrov mleka. To daje na 1 kvadratni kilometer v enem letu 15.000 litrov in na 1 dan 41 l mleka; na 1 kvadratni kilometer obdelane površine pa letno 30.530, odnosno na isti površini na 1 dan 83 litrov mleka. Te količine niso posebno visoke, kar pojasnjuje dejstvo, da v naši banovini izrazitih mlekarskih gospodarstev nimamo, torej takšnih kmetskih gospodarstev, kjer bi bilo pridobivanje mleka edini in izkoriščanje mleka glavni smoter gospodarjenja. M l e k o t o r e j n e p r e d -

stavlja pri naših kmetijah glavne produkcijske smeri, temveč se pridobiva le kot postranski proizvod živinoreje. Taka opredelitev je tudi merilo za brigo pri njegovi proizvodnji. (Nasprotno pa je zopet res, da predstavljajo dohodki od mleka danes edine redne dohodke v okoliših Dravske banovine, ki imajo alpski značaj.)

Računamo, da se v Dravski banovini pridobljeno mleko potroši in izkoristi takole: za prehrano domačinov ca 130 milijonov l, za prehrano domačih živali ca 65 milijonov litrov, v promet pa dospe kakih 45 milijonov litrov mleka na leto. Od tega mleka, ki je v prometu, se izkoristi za konzum nekmetkega prebivalstva 40 milijonov, za predelavo v trajnejše oblike pa komaj 5 milijonov litrov v enem letu.

Konzum mleka je v nekaterih važnejših konzumnih središčih v enem letu tale:

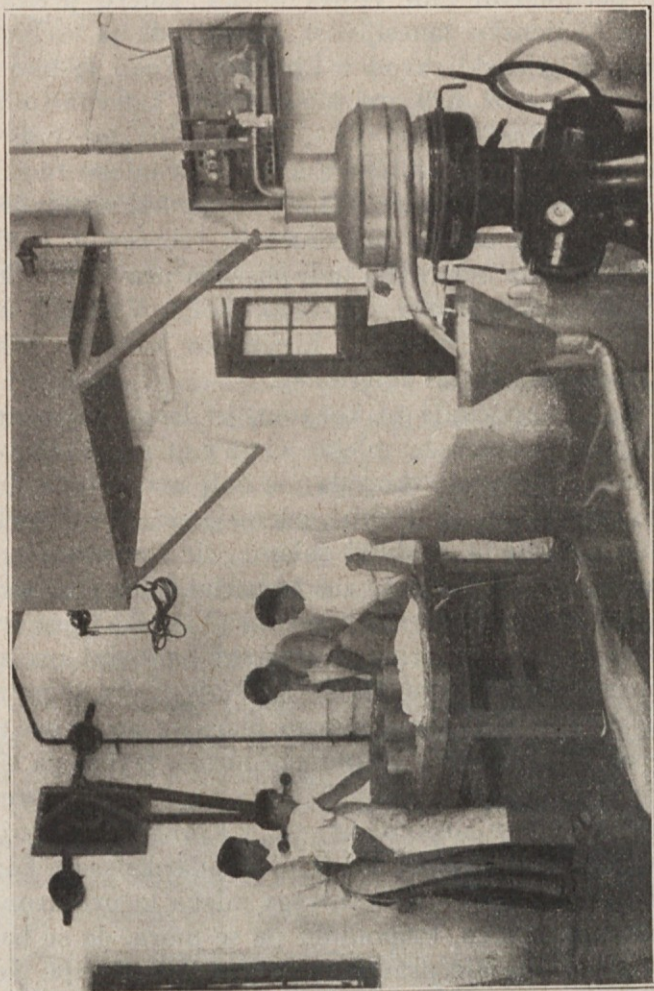
Ljubljana preko	6,000.000	litrov, ali na osebo in dan	0.273	l
Maribor	4,700.000	„ „ „ „ „ „	0.400	„
Celje	1,067.625	„ (podatki iz l. 1932)	0.375	„
Ptuj	400.000	„ „ „ „ „ „	0.250	„
Jesenice	977.560	„ „ „ „ „ „	0.250	„

Povprečno računamo, da použije eden prebivalec v Dravski banovini (merodajno je predvsem kmetsko prebivalstvo) 0.400 l mleka na dan.

Proizvodni stroški za mleko so zelo različni, so pa razmeroma visoki napram dohodkom iz izkoriščenega mleka. V tem leži eden glavnih razlogov, da se mlekarstvo v Dravski banovini ne more tako dvigniti, kakor bi bilo pričakovati z ozirom na njen zemljepisni položaj. Pota za dosego zboljšanja v tem pogledu bi bila, da se posveti vsa pažnja ceneni proizvodnji prirodne krme (travniki in pašniki), in da se uvaja, odnosno odgaja dobra mlečna živina.

Tehnično kontrolo proizvodnje mleka vrše v Dravski banovini ponajveč mlekarske zadruga, v

kolikor pač obstajajo. Pri nekaterih zadrugah so uvedeni tudi že pravilniki za pravilno pridobivanje in ravnanje z mlekom. V tem prizadevanju prednjači kranjski srez.

Mlekarska šola v Škofji Loki: izdelovanje sira Trapistista.

Higijenska kontrola mleka na deželi sistematično še ni izvedena. Pač pa obstaja taka kontrola povečini v večjih konzumnih središčih. Na prvem mestu bi bilo omeniti

mesto Ljubljano, kjer se vsak dan pregleduje mleko na mitnicah po organih mestnega dohodarstvenega urada. Preizkušnja mleka se izvršuje tukaj s čutili. Odvzemajo pa se perijodično tudi vzorci mleka, katero preizkuša tako na higijensko zanesljivost, kakor tudi na vsebinsko vrednost. Higijenski zavod v Ljubljani. Tako je bilo od-
vzetih v letu 1932. 629 preizkušenj, med katerimi je bilo le 96 neprimernih, torej 15%, in sicer največ radi ne-
snage. Slično kakor Ljubljana kontrolira mleko tudi Ma-
ribor. Pri pregledu v letu 1932 je bilo tamkaj ugotovljenih
41 neprimernih od 391 preizkušenih vzorcev, t. j. 15%.
Mesto Ljubljana pripravlja tudi poseben pravilnik o kon-
troli mleka, ki se uvaža v mestno okolje. V drugih kon-
zumnih središčih izvršujejo higijensko kontrolo mleka
od časa do časa srezki veterinarji.

Poleg izkoriščanja za konzum, je druga najvažnejša
izkoriščevalna smer za mleko *s i r a r s t v o*. V Dravski
banovini se izdelujejo skoroda vse bolj znane vrste sirov,
kakor: ementalski, sir trapist, edamski sir, ki se izdeluje
v obliki krogelj in v obliki salame, sir Camembert, sir
Romadur, sir Roquefort, sir Imperial, desertni sir in
drugi. En obrat v Dravski banovini (Vrhnika) proizvaja
tudi topljeni sir. Množina v Dravski banovini proizvo-
jenega sira se računa ca 300.000 kg. Največ sira se potroši
v Dravski banovini sami, mnogo blaga se pa izvozi tudi
v Zagreb, Beograd in v primorska mesta. Izvoza za sir v
inozemstvo v večjih količinah nimamo, ker ne moremo
konkurirati z inozemskimi siri niti v kvaliteti, še manj pa
v ceni. Kakovost sira pri nas še ni standardizirana, kar je
tudi zelo težko radi nezanesljivega mleka in preskromno
opremljenih siraren. Pripomniti pa se mora, da se baš v
tem pogledu opažajo prav razveseljiva stremljenja, da se
ti nedostatki odpravijo.

Proizvodnja presnega masla je danes večjidel že v
rokah mlekarskih obratov. Izdeluje se tudi že presno
maslo odlične kakovosti, in sicer po vseh pravilih ma-

slarske tehnike, ki ne zaostaja za najboljšimi izdelki priznanih inozemskih znamk. Računa se, da se proizvaja v naši banovini do 70.000 kg presnega masla.

Obratov za konzerviranje mleka v Dravski banovini še nimamo.

Večina mlekarskih obratov, torej obratov, kjer se mleko predela v trajnejše oblike ali pa se prireja za konzum, je v združnih rokah. Združnih mlekarskih obratov je po poročilu TOI v Ljubljani 72; privatnih obratov pa 42. Ravnotako je večina mlekarskih obratov kombiniranih, t. j. usmerjeni so na večstransko izkoriščanje mleka. Izvzet je bohinjski kot, kjer obstajajo tipične sirarne. Trenotno obratuje v Dravski banovini kakih 50 obratov.

Planinsko sirarstvo se izvaja v Dravski banovini intenzivneje le v triglavskem pogorju. Planine drugih alpskih predelov v naši banovini pa se uporabljajo ali samo za pašo mlade in jalove živine, ali pa se na njih pridobiva seno. Planinsko sirarstvo bi se moglo razviti pri nas do največje popolnosti. Sedanje njegove hibe leže v preskromno urejenih planinskih sirarnah, ki ne odgovarjajo več sedanjim zahtevam sirarstva in se kažejo v pomanjkljivi kvaliteti planinskih sirov.

Obratni obseg podeželskih mlekarskih obratov se giblje v nerentabilnih mejah, ker so bile zgrajene večjidel le za prirejanje konzumnega mleka. Opažati pa je, da se baš v zadnjem času manjši podeželski obrati združujejo v večje edinice. Ta stremljenja in njih uspehe moramo beležiti med najbolj razveseljive dokaze, da naše mlekarstvo vendarle napreduje.

Centralne organizacije za mlekarstvo obrt danes ni več. Še lansko leto je obstajalo „Centralno mlekarstvo društvo“ s sedežem v Ljubljani, kjer je bilo še leta 1931 včlanjenih 36 mlekarskih podjetij in stanovskih kmetskih ustanov. Mlekarsko društvo je izvajalo statistično, orga-

nizatorično in propagandno službo za mlekarstvo obrt. Oživotvorjenje slične organizacije, najboljše zveze mlekarstvenih zadrug, je nujna zahteva naše mlade, lepo se razvijajoče mlekarstvene obrti in industrije.

Za strokovno naobrazbo mlekarstvenega osebja v mlekarstvenih obratih obstoja v Škofji Loki specialna mlekarstvena šola, edina te vrste v vsej kraljevini. Sprejema gojence iz vse države; pouk na njej traja eno leto. Končno je izpolnjeno mesto pri kr. banski upravi v Ljubljani s potovalnim učiteljem za mlekarstvo, ki vzdržuje tudi zvezo med prizadetimi krogi in oblastjo.

Veterinarstvo.

Veterinarstvo je ona znanstvena panoga, ki čuva zdravje domačih živali, ki tvorijo pretežni del narodnega imetja pri nas in v vseh poljedelskih državah. Čuvati domače živali je toliko kot skrbeti, da se njih vrednost ne zmanjša, to je, da so zdrave in da dobivamo od njih čim več onega, kar nam naj dajo.

Skrb za domače živali mora biti tedaj usmerjena v dveh pravcih. Prvi je, kako bomo varovali živino pred boleznijo, drugi, kako bomo obolelo žival zdravili.

Za ohranitev zdravja živine so merodajni higijenski predpisi, ki nam povedo, kako je treba z domačo živino od rojstva dalje ravnati, da preprečimo obolenja in zagotovimo dobro rast in razvoj vseh onih telesnih lastnosti, ki jamčijo za koristno uporabo.

Higijenski predpisi gredo že pred rojstvom živali vzporedno z rejskimi načeli. Pravilna izbira plemenskih živali vodi do zdravih krepkih mladičev, ki jih je mnogo lažje ohraniti pri zdravju kot slabiče, potomce slabo razvitih, bolehnih, občutljivih staršev.

Kdor tedaj hoče v svojem hlevu odgojiti dobro žrebe, močno tele ali številne razvite prasce, naj se briga v prvi vrste za dobro kobilu, močno kravo in razvito svinjo. Vse te živali morajo biti tudi dovolj stare. Vsakodnevna izkušnja nas uči, da od premladih mater ni dobrih mladičev. Saj je naravno; ako materino telo še ni popolno, ako še raste, tedaj gre velik del hrane v rast, za plod pa ne ostane dovolj, da bi se pravilno razvijal. Gol predsodek je, če pravijo: prvo žrebe, prvo tele ni nič prida. Ravno to bi moralo biti najboljšo ali vsaj jako dobro, ako ni bila kobilu ali krava še nedorasla, še slaba, ali ni bil bik premlad in nerazvit.

Ravnanje z brejimi živalmi.

Tudi ravnanje z brejimi živalmi znatno vpliva na plod. V splošnem velja načelo, da brejost ni bolezen in da z brejimi živalmi v prvi vrsti brejosti ni treba drugače postopati kot z nebrejimi, to je, treba jih je čuyati le onih škodljivih vplivov, ki ogrožajo zdravje tudi nebreji živini. Ali že ob početku druge polovice brejosti zahteva žival večje pozornosti. Postala je težja in obilnejša. Potrebuje torej v hlevu več stelje, več prostora, da ni izpostavljena sunkom ali drezanju po drugih živalih. Sme voziti, ali ne prestrmo v hrib in ne pretežko, ne sme se goniti v mrzlo vodo niti izpostavljati hudi vročini. Hlevska tla ne smejo imeti večjega padca, ker to pogosto povzroča zvrženje po čisto mehničnem vplivu. Kjer so tla kamenita ali betonska, se mora breji živali dobro nastiljati, da hlad od tal ne povzroči krčenja maternice in prezgodnjih popadkov.

K notranjim škodljivim vplivom, ki motijo pravilno rast in razvoj ploda spada zapek, povzročen po presuhi ali težko prebavljivi krmi ter gnila, plesniva, preperela in zmrzla hrana, ki črevo mehnično draži in ga pretirano raztezava, da izločuje obilno plinov, ki zopet pritiskajo na trebušne organe. Med brejostjo učinkujejo posebno škodljive strupene primesi, kakor rženi rožički, teloh in žitna rja, ker povzročajo krčenje maternice in s tem nevarnost zvrženja.

Največja napaka pa je, ako se breja žival v zadnjem času pred porodom krmi s preveč izdatnimi tečnimi krmili, češ, sedaj potrebuje žival, ki nosi plod v sebi, več in boljše hrane ko poprej. Izkušnje nas uče, da premočno krmljenje v zadnjih tednih pred porodom že mehnično ustvarja podlago za težke ali vsaj otežkočene porode. Plast tolšče, ki se vsled premočnega krmljenja nabere ob vseh delih trebušne in medenične votline, dela pot in izhodišče

tesno; z maščobo prepletene mišice niso dovolj prožne in se porod radi tega vrši počasno; plod zaostaja na potu iz maternice, mora prenesti večji pritisk, vsled česar se lahko zaduši. Če se pa iz pretesnega pota izvleče plod siloma, pride lahko do izpada maternice, kar se navadno le težko poravna. Približno iste kvarljive posledice nastanejo, če se odveč tolšče nabira na plodu, tako da postane prekomerno velik, tog in negiben. Pri prevelikem plodu porodi žival redko brez pomoči, ki mora biti pravočasna, da se plod poprėj ne zaduši in previdna, da se pri izvlačevanju ne raztrgajo rodila, predvsem maternica, posebno pri kobilah, ki so za take poškodbe zelo občutljive.

Med brejostjo razumni gospodar tudi vedno opazuje vimena breje živali. Ako vime kar čez noč naraste in se iz njega izliva mleko, če je žival postala brez vidnega vzroka nemirna, če se nopenja, tišči in po sebi ozira, kot da jo grize, pomenja to, da je plod v njej iz kakega razloga poginil in da bo mrtvi plod skoraj izvrgla. Če se pa to v poteku 2—3 dni ne zgodi, je treba plod odstraniti po veščaku, da zamrli plod ne začne gniti in ne zastrupi vsega telesa. V najboljšem slučaju gnili plod polagoma izteče v obliki smrdečega izcedka iz sramnice, žival hira vedno bolj in seveda ni več porabna v plemenske svrhe. Zdravljenje je dolgotrajno in nerodno, uspeh vedno dvomljiv.

Slično velja pri zaostalem ležišču (strebu). To je treba odstraniti prej ko mogoče, najdalje pa 48 ur po porodu, dokler ustje maternice še ni tako zaprto in se streb doseže z roko, oziroma dokler se lahko s cevjo vlijejo sredstva, ki pospešujejo izločitev. Kasneje je temeljita odstranitev streba skoraj nemogoča, postanek izcedka neizogibljiv in žival je za razplod postala nesposobna, če že ne pogine ali ne izhira, tako da se je ne izplača dalje rediti.

Molze naj se breja žival zadnjih 8 tednov pred porodom redkeje, zadnje 4 tedne pa samo 1 krat na dan, a se mora vedno popolnoma izmolsti, da nič mleka ne ostane v vimenu.

Pri normalnem porodu ni ne pri veliki ne pri mali živali potrebna posebna pomoč. Kakor hitro pa lastnik opazi, da je potek poroda nepravilen, naj išče takoj pomoči pri večšem strokovnjaku veterinarju, ne pa šele po več urah, ko pride pomoč večkrat prekasno. Pred vsem se mehur ne sme nikdar odpirati, dokler se ne otipajo noge in glava mladiča. Če predčasno izteče plodna voda je porod suh in otežkočen. Če lega ni prava, se plod ne sme izvleči, dokler se ta ne popravi. To velja posebno za glavo, ki je često zavita v stran, navzgor ali navzdol, in jo je toliko težje poravnati, če so že poprej poskušali mladiča za noge izvleči.

Ker je v neposredni zvezi s porodom, naj tukaj omenim posebno vrsto obolenja krav po porodu, to je porodno vročino. Pojavlja se eden do tri dni po porodu. Krava neha žreti in prežvekovati, blato in seč zaostajata, žival postane neobčutljiva tudi za močnejše dražljaje, koža je mrzla, žival leži v hlevu s postrani podvito glavo in pogine brez pomoči v dveh do treh dneh. Napade ta bolezen navadno le dobro rejene hlevske krave, ki so jih pred porodom močno krmili. Bolezen je sigurno ozdravljiva, ako se je o pravem času loti veterinar s specijalnim načinom zdravljenja, ki je vsakemu stroke večjemu veterinarju dobro znan, lajiku pa ni pristopen, ker je spojen z dajanjem močnih strupov ob uporabi posebnih priprav.

Nega mladičev.

Dočim je živinorejec do poroda posvečal pozornost v glavnem zdravju matere, ima po porodu možnost, da vpliva neposredno na razvoj mladiča.

Da prepreči okužitev po odtrganem popku, kar je zelo pogosto in nevarno, naj skrbi, da se popek z umito

roko, čistim orodjem in čistim trakom trdo preveže. To pa samo tedaj, če se popek sam ne odtrga na pravem zoženem mestu; v tem slučaju se mesto pomaže z jodovo tinkturo. Slinasto in mokro kožo mladiča bo mati z lizanjem očistila in tako pospešila kožno dihanje. Ako tega ne bi hotela, se mora kožna površina drgniti, da postane suha in je mladiča spraviti na čisto suho mesto. Dogaja se, da treba materino mleko nadomestiti z drugim. Pri teletih taka nadomestitev navadno ni težko izvedljiva. Je treba pač dobiti drugo kravo, ki tele sprejme na hrano ali pa navaditi tele, da samo pije iz posode, kar se z nekaj potrpežljivosti vedno posreči. Težje je nadomestiti žrebetu materino mleko, ker kobila z mlekom redko sprejme drugega mladiča, kravje mleka pa ne odgovarja okusu žrebet, ker ni dovolj sladko. Treba je pridati ne premastnemu kravjemu mleku, ki je segreto na telesno toploto (38°), na vsak liter 15 gramov sladkorja in dajati žrebetu vsake 2 uri po 1 liter, tudi ponoči.

Prasce se umetno hrani s svežim, toplim kravjim mlekom, razredčenim z $\frac{1}{3}$ prekuhane vode, najbolje s cucalom. Odstavljanje mladičev naj se vrši polagoma. Kar dobi mladič manj hrane iz materinega telesa, mora nadomestiti druga enakovredna hrana, kakor posneto mleko, laneno seme, kuhano mleko, ki pa ima vsled kuhanja manj redilnih snovi, manjše količine žita, vsaj napol zmletega, in pa seno v zmernih količinah, da se mladiču ne povesi trebuh, da mu dlaka ne postane sršljiva in brez leska.

Ali naj tele sesa ali naj pije iz kabliča? Oba načina se izvajata; toda v naprednejših živinorejskih krajih dajejo prednost hranjenju iz kabliča. Pri sesanju se dela na dva načina. Sesanje poljubno ali sesanje ob določenem času. Na prvi način je tele prosto pri kravi in sesa, kadar hoče in kolikor hoče. Po drugem sesa tele samo ob določenih urah določen čas.

V vsakem primeru se mora, ko tele neha sesati, kravo še dobro izmolsti. Pri tem načinu, ki je naraven, enostaven in zahteva malo dela, dobi tele vedno enako toplo mleko, ne ve se pa, koliko je popilo; dobi ga lahko tudi preveč, kar povzroča motenja prehrane ali mu pridejo po nečistih sescih škodljive kali v prebavila. Napajanje iz kabliča omogočuje dajanje odmerjenih količin mleka, ki se ravna po ciljnih vzgoje in po opazovanju slasti, s katero tele pije, kar je zopet merilo za zdravje teleta in kakovost mleka. Napajanje telet zahteva tako več dela, popolno snažnost in pazljivost glede temperature mleka. Mnenja glede enega in drugega načina prehrane mladičev v sesalni dobi niso enaka in se uporabljata pač oba načina primerno prilikam.

Sesajoči mladiči so v splošnem bolj pristopni boleznim ko odrasle živali. Je vrsta bolezni, ki je značilna za to življensko dobo živali, ker temelji ravno v mali odpornosti mladega organizma in v njegovem še ne razvitem telesnem ustroju. Tu sem prištevamo hromost žrebet in telet, ki nastane po splošnem naziranju radi okužitve popkove rane s povzročitelji gnojnega vnetja, ki se v poteku bolezni širi po celem telesu in nastanejo ob sklepih vroče boleče otekline, vsebujoče gosti gnoj. Telesna toplota je zelo povečana, splošno stanje pokazuje znake težkega obolenja, ki konča največkrat s poginom. Driska, to je izločevanje redkega, smrdečega blata s krvavimi primeski, septično vnetje pljuč, splošno in krvno ognjenje nastane večkrat, če vnikne v kri kaka bolezenska kal, bodisi po porodu ali pa še v plod. So to nevarne bolezni, ki se dajo le redko ozdraviti. Priporočajo proti njim razna sredstva, ki se z injekcijami spravljajo v kri, vendar je uspeh vedno dvomljiv.

Bolezni domačih živali.

Brezštevilne so bolezni, katerim je domača žival izpostavljena v kasnejši dobi življenja iz najrazličnejših povodov.

Pomanjkanje zraka in svetlobe, dobre pitne vode, nezdravi hlevi, nezadostno ali nepravilno krmljenje, škodljiva ali pokvarjena hrana, strupene primesi hrane, vročina, mraz, prehlad, nerazumno uporabljanje živine in še drugo ograža zdravje živine in uničuje njeno vrednost. Mnogo teh bolezni ne bi nastalo, če bi se žival čuvala pred temi škodljivci, mnoge bi se dale ozdraviti, ako se o pravem času spozna in odstrani povzročitelja.

Bolezni delimo v splošnem v zunanje in notranje.

K zunanjim boleznim prištevamo poškodbe, rane, otekline, kožne izpremembe, šepanja, izrastke in novotvorbe na površini telesa in končno nepravilnosti kopt in parkljev, če so v zvezi z vnetjem kakega dela teh organov. Zunanje bolezni se vobče lažje zdravijo, ker se njih razvoj lahko zasleduje in se jih neposredno lotimo z zdravili ali operacijo.

Vse drugače je pri notranjih boleznih. Tu opazi lastnik, da žival nima teka, da težko sope, da blato ali seč ni pravilen, da je žival klaverna, oslabela, ali da se sploh drugače obnaša kot navadno. Ne more pa vedeti, kateri notranji del telesa je obolel, ker omenjeni znaki obolenja nastopajo pri celi vrsti notranjih bolezni, bolj ali manj izrazito. Ker tedaj lastniku pri notranjih boleznih navadno ni sigurno znan sedež bolezni, mu tudi ni lahko presoditi, ali gre za obolenje lažje narave, ki bo samo prenehalo, ali jo bo ozdravil s kakimi domačimi sredstvi, kakor mu to nasvetujejo poljudne poučne knjige, ali pa za težko, nevarno obolenje, ki zahteva hitre strokovnjaške pomoči.

Edini pripomoček, ki v tem slučaju zanesljivo pove, kaj mu je ukreniti, je toplomer, ki pokaže telesno toploto obolele živali.

Zvišana telesna toplota je namreč najboljše merilo pri presoji teže obolenja; čim višja je toplota, tem nevarnejši je slučaj. Posebno, če visoka telesna toplota traja dalje časa ali če se po začasnem znižanju zopet dvigne.

Telesna toplota ni pri vseh živalih niti pri istih živalih vedno enaka. Znaša pri konjih čez 5 let 37·5—38 stopinj Celzija, pri konjih do 5 leta 37·5—38·5°, pri žrebetih prve dni življenja do 39·3° C, pri govedih čez 1 leto 37·5—39·5°, pri govedih pod letom 38·5—40° C, pri sesnih letih do 45°, pri ovcah 38·5—40° C, pri kozah 38·5—40·5° C, pri prašičih 38—40° C, pri prascih 39—40·5 C.

Dnevna razlika znaša pri zdravi živini do 1·5° in je toplota najnižja v zgodnjih jutranjih urah, najvišja pa od 5 do 7 ure zvečer. Med uživanjem hrane in pa še 3 do 4 ure kasneje naraste toplota za 0·1—0·9, istotako je pri brejih kravah zadnje tedne pred porodom zvišana na 39·5 do 40·5° C, kar bi se dalo ob rednem merjenju izkoristiti kot znak bližajočega se poroda.

Kot sumljiv pojav je smatrati vsako zvišanje telesne toplote za 1° C nad najvišjo toploto, ki je lastna dotični vrsti živali, ali približno toliko. Močno porast telesne toplote opazamo pri vseh kužnih živinskih boleznih, pri vnetju možganov, pljuč, srčne mišice in osrčnika, ledvic in sečnega mehurja, dočim so obolenja čreves, sluznice v dihalih spremljana navadno z manjšim naraščanjem telesne toplote. Normalna telesna toplota se opaža pri sicer teškem obolenju le pri poedinih boleznih, kakor: krvomočnost pri konju, po porodni otrplošti krav in nekaterih zastrupljenjih.

Meri se telesna toplota v mastniku (ritniku) z navadnim steklenim toplomerom, najbolje v večernih urah. Žival mora biti vsaj eno uro poprej v miru in med merjenjem ne sme žreti. Toplomer naj leži v mastniku najmanj 5 minut.

Notranja obolenja domačih živali delimo znanstveno v več skupin, to so: boleznih prebavil, boleznih dihal, boleznih srčnega obtoka, boleznih sečnih organov, krvne boleznih, presnovne boleznih, živčne boleznih, boleznih gibalnih organov, kožne boleznih in končno kužne boleznih, ki tvorijo po svojem značaju posebno skupino. Presegalo bi okvir te razprave, ako bi hotel predočiti vse znake v eno ali drugo teh skupin spadajoče boleznih. Omejiti se moram na posamezne, važnejše, ki se pogosto pojavljajo in zahtevajo od strani posestnika osobito pozornost, oziroma hitro strokovnjaško pomoč.

V prebavilih, ki se začnejo v gobčni votlini, se pojavljajo razna vnetja, povzročena po prevroči hrani, ostrih, grizočih in pekočih snoveh, podplutbe, poškodbe ali globokejšje rane vsled zobnih šrbih, preostrih in predolgo narastlih zob posebno pri starih živalih. Pod imenom „šole“ je znano vnetje sluznice na gobčnem nebu; vnetje ki se pojavlja pri starih pa tudi mladih konjih in govedih; pri zadnjih, kadar menjajo zobovje. Lajiško zdravljenje šole z vrezninami in puščanjem krvi na oteklem mestu je le nepotrebno trpinčenje živali. Ako staremu konju poščipamo škrbine in odpilimo ostre robove zob, bo gobec v nekaj dneh zdrav, dočim pri mladi živini zadostuje, če nekaj časa pokladamo mehko, malo mokro krmo do tedaj, da bo izmenjava zob končana, kar traja dva do 4 tedne, le izjemoma več.

Obolenje sluznih žlez goltanca, požiralnika in jezika nastopa navadno v spremstvu drugih boleznih ali je pa kirurški značaja.

Pri boleznih želodca in črevesa je jako nevarno vnetje vsled uživanja raznih strupov ali pokvarjenih, gnilih in plesnivih krmil, pri govedu pa napenjanje, kjer odloča izid navadno hitra pomoč.

V večini slučajev tujih predmetov: žebliji, igle, trnje, čepinje, ki jih živali pri hlastnem žrenju dobijo v prebavila, je izid smrten, ker predmeti prederejo steno vampa

in se zapičijo skozi prepono v osrčnik ali srčno mišico. V takih slučajih je pač zasilno klanje neizbežno in se ne sme čakati, da se pokažejo ob vratu in prsih otekline, ker so te znak že nastalega gnojnega vnetja v prsni votlini in meso od živali, ki je v tem štadiju zaklana, pač ni več užitno.

Napenjanje konj in goved povzroča vedno napaka pri krmljenju, največkrat uživanje mlade deteljine na paši ali pokladanje nepresušene sparjene detelje, ki je ležala na solncu več ur.

Pomoč pri napenjanju mora biti čim hitrejša in so zato na razpolago razne mehanične naprave, kakor požiralnikove cevi ali zdravila, ki vežejo pline in končno operacija, vbod v lakotnico. Ako ni uspešne pomoči, naj se tudi tukaj zasilno klanje čim prej izvrši, da ne postane meso neužitno vsled zastrupljenja telesa z ogljikovo kislino, ki se pri napenjanju nabere v veliki množini v črevesih.

Kronični, to je zastareli katarji prebavil se razvijajo iz akutnih katarjev, če se ti zanemarijo in ne ozdravijo v začetku ter so nevarni ter težko ozdravljivi. Zdravljenje tudi traja dolgo, žival shira in se mnogokrat nadaljna reja ne izplača več.

Vnetje želodca in čreves v večjem obsegu se izraža po visoki toploti, prenehanju prežvekovanja, zapeki ali driski, ki je često krvava. Vzroki so pokvarjena plesniva krma, strupi ali pa splošna kužna obolenja, vrančni prisad, svinjska kuga, goveja kuga itd.; ozdravljenje je redko.

Kolika ali ščipanje, črevesni krč domačih živali, specijalno konj, ne znači obolenja svoje vrste, ampak je le znak bolečin v trebušni votlini; povzročajo jih razni činitelji, katere je treba iztakniti, ako hočemo koliko ozdraviti. Važno je, da pred vsem preprečimo valjanje živali, ker to povzroča pri konju radi posebnega ustroja njegovih trebušnih organov, rahlosti

trebušne mreane, zamotanje ali zavozljanje čreves, česar pač ni več možno ozdraviti.

Živalski zajedalci, kakor ličinke nekaterih žuželk, gliste in trakulje že same po sebi ovirajo prebavo ali pa črpajo prebavne soke na škodo gostitelja. Skoraj vsaka domača žival ima svojo posebno vrsto trakulje, med temi so nekatere oborožene, to je, imajo ostrazrela, s katerimi lahko predirajo črevesno steno in pridejo v trebušno votlino, kjer so povod za nevarna vnetja.

Trakulje so odpravljljive, a traja odpravljanje včasih dolgo časa, oziroma se mora ponoviti, dokler se ne uniči v telesu tudi zalega.

Na obolenje jeter kaže rumenica, ki jo zasledimo najprej na očesni ali gobčni sluznici. Je navadno v zvezi s kakim drugim obolenjem prebavil in izgine, ko to obolenje neha. V jetrih se naseli pogosto tudi metilj in pa ehinokoki, ki jih zasledimo kot mehurje razne velikosti v tkivu. V mišicah najdemo ikre.

Vnetje trebušne mreane, in sicer gnojno, je večkrat posledica uporabe nečistih instrumentov pri kastraciji svinj; omeji se na okoliš kastracije ali pa preide na vso trebušno mreano s smrtnim izidom.

Trebušna vodenica je vedno v zvezi z obolenjem trebušne mreane, srca ali jeter in je težko ozdravljiva. Takozvana sprednja dihala, to je nosna votlina in stranska nosna votlina, goltanec in sapnik s bronhijami največkrat ne obolijo samostojno, ampak v celoti kataralično vsled prehlada, prahu, vdihavanja dražečih snovi, vročega zraka, plesnivega ali zaprašeneega sena ali pa v spremstvu drugih osobito nalezljivih boleznii.

Obolenja pljuč, kataralična gnojna vnetja, so bolj ali manj nevarna, če so razširjena na en del, na celo krilo ali na obe krili pljuč. Telesna toplota je vedno povišana, živali težko dihajo, kašljajo boleče, zamolklo, ne uživajo ničesar, iz nosa se jim izceja gnojna tekočina. Vzroki obolenja na pljučnici so v splošnem isti kot pri

vnetju sprednjih dihal. Ob pravočasni strokovnjaški pomoči ozdravi večji del obolelih živali.

Iz katara prednjih dihal in iz pljučnice se razvija rad pljučni emfizem, to je razširjenje pljučnih mehurčkov in pljuč v celoti, kar imenujemo nadušljivost. Je to trajna potežkoča dihanja in znatno znižuje vrednost živali ali jo celo napravi nesposobno za redno uporabo.

Bolezni osrčnika in srca so le redko samostalne. Imamo mehanične poškodbe po tujih predmetih iz vampa, vnetja ali vodenico osrčnika in vnetje srčne mišice. Vsled važnosti srca za krvni obtok so vsa ta obolenja življenju nevarna.

Bolezni krvnih cevi, to je posameznih žil odvodnic, razširjenje aorte, zagačenje velikih odvodnic in dovodnic, razpoke krvnih žil v veterinarskem obziru ne pridejo mnogo v poštev, ker je poskus zdravljenja teh bolezni dvomljive vrednosti.

Izmed bolezni sečnih organov se javlja med domačimi živalmi največkrat krvomočnost pri goveji živini, nastale vsled slabe prehrane, zajedavcev v sečnem mehurju, ostrih strupenin, ali vsled nekaterih krmil. Bolezen je ozdravljiva; ako je pa vzrok krvomočnosti poseben zajedavec v krvi, ki ga imenujemo piroplazma, tedaj je potek navadno neugoden.

Razlika med prvo in drugo obliko krvomočnosti je možna le na podlagi krvne preiskave.

Krvomočnost pri konjih je največkrat spojena z ohromenjem mišic v zadnjem delu telesa. Napada dobro rejene konje, ki so ob obilni močni krmi stali dalje časa v hlevu. Zdravljenje redko rodi uspeh.

V krajih, kjer imajo pitno vodo, ki vsebuje mnogo apna, prsti, blata ali mulja, in kjer krmijo obilo krompirja, repe, ali pese, se pogosto razvijajo v ledvicah ali mehurju sečni kamni v obliki drobnega peska ali različno oblikovanih okroglih ali oglatih ostrih kamenčkov, ki povzročajo zadržanje seči in pa poškodbe ledvic, me-

hurja in sečovoda. Odstranitev teh kamnov je težka, vrši se z operacijo, ki pa zahteva izvežbane roke.

Zadržavanje seči opažamo pri bikih in volih, tudi ako se ob koncu sečne cevi, ob scalu nabere smoli podobna plast, ki zapira seči izliv. Tak pojav pa ni nevaren in se ga odstrani z izpiranjem s toplo raztopino pralne sode in z mazanjem z oljem.

Vnetja in izprijenja ledvic, ledvična vodenica, otekline v ledvicah prištevamo težkim obolenjem, ki jih ugotovi in zdravi le veččak.

Od bolezni presnove je važna slajnica ali slavost goved in koz. Živali ližejo strastno najrazličnejše predmete, jih oglodajo in poskušajo požreti, poleg tega nimajo teka, mršavijo, so plašljive in občutljive. Vzrok je pomanjkanje soli, apna in fosfora v krmi. Ozdravi take živali paša s sladko travo in pa krmljenje repe, krompirja, s kostno moko in kot zdravilo klajno apno, leseni pepel od 200—300 gramov dnevno primešani krmi.

Pri ovcah opažamo, da si pulijo in požirajo volno, pri kokoših, da si med seboj ali same sebi pulijo in požirajo perje. Tudi to pomenja obolenje presnove, nastalo vsled pomanjkanja apna in fosforja v hrani.

Živčevje, oziroma možgani obolijo vsled solnčarice ali udara strele. V prvem slučaju se priporoča žival posebno po glavi polivati s hladno vodo, pri težkem dihanju se tudi sponaša puščanje krvi; od strele udarjeni živali dajemo črno kavo, močno vino, jo po vsem telesu drgnemo s kisom ali s terpentinovim oljem.

Vnetje možganske mrene ali možganov je težko obolenje. Konji skušajo pobegniti, se zaletavajo brezumno v ovire, v hlevu pritiskajo čelo na steno, bijejo, grizejo jasli. Goveda postanejo nemirna, cepetajo z nogami, dvigajo glavo kvišku, gledajo divje okrog sebe, tulijo, suvajo z rogovi po predmetih in ljudeh, bijejo z repom in se spenjajo v jasli. Na ta štadij sledi spanju slično stanje; živali so brezčutne, stojijo s pol zapr-

timi očmi in na jasli podprto glavo, z nogami v nenaravnem položaju.

Pri konjih možgansko vnetje preide često v možgansko vodenico, ki je glavni povod tiščalke in velja za nezdravljivo.

Gibalni organi goved ob sklepih obolijo pogosto na sklepnem revmatizmu, ki nastopa v obliki vročih bolečih oteklin in je telesna toplota zvišana, Zdravi se po kirurških načelih, uspeh je večinoma dvomljiv.

Razne kožne bolezni, vnetja, izpadanje dlake in srbečica navadno ne ogražajo življenja napadenih živali — izjemoma tedaj, če je kožno obolenje povzročeno po gotovih krmilih, tako n. pr. se pojavlja vnetje in izpuščaj pri govedih na spodnjem delu nog, ako so uživala dalje časa krompirjevo brozgo (usedlino, zao-stalo od fabrikacije špirita), krompirjevo zelišče ali gnili, že poganjajoči krompir, kar se dogaja največ v pomladnem času. Obolenje je ozdravljivo, ako žival še ni preveč oslabela in če se preneha pokladati škodljivo hrano.

Bolezni, ki sem jih sedaj opisal, sicer občutno oškodujejo vrednost domačih živali, ker pa napadajo le posamezne komade, ta škoda ni tako splošna in jo gospodarstvo lažje prenaša kot škodo, povzročeno po kužnih boleznih, katere nam po približni cenitvi vzamejo v državi na leto gotovo več nego eno milijardo dinarjev.

Živalske kužne bolezni so že od pamti-veka strah agrarnih narodov, ki so vedno zastavljali vse sile, da med živino nastale kužne bolezni čim hitreje zadušijo ali da se zavarujejo pred živalsko kugo iz drugih ozemelj.

Vsaka kužna bolezen ima svoje bakterije, ki se v obliki, načinu rasti, razmnožitve v telesu ali pa izven telesa na zarejalščih, razlikuje od bakterij, ki povzročajo druge kuge. Bakterij iste vrste, v kolikor povzročajo kužne bolezni, niso enako nevarne za vse živali. Bakterije vraničnega prisada n. pr. se lotijo

skoro vseh domači živali, bakterije smrkavosti pa le enokopitarjev. Povzročitelji navadnih svinjskih nalezljivih boleznih niso nevarni za druge živali.

Življenje bakterij je odvisno od zunanjih pogojev, to je temperature, vlažnosti, prisotnosti kisika in prodirnosti organov, na katerih so se naselile. Vsaka bakterija ima gotovo temperaturo, pri kateri uspeva, oziroma največjo ali najnižjo temperaturo, pri kateri še raste.

Svetloba jim škoduje, izsuševanje nekaterim zadržuje rast, istotako visok pritisk, razna razkuževalna sredstva v različnih raztoplinah jih ugonobijo popolnoma.

Če uporabljamo pri uničevanju bakterij ona sredstva, ki bakterije po znanstvenih poizkusih zanesljivo zamorijo, bomo preprečili, da bakterije potom neposredne dotike, izdihanega zraka, blata in scaline, po zraku ali potom prenaševalcev, ne pridejo od bolnih živali na druge, zdrave. To postopanje pri zatiranju kužnih boleznih je poleg drugih mer tudi po zakonu predpisano. Je zanesljivo orožje v boju proti nastalim kugam, če je treba razširjenje istih omejiti; ne nudi nam pa možnosti zatreti bolezni v živali sami, to je v viru in izhodišču povzročitelja, oziroma ustvariti pogoje, da se kal bolezni v organizmu ne bi razvijala, tudi če bi povzročitelj žival napadel.

Desetletja se je znanstvo bavilo s tem vprašanjem. Prvi migljaj v tem obziru je menda dalo opazovanje, da živali, ki so prestale kako kužno bolezen, niso vnovič obolele na tej bolezni, tudi če so bile izpostavljene okužbi ali pa da so obolele vsled ponovne okužbe šele dolgo časa po prvem obolenju.

Potom poizkusov se je nadalje našlo, da nekateri povzročitelji kužnih boleznih, če so že oslabei, sicer povzročajo v telesu obolenje, a v mnogo lažji, manj nevarni stopnji, ki pa kljub temu varuje telo ponovnega obolenja.

Najvažnejši uspeh tozadevnih raziskavanj je pa bila ugotovitev, da serum, to je kri brez usedlin krvnih teles, odvzet živalim, ki so kako kužno bolezen prestale ali da

se jih je umetno okužilo ne da bi obolele na tej bolezni, dalekosežno vpliva na bakterije, da jih ali uničuje ali pa prepreči njih razvoj v še zdravem, nenapadenem organizmu.

Združitev teh spoznanj v enotno znanstveno postopanje v svrhu zatiranja živalskih kužnih bolezni je podlaga cepljenju.

Bistvo cepljenja je, da povzročimo s primerno oslABLJENO kužno kaljo umetno obolenje najnižje stopnje takozvano reakcijo, ki jo hkrati zaduši serum s posledico, da je žival, ki je po tem ravnanju bolezen takorekoč prestala, ostane zanaprej proti tej bolezni neobčutljiva, nesprejemljiva. Cepljenje živali se danes izvaja po celem svetu v velikem obsegu. Saj je edino zanesljivo sredstvo v boju proti kužnim boleznim. V mnogih državah je obvezno glede nekaterih najbolj nevarnih kug.

Napredek v proučevanju cepljenja nam nudi možnost, da ta način zatiranja kužnih bolezni uporabljamo še v druge svrhe. Cepimo sumljive živali, da ugotovimo, če so napadene od smrkavosti ali tuberkuloze. Cepimo zaščitno, zdravilno in zasilno, kakor pač prilika zahteva. Nimamo še za vse kužne bolezni popolnoma zanesljivih cepil, kar je umevno, ker nam tudi vsi povzročitelji še niso popolnoma znani z ozirom na njihovo naravo in lastnost. Naloga sedanjih in bodočih znanstvenikov bo, da najdejo in razkrinkajo še ostale škodljivce našega narodnega premoženja in nam pokažejo pot, kako jih uničimo.

V naši banovini se cepi v prvi vrsti proti svinjski rdečici, ki je pri nas v vseh srezih razširjena in nastopa vsako leto v večjem ali manjšem obsegu. Škodo, ki jo povzroči, cenimo lahko letno na najmanj pol milijona dinarjev. V letu 1932. se je cepilo proti rdečici zaščitno ca. 102.000 prašičev, od katerih je le par komadov obolelo

na rdečici pred potekom zaščitne dobe. Od necepljenih prašičev je obolelo na rdečici ca. 1600 komadov, ki so bili zdravilno cepljeni in jih je ozdravilo več kot 1200.

Zasilno se je cepilo v že okuženih dvorcih ca 6000 prašičev, ki so vsi ostali zdravi.

Učinek cepljenja proti rdečici je bil tedaj povsem dovoljen, ker nam je ohranil vrednost 3—4,000.000 dinarjev, vsota proti kateri so stroški za cepljenje gotovo nezatni.

Zaščitno cepljenje proti svinjski kugi se v banovini v splošnem ni izvajalo, ker je še drago in premalo zanesljivo. Zdravilno cepljenje proti tej kugi se ni obneslo, pač pa zasilno, v okuženih in ogroženih dvorcih.

Proti vraničnem prisadu se je v posameznih dvorcih cepilo zasilno z dobrim uspehom. Zaščitna cepljenja proti tej kugi so se prejšnja leta izvajala v nekaterih okoliših, kjer se je redno oglašala vsako leto in je bil uspeh zadovoljiv.

Veterinarska služba.

Veterinarska služba v naši banovini je urejena shčno kot v državi sploh. Pri banski upravi in na srezih delujejo veterinarski poročevalci, ki se bavijo z zatiranjem živalskih kužnih bolezni po določenih zakona, t. j. s pregledi bolnih ali sumljivih živali oz. raztelesbo poginjenih živali, izdavanjem predpisov za zaščito še zdrave živine o okuženih ali ogroženih dvorcih, diagnostičnim, zasilnim in lečilnim cepljenjem in kontrolo mesa oz. mesnih proizvodov. Mesta z lastnim štatutom in nekatere občine imajo svoje veterinarje z istim službenim delokrogom.

Razen teh je v banovini še devet subvencioniranih veterinarjev praktikov, ki jim dajejo občine ožjega okoliša in pa banovina letno nagrado z namenom, da se v teh občinah pečajo z zdravljenjem bolnih živali na poziv lastnikov, morajo pa tudi sodelovati pri zatiranju kužnih

bolezni, ako je potrebno. Poslujejo nadalje pri živino-rejskih organizacijah, cepljenju in v sedišču tudi kot mesogledniki oz. tržni nadzorniki.

Veterinarska predavanja o prvi pomoči pri obolenju živine, higijeni in vzgoji živine, spoznavanju živalskih kužnih bolezni in gospodarskih zadevah, ki so v zvezi z živinorejo, prirejajo veterinarji vseh kategorij ali samostojno ali na tečajih skupno z drugimi kmetijskimi strokovnjaki; zadnji čas predavajo tudi po radiju. Na večini kmetijskih šol sodelujejo veterinarji kot učitelji za predmete svoje stroke, v kolikor so ti koristni za kmetovalce. Število v banovini nameščenih veterinarjev je premalo, da bi zamoglo zadostiti vsem zahtevam prakse, posebno v oddaljenih krajih, tako, da pogine mnogo domačih živali, ker ni pri roki hitre strokovne pomoči.

Banovina izda v veterinarske svrhe razen subvencij, ki znašajo 6—800 Din mesečno še skupaj 250.000 Din za nabavo cepil, posebno proti rdečici, za predavanja, podpore, brezplačno zdravljenje živine pri najsiromašnejših itd.

Gozdarstvo.

Nezdružljivo je povezano naše kmetijstvo z gozdom. Dokaz temu je sledeča bežna statistika, katera nazorno kaže, da je gozdarstvo največja in najvažnejša postavka narodnega gospodarstva.*

V gorskih predelih banovine se posebno kaže prevladovanje gozdarstva nad drugimi gospodarskimi panogami.

Dravska banovina meri okroglo 1,6000.000 ha. Od te površine odpade na gozdna tla preko 676.000 ha, to je 43%. Če od celotne površine banovine odštejemo neploden svet in vodovja, pripada gozdnim površinam skoro polovico vse plodne zemlje.

Razumljivo, da je radi tega razvita lesna obrt in industrija ter trgovina z lesom kakor nikjer v naši državi. Te panoge gospodarstva rede desettisoče. Tako je zopet gozd posreden dobrotnik in rednik, ki našemu človeku pomaga do življenjskih pogojev. Važnost tega spoznavamo in čutimo zadnje čase, ko je svetovno gospodarstvo prišlo iz ravnotežja in ustavilo delovanje tudi lesnih obrti in industrij.

Od skupne gozdne površine je v posesti oziroma lasti:

države, verskega zaklada, drž. železnice okroglo	21.100 ha, to je	3%
cerkva, škofij, samostanov itd.	16.700 ha, to je	2,5%
solastnikov in soupravičencev	18.600 ha, to je	2,5%
delniških družb in denarnih zavodov, zadrug	7.600 ha, to je	1%

* Številke so zaokrožene in se opirajo na statistiko v knjigi: „Gozdarstvo v Sloveniji iz leta 1923“, odnosno na podatke Gozdarskega odseka Kralj. banske uprave Dravske banovine po stanju od 1. jan. 1932.

banovine, mestnih občin, imovnih
 občin 8.300 ha, to je 1%
 zasebnikov (individualnih gozdnih
 posestnikov) 604.200 ha, to je 90%

Iz tega sledi, da je v naši banovini individualna podelitev gozdov največja in skoraj da popolna, medtem ko v nekaterih banovinah pripada polovico in več gozdnega zemljišča državi.

Posestniško stanje je v celoti sledeče:

Površina gozdnih posestev	Njihovo število	Skupna površina približno	Odstotek napram celotni gozdni ploskvi
nad 1000 ha	33	116.000 ha	18%
200—1000 ha	106	42.000 ha	6%
50—200 ha	606	43.000 ha	6%
5—50 ha	cca. 20.000	237.000 ha	35%
pod 5 ha	cca. 120.000	237.000 ha	35%

Če računamo med male gozdne posestnike vse kmete z gozdi izpod 50 ha, dobimo skoro tričetrtnsko večino teh. To je kmetski gozd, last našega malega kmeta.

Slika tega razmerja bo pa deloma še spremenila izvedba agrarne reforme, ki naj odvzame gozdnim veleposestvom v naši banovini 40.000 ha ali še več gozdov v korist ljudstvu .

Gozdovitost je v banovini precej različna. V celoti pada v smeri toka naših glavnih rek Drave in Save, to je približno od zapada proti vzhodu. V isti smeri pada v celoti tudi nadmorska višina dežele.

Kjer je zemlja hribovita, je tudi bolj gozdnata, doline in ravnine so poljedelske. Tudi glede vrst drevja so gozdi dokaj različni. Poleg čistih igličastih imamo čiste listnate, pa zopet na vse načine mešane. Tako je gozdov, kjer močno prevladuje iglasto drevje kakih 260.000 ha, listnatih 230.000 ha in mešanih, iglastih in listnatih,

180.000 ha. Lahko vzamemo, da je torej približno polovico iglastega, polovico pa listnatega drevja v naših gozdih.

Tudi pri tem moremo opazovati, da pada v smeri glavnih rečnih tokov odstotek igličastega drevja in vzporedno se množe gozdi z listnatim drevjem.

Med iglavci prevladuje smreka, na kraških tleh Notranjske in Dolenjske pa jelka. Listnatemu gozdu daje značaj bukev, s katero se pri nas niti od daleč ne more kosati nobeno listnato drevo.

Svoječasno bukev ni imela, razen za drva in oglje, skoro nobenega pomena in je bila pepelka med drevjem. Ali čas je ustvaril iz zaničevane pepelke spoštovano drevo, ki ima poleg skromnosti in trdoživosti mnogo dobrih lastnosti za ohranitev in izboljšanje gozdnih tal, kakor ima njen pravilno prepariran les odlične sposobnosti za vsakovrstno uporabo. In ravno v tej gospodarski krizi doživljamo, da je cena bukovega tehničnega lesa nadkrilila ceno smrekovine, ki je bila šepred par leti naš beli kruh.

Skupni letni prirastek vseh gozdov se ceni okroglo na nekaj manj ko 2.000.000 kub. metrov, to je povprečno nekako $2\frac{3}{4}$ m³ na 1 ha gozda. Donosnost gozdov v pogledu na prirast lesa je jako različna. Imamo gozde, kjer po hektarju ne priraste niti 1 m³ lesne mase, pa imamo gozde, v katerih prinaša na hektar do 10 m³ lesa na leto.

Poleg dobrih tal in lege gozda, je to v veliki meri odvisno tudi od vrste drevja. Listnato drevje raste v celoti pri nas hitreje kot iglasto.

Da si nazorno predstavimo, kaka ogromna množina je 2.000.000 kub. metrov lesa, spremenimo n. pr. ves ta les v 4 m dolge hlode, od katerih bi jih šlo povprečno 5 na 1 m³. Če bi jih staknili s konci in položili po zemeljskem ravniku, ki meri 40.000 km, bi z nepretrgano verigo hlodov opasali vso zemljo.

Če bi to množino lesa predelali v 1 m dolga drva in jih zložili v 1 m visok sklad, bi ta vseboval 2.700.000 prostorninskih metrov drv in bi bil dolg 2.700 km, kar bi dalo nekako tri metre visok leseni zid, postavljen po meji naše banovine.

Od te količine je dobra polovica sposobna za tehnični les, druga pa so drva, ki bi cepljene in zložene dale skoraj 1.200.000 prostorninskih metrov.

Iz teh bežnih podatkov si vsakdo lahko sam izračuna, če vstavi vsakodnevne cene lesa na panju, kake velikanse vrednosti ustvarja vsako leto naš gozd.

Od teh lesnih mas, ki prirasto vsako leto v naših gozdih, kot obresti naložene glavnice, porabimo komaj četrti del tehničnega in komaj polovico lesa za kurivo doma za domače potrebe. Vse ostalo je na razpolago naši lesni trgovini za prodajo. Te množine lesa so temelj naši razviti lesni industriji in obrti. Skoro 2000 je samo malih vodnih žag-samic, ki so povečini last našega malega človeka, največkrat kmetovalca. Ta reže v letnih časih, ko počiva poljsko delo, svoj les in si tako pomaga z dohodki gozda, kar mu premalo nudi skromna kmetija za preživljanje.

Iz teh kratkih navedb se že lahko razbere odločujoča gospodarska sila gozda v naši banovini. Zato je potrebno, da bo naš kmetovalec posvečal v bodoče še večjo pažnjo vzgoji in negi gozda. Vsa tozadevna navodila dobi v novo izdani knjižici „Kmetško gozdarstvo“, ki jo je založila Ljubljanska podružnica Jugoslovenskega šumarskega združenja v Ljubljani.

Agrarne operacije.

Urad za agrarne operacije, v čigar delokrog spada izvrševanje takozvanih agrarnih zakonov, obstoja že skoro 50 let, pa je pojem agrarnih operacij pri nas žal še vedno razmeroma malo poznan. In vendar je nujno potrebno, da ga doznamo. Saj razmere kmetijstva v tistem času, ko so stopili agrarni zakoni v veljavo, povsem sličijo sedanjemu težkemu položaju našega kmeta. Takratna težka agrarna kriza je povzročila te za kmeta tako važne zakone. In uspeh istih in sličnih zakonov v drugih, osobito v sosednjih državah, je očividni. Z istočasnimi drugimi ukrepi so uspešno pomagali dvigniti kmetijsko gospodarstvo v onih državah na današnjo zavidljivo višino. Če pri nas ti zakoni niso imeli tistega vpliva, ki se je predvideval ob njihovem rojstvu, temu gotovo niso krivi zakoni sami.

Da bomo razumeli vzroke, ki so privedli do naših agrarnih zakonov, in doumeli cilje in namen istih, si moramo predočiti prej razmere našega kmeta ob času, ko je še veljala prvotna stara agrarna ustava, to je, seznaniti se moramo vsaj v glavnih potezah z namenom in pomenom te stare agrarne ustave. Naši agrarni zakoni se bavijo namreč ravno s spremembo in zboljšanjem takratnih razmer. Ako bi bilo zgodovinsko pojmovanje posameznih starih inštitucij vsekdar in povsod temeljitejše, bi se bile naše gospodarske razmere razvijale bolj mirno in brez večjih pretresljajev. Brez tega zgodovinskega pojmovanja pa so se sredi prošlega stoletja pravne ustanove kratkoma čez noč ukinile in vpostavile so se nove, ki niso niti najmanj odgovarjale našim agrarnim prilikam. Našim agrarnim zakonom pa ne smemo delati takšnih očitkov. Saj le-ti skušajo navezati tam, kjer je bila nit razvoja svoj

čas nenadoma pretrgana, in skušajo nadaljevati tam, kjer se je svoj čas izvršil prelom, ki ni bil v korist našemu kmetijstvu.

Stara agrarna ustava.

Da se pa seznanimo s staro agrarno ustavo, moramo poseči nazaj v one davne čase, ko so se naši predniki naselili v teh krajih in ko so škofije, samostani in plemiči deloma kolonizirali našo zemljo. Takrat se je rodila stara agrarna ustava, ki je ostala bolj ali manj nespremenjena v veljavi do polovice prošlega stoletja.

Pri prvotni naselitvi so prešla v zasebno kmetovo last samo tista zemljišča, ki jih je s plugom in koso intenzivno obdeloval. Glede vseh ostalih zemljišč, to je gozdov, pašnikov in planin so pa veljala prav posebna lastninska načela. Ti nerazdeljeni gozdovi, planine in pašniki so bili deloma v popolni lasti in uživanju agrarnih skupnosti, deloma pa je bilo uživanje teh zemljišč, osobito gozdov, urejeno na ta način, da je imela agrarna skupnost, oziroma posamezni posestniki, ki so spadali k dotični skupnosti, užitek paše za svojo živino in užitek lesa, kolikor so ga rabili za svoje domače in druge skupne gospodarske potrebe. Graščina je imela prvotno na teh zemljiščih samo užitek lova.

Pojem lastnine zemlje je bil torej v tistih časih bistveno različen od današnjega. Del zemljišč (njive in travniki) je bil v popolni lasti in užitku posameznikov, bodisi kmetov, bodisi graščine. Dalje so bila obsežna zemljišča (planine, pašniki in gozdovi) v popolni lasti in užitku agrarnih skupnosti. Končno je bilo še nekaj gozdov, pa tudi nekaj planin in pašnikov, pri katerih so se celotni užitki delili med agrarne skupnosti in graščino na ta način, da je agrarna skupnost odnosno kmet imel užitek paše in lesa, graščina pa lov.

Pri popisanem uživanju zemljišč je imela agrarna skupnost prav svojevrstno vlogo; imela je namreč gotove

naloge in dolžnosti, katerih danes ne poznamo več. Agrarno skupnost so tvorila vsa posestva, to je vse domačije ene vasi ali enega naselja. Domačija je bila takrat najmanjša gospodarska edinica, združitev teh edinic ene vasi pa se je imenovala agrarna skupnost ali tudi vaška občina, soseska ali srenja.

Na zunaj so bili v a š k a o b č i n a in tudi posamezni posestniki podložni graščinam; tem so morali dajati davek in delati tlako. Davki so bili večinoma odmerjeni v poljskih pridelkih (desetina), le izjemoma v denarju. Vse te dajatve je graščina porabljala deloma za upravljanje gotovih javnih funkcij, deloma pa jih je morala oddajati vladi, oziroma vladarju. Nekdanje graščine so bile torej nekak upravitelj vlade, ki je zbiral davke; one so morale med drugim dajatve kmetov, obstoječe iz poljskih pridelkov, izmenjati v denar. Če so cene teh pridelkov padle ali je bila letina slaba, graščine praviloma niso smele pobirati večjih dajatev.

Napram kmetom pa je graščina imela razne dolžnosti. Morala jih je ščititi pred zunanji sovražniki, morala jim je v slabih časih pomagati i. t. d. Seveda ni bilo vedno in povsod to razmerje med graščakom in kmetom pravično urejeno. Nekateri graščaki so vsled svoje pohlepčnosti kmete izmозgavali in zahtevali od njih več, kakor jim je šlo po pravici.

V notranjih zadevah pa je bila soseska popolnoma samostojna in je bila organizirana na ta način, da je vodil upravo, odredjal skupne gospodarske ukrepe in drugo, poseben od vseh posestnikov izvoljen gospodarski odbor. V nekaterih krajih je pa bil običaj, da je upravljal sosesko gospodar („špan“). Posamezne domačije je zastopal vedno samo vsakokratni posestnik dotične domačije. Kdor ni imel posestva, ni imel pravice soodločevanja. Organizacija soseske je bila podobna oni v mestih, kjer je bil meščan z vsemi pravicami in dolžnostmi samo oni, ki je bil posestnik hiše, vsi ostali so bili samo prebi-

valci. Nekdanja soseska ali vaška občina je bila torej realna občina v nasprotju z današnjo politično občino, ki združuje vse prebivalce enega kraja.

Delokrog teh vaških občin je obsegal vse takratne skupne gospodarske in socialne zadeve. Osebito skupne gospodarske zadeve so bile kaj važne za procvit naselja, saj se je moralo vse obdelovanje njiv in travnikov, ki so bili last posameznih domačij, usmeriti po enotnih načelih. Krčitev gozdov v polja in travnike se ni izvršila naenkrat, ampak postopno v malih delih in kosih, v kolikor je naraščala potreba po večjem obsegu njiv. Vsaka domačija je prejela v nanovo izkrčenem kosu za obdelovanje eno ali več parcel. Ta način porazdelitve zemlje je enakomerno upošteval dobroto (boniteto) zemlje in oddaljenost od vasi. Bila pa so vsled tega že od vsega početka posamezna posestva razkosana. Razkosanost se je stalno večala radi podedovanja, zamenjave, prodaje, graditev potov i. t. d. Razkosanost in pomanjkanje potrebnih potov pa sta onemogočala prosto in neodvisno gospodarjenje na posameznih parcelah.

Stara porazdelitev zemlje sploh ni bila uravnana na samostojno gospodarjenje posameznih domačij. Gospodarjenje se je moralo vršiti po skupnih načelih, katere je določevala vaška občina. Vse njive v enem delu so se morale istočasno obdelati: istočasno posejati z eno in isto vrsto semena, istočasno požeti in ograditi. Po žetvi, oziroma košnji se je ta del zemljišča odprl za skupno pašo živini. S tem prisilnim obdelovanjem zemlje so bile torej škodljive posledice razkosanosti izenačene.

Stara vaška občina, oziroma izvoljeni gospodarski odbor, pa ni urejal samo obdelovanja njiv, ampak je določal tudi, kako in na kak način naj se pase po skupnih pašnikih in planinah, kako naj se izkoriščajo gozdni užitki in stelja v skupnih gozdih in kako naj se vrši paša po ostalih gozdovih. Imel pa je še več drugih nalog.

Skrbeti je moral, da so se zamejičile in da so se spoštovale meje; skrbeti je moral tudi za graditev in vzdrževanje potov, mostov, zavarovanje bregov in še za ostale gospodarske in socialne potrebe v vasi. Te naloge, ki jih je imela srenja po stari agrarni ustavi, so imele tako globoko pravno, gospodarsko in socialno vsebino, da je le-ta obstajala skoro eno tisočletje popolnoma nespremenjena in da je svoj namen v glavnem vršila brez pogreška. Lahko rečemo, da je organizacija srenje prav dobro odgovarjala podeželskim razmeram. Srenja pa ni dala našemu kmetu samo gospodarske premoči proti tujerodnemu, pozneje priseljenemu elementu, ampak mu je privzgojila neke posebne lastnosti v značaju. Stara vaška ustava je bila namreč prav posebno usposobljena, izoblikovati oni dve človeški lastnosti, ki sta za vsako družabno skupnost potrebni: učila je prav ukazovati, učila pa je tudi prav slušati. Ukazovati se namreč more na tak način, da se potlači samozavest posamezniku, ali da se mu jo celó popolnoma zamori; in poslušen more biti kdo na tak način, da izgubi človeško dostojanstvo, značaj in vsako zmožnost prave kritike. S takim ukazovanjem in s takim slušanjem pa gotovo ni mogoče graditi kulturne skupnosti. Srenja pa je združevala na posebno srečen način princip avtoritete s principom demokracije. Načelnik srenje je imel sicer zakonito neomejeno avtoriteto, a moral je biti vsako leto na novo izvoljen in je mogel biti, če je bil nesposoben, z navadno večino glasov odstavljen. Gospodarska moč srenje je tako slonela na socialnem izboru.

V teku zadnjih stoletij pa so se začele manjšati pravice srenje in kmetov, in sicer najprvo na onih zemljiških in gozdovih, ki so jih kmetje uživali skupno z graščinami. Prvotni graščinski užitek lova se je v teku časa utrdil do vedno popolnejše lastnine gozdnih zemljišč. Z razvojem prometa, z otvarjanjem rudokopov in z industrijalizacijo dežele in s tem povečano porabo lesa (jamski les za rudokope, oglje za plavže i. t. d.) so si

graščine začele prisvajati lastninsko pravico do gozdov. Čim bolj se je večala lastninska pravica graščine do gozdov, tem bolj so se manjšali užitki vaščanov na teh zemljiščih. Ta boj za pašo in za gozd za kmeta ni bil lahek, osobito ne radi tega, ker se je v tistih časih začelo uveljavljati rimsko pravo. Rimsko-pravna načela ne poznajo namreč takih realnih pravic, ki so jih imeli kmetje na teh zemljiščih. Ta stoletni boj našega kmeta, ta boj za „staro pravdo“, je končal s porazom kmeta in izgubo njegovih pravic. Graščine so si končno po sedaj veljavnih načelih na rimskem pravu slonečega privatnega prava prisvojile gozdove kot lastnino. Kmetске realne pravice do gozdov pa so se začele smatrati za servitutne ali služnostne pravice, pojmovane po rimskem pravu.

To je bil prvi udarec, ki je zadel agrarne skupnosti in s tem kmeta. Zrahljal je na starih gospodarskih temeljih slonečo agrarno ustavo in agrarno pravo. Temu udarcu je sledil v polovici prošlega stoletja še drug, to je nepravilno in nepopolno izvedena odveza zemljiških bremen.

Odveza zemljiških bremen.

Z velikimi političnimi preobraty v sredi prošlega stoletja so se namreč izvršile temeljne spremembe kmet-skih razmer. Vse one agrarne ukrepe, ki so odpravili agrarno ustavo, ukoreninjeno v pravu in navadah agrarne skupnosti, imenujemo odvezo zemljiških bremen.

To odvezo zemljiških bremen, kot otroka takratnih političnih in gospodarskih gibalnih sil, pa so izvedli popolnoma pod vplivom gospodarskega liberalizma, ki je po načelu „svobodne igre gospodarskih činiteljev“ agrarnemu gospodarstvu več škodoval kakor koristil. Saj pod njegovim vplivom ni bilo misliti na tako agrarno politiko, ki bi odgovarjala agrarnim interesom. S kmet-skim zemljiščem, s kmetijstvom sploh so postopali prav tako kakor z obrtjo in industrijo. Pozabili so na staro agrarno

pravo in uveljavili popolnoma drugo pravo, ki ni odgovarjalo kmetским razmeram. In sicer se je vpliv tega gospodarskega liberalizma izražal v pojmovanju lastnine zemlje in v pojmovanju smotra obdelovanja zemlje.

Zemlja je po liberalno-gospodarski teoriji samo produkcijsko sredstvo; edina njena funkcija je, doseči čim večjo denarno donosnost. Lastnina zemlje je potemtakem zgolj gospodarski činitelj. Le popolnoma prosto razpolaganje z zemljo ter gospodarska odgovornost in riziko morejo po tem nauku vzbuditi vse gospodarske sile človeka k največjemu razmahu. S stališča liberalno-gospodarske teorije vprašanje racijonaliziranja ni samo problem primernosti v posameznem slučaju, ampak je del gospodarsko-teoretičnega sistema.

Odveza zemljiških bremen, izvedena in uzakonjena pod vplivom te teorije, je imela tri naloge:

1. Odpraviti podložništvo, kar je bila politična naloga.

2. Oprostiti kmeta od zemljiških bremen, tlake, desetine i. t. d.

3. Oprostiti kmeta od prisilnega načina obdelovanja zemlje in prevesti in prilagoditi staro agrarno ustavo novim, modernim gospodarskim razmeram.

Po splošnem mnenju sta bili prvi dve nalogi tega agrarno-reformnega dela rešeni hitro in dobro, četudi ne v povsem prijaznem smislu za kmeta. Tretja naloga pa je ostala nerešena. Izostala je nova ureditev posestnega stanja. Stara agrarna ustava je bila, rekli bi, kar čez noč ukinjena, ukinjene so bile med drugim tudi agrarne skupnosti ali srenje kot celice gospodarskega življenja našega podeželja. Njenih nalog pa ni prevzel nihče, tudi ne takrat na novo ustanovljena politična občina. Saj politična občina kot združitev vseh prebivalcev nekega okoliša že po svojem bistvu ni mogla prevzeti nalog prejšnje realne občine.

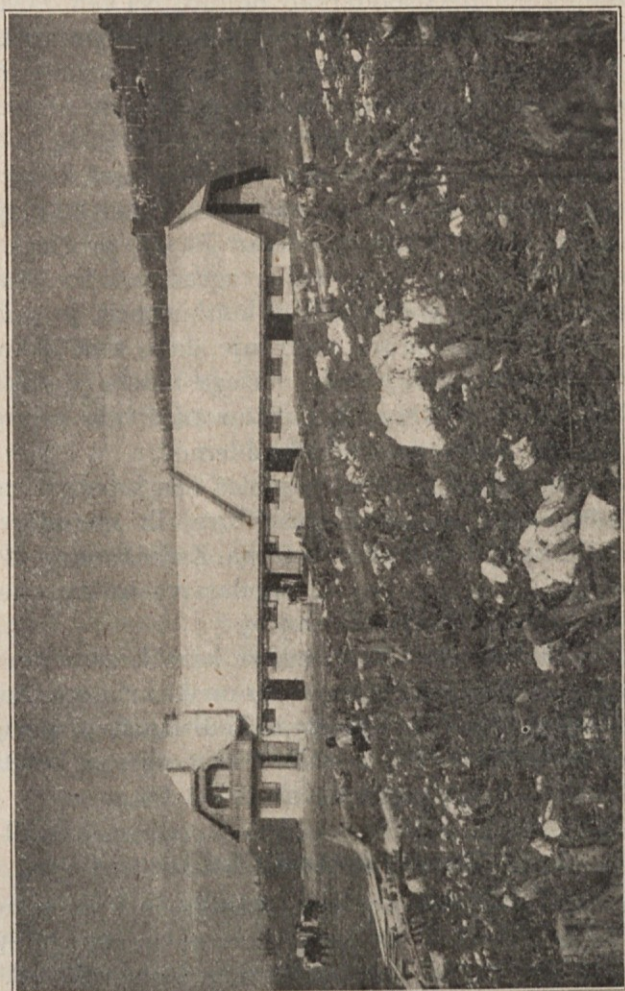
Nihče se ni brigal, da bi odpravil razkosanost posameznih kmetijskih posestev, kar bi se bilo vendar moralo izvršiti vsaj istočasno z odpravo prisilnega načina obdelovanja zemlje in z uvedbo svobodnega gospodarjenja.

Nihče ni več urejeval gospodarstva na ogromnih skupnih zemljiščih, pašnikih in gozdovih. Ostala so prepuščena samolastnemu izkoriščanju posameznikov.

Takratna zakonodaja je rešila samo en del celotnega agrarnega vprašanja, to je ureditev pašnih in drugih užitkov v graščinskih gozdovih. In še to vprašanje je bilo s cesarskim patentom iz leta 1853. urejeno na povsem za kmeta nezadovoljiv način. Vprašanje pašnih in drugih užitkov na graščinskih zemljiščih je bilo rešeno po rimsko-pravnih načelih. Stare kmetijske realne pravice so se obravnavale kakor služnosti, kar ni odgovarjalo niti pravemu bistvu teh odnošajev, niti potrebi kmetijstva. Poleg tega so po tem patentu nastale povsem nove, takozvane servitutne skupnosti, ki niso bile urejene ne na znotraj in ne na zunaj. Nihče se ni brigal ne za organizacijo teh novih agrarnih skupnosti, ne za gospodarjenje na novo nastalih skupnih in servitutnih zemljiščih.

Tudi ostala takratna zakonodaja in nepoznanje specifično agrarnih vprašanj po glavarstvih in sodnijah ni bilo v korist kmetu. Občni državljanski zakon je preziral popolnoma specifično kmetijsko-pravne odnošaje. Novi zakon o zemljiški knjigi ni vpošteval, oziroma se kratkotalo ni brigal, za stare kmetijske realne pravice, one pravice, ki bi morale ostati kmetu, kmetiskemu stanu kot neokrnjeno premoženje, vezano na določen namen. Ta zakon je omogočal, da so se stare kmetijske realne pravice obravnavale kot zasebne pravice. Vsled tega se je pravna in gospodarska vsebina realnih kmetijskih pravic kos za kosom ukinjevala. Mesto starega javno-pravnega skupnega posestva in njegovega skupnega uživanja je stopila

neorganizirana skupnost, o kateri si ni bil nihče na jasnem, kaj naj bi bila pravzaprav v resnici.

Banov, planinsko posestvo Biba na Menini: plansarski stan.

Kmet je bil vržen v valove kapitalističnega gospodarstvenega življenja kot samostojen in samemu sebi odgovoren podjetnik. Tem novim nalogam pa ni mogel biti kos ne po svojem bistvu in ne po sredstvih, ki jih je imel na

razpolago. Njegovo, po večini majhno posestvo, je bilo razkosano na toliko in toliko majhnih parcel z velikokrat popolnoma negospodarsko obliko. Na teh razkosanih posestvih naš kmet niti ni mogel tako gospodariti, kakor bi bilo z ozirom na napredek sedanje agrarne tehnike mogoče in potrebno. Poleg tega so ga ovirale še neurejene vodne in prometne razmere.

Minila so desetletja, preden so merodajni krogi prišli do spoznanja, da na tak način ne more iti naprej. Gospodarski konjunkturi v začetku 70. let prošlega stoletja je sledila depresija in težka agrarna kriza. Močna inozemska, osebito prekomorska konkurenca, je skušala uničiti naše neorganizirano, notranje slabo kmetijsko gospodarstvo. Ta obupen položaj našega kmeta je dokazal, da načela gospodarskega liberalizma niso bila primerna za urejevanje naših agrarnih problemov.

Kmetska posestva so vsled padca cen kmetijskih pridelkov, tehnične zaostalosti pridelovalnih metod, vsled nerentabilnosti, postala prezadolžena. Zadolževanje kmeta je raslo na škodo splošnega gospodarstva in mu onemogočalo sleherni gospodarski razvoj.

Ko so takrat izšle „Črne bukve kmečkega stanu“, ki jih je spisal J. E. Krek, je završalo med narodom. Začela se je doba našega združništva. Združništvo, posebno denarno združništvo, je rešilo takrat našega kmeta iz rok oderuštva in ga postavilo na trdna tla.

Novejši agrarni zakoni.

Pa tudi oficijelna agrarna politika je vpričo novih znanstvenih izsledkov na polju agrarne in agrarno-politične vede krenila na nova pota in pričela reševati ona vprašanja in izvajati one reforme, ki so pri izvedbi odveze zemljiških bremen ostale zamujene. Po dolgih parlamentarnih bojih so bili vsled energičnih zahtev kmetijskih korporacij in bivših deželnih odborov leta 1883 izglasovani prvi tozadevni državni zakoni: zakon o koma-

saciji poljedelskih zemljišč, zakon o delitvi skupnih zemljišč in o ureditvi užitkov in uprave na skupnih zemljiščih, zakon o odpravi enklav v gozdovih in o arondaciji gozdnih mej. Dokaj pozno je tem zakonom sledil šele leta 1909 zakon o novi ureditvi in odkupu servitutnih pravic paše i. dr., dalje zakoni o zaščiti planin in o pospeševanju planšarstva in o ureditvi in izboljšanju dolinskih pašnikov.

Naš namen ni, na tem mestu podrobno popisati posamezna določila agrarnih zakonov in ukrepov. Pojasniti hočemo samo bistvo in namen teh zakonov in popisati koristi v splošnem, ki jih prinašajo našim kmetskim posestnikom.

Vsi ti zakoni imajo predvsem namen popraviti napake nepravilno in nepopolno izvedene odveze zemljiških bremen, to je odpraviti razkosanost kmetijskih posestev, rešiti vprašanje skupnih zemljišč in pa starih pašnih pravic. V širšem obsegu pa agrarni zakoni stremijo za tem, da se s primerno porazdelitvijo zemlje in organizacijo agrarnih skupnosti postavi kmetijsko gospodarstvo na trajno trdne temelje, da se kmetijska produkcija dvigne, olajša in poceni in se k isti pritegnejo nova, do sedaj neracionalno gospodarjena zemljišča. To zadnje velja posebno za pospeševanje pašništva in planšarstva kot glavnega in najvažnejšega užitka skupnih zemljišč.

Prvo imenovani nedostatek odveze zemljiških bremen, to je razkosanost kmetijskih posestev skuša odpraviti zakon o komasaciji ali zložbi poljedelskih zemljišč. Z zložbo ali komasacijo označujemo namreč ono agrarno postopanje, s katero se poljedelska zemljišča enega okoliša (ene občine, ene vasi ali ene skupine) združijo in nato povsem na novo porazdele na tak način, da se dosežejo z istočasno napravo novih potov in izvedbo potrebnih skupnih in melioracijskih naprav kar najbolj primerne gospodarske oblike posamez-

nih posestev in omogoči kar najbolj racijonelno gospodarjenje.

Namen zakona o ureditvi, oziroma delitvi skupnih zemljišč je, odpraviti obstoječe nejasnosti glede obsega posameznih skupnih zemljišč, nejasnosti glede lastnine in uživanja in omogočiti kar najbolj gospodarsko izkoriščanje teh zemljišč. To zadnje je mogoče doseči ali z nadrobno delitvijo skupnega zemljišča ali pa na ta način, da ostane skupno zemljišče še nadalje v lasti agrarne skupnosti ali srenje. Uživanje skupnega zemljišča se uredi, uredi se pa tudi poslovanje in upravljanje. Za ureditev gospodarstva na planinah so v zakonu o pospeševanju planšarstva in o varstvu planin še posebna določila, katerih cilj je, da se planine ne smejo odtegniti svojemu namenu.

Pomen zakona o novi ureditvi, oziroma odkupu servitutnih pravic pa še i. dr. je predvsem ta, da se stare kmetske pravice priznavajo, in sicer ne kot običajne servitutne pravice, ampak kot realne pravice. Namen tega zakona pa je, odpraviti nedostatke stare, pomanjkljive ureditve teh pravic, in sicer z odkupom v svetu ali denarju ali pa z novo ureditvijo teh odnošajev in popravo obstoječih starih odveznih listin. Istočasno se zavaruje trajno izkoriščanje teh pravic, upravičena posestva pa se organizirajo.

V vsakem agrarnem postopanju se istočasno z racijonelno porazdelitvijo zemlje, z delitvijo ali ureditvijo skupnih zemljišč, ali z uredbo kmetskih pravic, rešujejo vsa tehnična in gospodarska vprašanja. Ta srečna spojitve reševanja gospodarskih, pravnih in tehničnih vprašanj bo jasna vsakomur, če si predoči n. pr. slučaj zložbe (komasacije). Melioracije in zložbe so med seboj v tako tesni zvezi, da je neobhodno potrebno izvršiti oboje obenem. Najlepša priložnost za zgradbo melioracijskih naprav (namakanje, osuševanje, preložitvev potov i. dr.)

je dana prav ob priliki izvedbe zlozbe, ker so takrat vse zapreke odstranjene in se morejo vse melioracijske naprave projektirati ter graditi le po terenskih prilikah, odpadejo pa vsi odkupi zemljišč in drugo. Saj tvori celotno zložbeno ozemlje enoten zemljiški kompleks, ki se na novo razdeli. Pa tudi pri izvršitvi drugih agrarnih operacij se postopa enako. Izvedba užitkov in uprave na skupnih zemljiščih je vedno združena z melioracijo, osobito planin in pašnikov.

Vsi agrarni zakoni imajo to posebno svojstvo, da pri izvajanju teh zakonov sodelujejo udeleženi posestniki sami, in sicer kot zložbeni odbor pri zložbah, kot organizirana skupnost pri ureditvah in delitvah skupnih zemljišč in pri reševanju servitutnih vprašanj; kot planinski odbor in planinski svet pri urejevanju planin. Na ta način pomagajo posestniki sami pri urejevanju onih razmer, ki jih sami najboljše poznajo in ki so jim najbližje.

Umevno je, da vzbudi vsaka v kmetsko življenje segajoča ureditev v začetku povsod težke pomisleke. Takemu ukrepu bo v vasi, tudi če ga želi večina posestnikov, gotovo nasprotoval ta ali oni posestnik. Trdoglavost in nepoučenost enega samega posestnika bi mogla onemogočiti izvedbo agrarnega ukrepa. Vsled tega je potrebno, da je v agrarnih zakonih postavljeno načelo prisilne majorizacije, tako da se mora volja onega, ki se noče podrediti večini, ukloniti zakonu. Vendar tu ne velja absolutna majorizacija posameznikov, ampak majorizacija večine udeleženih posestnikov je stavljena pod nadzorstvo javne oblasti. Na ta način je oni, ki je bil preglasovan, lahko prepričan, da so za izvedbo agrarnega postopanja gotovo podani vsi objektivni predpogoji.

Za izvajanje vseh agrarnih ukrepov, za izvrševanje najrazličnejših gospodarskih, pravnih in tehničnih poslov in za pravilno reševanje velikokrat zamotanih vprašanj je potrebno posebno agrarno pojmovanje, ki zahteva svojevrstno usposobljenost in pa povsem svojevrstno orga-

nizacijo agrarne službe. Iz tega razloga se je v teku let izoblikovalo takozvano agrarno pravo in agrarna tehnika.

To agrarno pravo, ki je bistveno različno od agrarnega prava v splošnem pomenu te besede (kmetijskega prava), ureja one pravne odnošaje, ki so ukoreninjeni v stari agrarni ustavi in ki se morajo z ozirom na posebnost kmetijske proizvodnje in v interesu ohranitve našega kmeta posebno pravno ščititi. Med našim narodom po deželi, osobito v alpskih dolinah naše banovine, še žive stare pravne oblike, ki so močnejše kot danes veljavno pravo. Te pravne oblike in odnošaje je treba ščititi, v kolikor so iz agrarno-gospodarskih razlogov potrebni. Treba pa je tudi pripravljati agrarno političnemu razvoju nova pota, primerna bodočim gospodarskim in socijalnim potrebam.

Agrarna tehnika obsega vse tehnične posle agrarnih operacij v ožjem smislu, to je komasacije poljedelskih zemljišč, delitve skupnih zemljišč, nove ureditve oz. odkupe servitutnih pravic paše i. dr. Dalje spadajo v delokrog agrarne tehnike še tehnični posli agrarnih operacij v širšem smislu, to je izvedba vseh melioracij v okviru agrarnih postopkov, predvsem pašniške in planinske melioracije. V drugih državah so pridejali tem poslom še vsa ona tehnična dela, katerih namen je trajno izboljšati kmetijsko gospodarstvo, kakor graditev gospodarskih potov, naprave za racionalno gospodarstvo z gnojem, graditev različnih gospodarskih poslopij, kultiviranje do sedaj nekulturnih zemljišč in drugo.

Tem najrazličnejšim poslom agrarno-pravne in agrarno-tehnične stroke primerno je tudi služba prav svojevrstno organizirana. Izvajanje te službe je namreč poverjeno posebnim agrarnim oblastvom — Uradu za agrarne operacije. Zakaj le strokovno specializirana oblastva morejo izvršiti različne melioracije istočasno z gospodarskimi in upravnimi uredbami in le na ta način

je osigurana enotna rešitev gospodarsko-tehničnih in gospodarsko-pravnih vprašanj.

Kot oblastva za agrarne operacije funkcionirajo:

V prvi inštanci: komisarji za agrarne operacije. Njim ob strani delujejo tehnični oddelki pod neposrednim vodstvom inšpektorjev za agrarne operacije;

v drugi inštanci: komisija za agrarne operacije. Sestavljena je takole: predseduje ji ban ali njegov namestnik; člani so: referent, gotovo število sodnikov iz staleža visjega deželnega sodišča v Ljubljani in strokovni svetovavci. Ta komisija je povsem samostojno oblastvo z določenim delokrogom.

Obseg dela agrarnih operacij najpogostje sledijo sledeči statistični podatki.

V Dravski banovini imamo približno 840.000 ha poljedelskih zemljišč. Po uradni predvojni statistiki je 87,7% teh zemljišč potrebnih zložbe. Z zložbo vseh teh zemljišč bi v Dravski banovini po došedanjih izkustvih pridobili okroglo 11.000 ha obdelovalne zemlje, ki gre sedaj vsled nepotrebnih potov in mej v izgubo. Ta površina bi prišla v prid izključno samo posestnikom samim. K temu pa lahko prištejemo še vsa ona obsežna zemljišča, ki se danes vsled zamočvirjenja ne morejo primerno obdelovati. Površina zamočvirjenega ozemlja v Dravski banovini se ceni na 180.000 ha. Saj sta zložba in melioracija v tako tesni zvezi med seboj, da je pravilna melioracija najlažje izvedljiva v zložbenem postopanju, ker so odstranjene vse zapreke in se morejo melioracijske naprave projektirati in graditi le po terenskih in gospodarskih prilikah in odpadejo vsi odkupi zemljišč in drugo.

V številkah pa ni mogoče izraziti, koliko jeze in sporov bi si z zložbo prihranili naši kmetski posestniki, ki jih imajo sedaj vsled nejasnih mej in vsled drugih nejasnih pravnih odnošajev; v številkah se tudi ne morejo izraziti stroški v denarju, ki se porabijo za tožbe in drugo.

Nič manj obsežna kot so poljedelska zemljišča, ki so potrebna komasacije, so naša skupna zemljišča (planine, pašniki in gozdi) in pa takozvana servitutna ozemlja. Vsa ta zemljišča zavzemajo okroglo 430.000 ha ali 26% celokupne površine naše banovine. Od te površine odpade okroglo 200.000 ha na skupna zemljišča in 230.000 ha na takozvana servitutna ozemlja. Na planinah samih, ki zavzemajo skupaj okroglo 54.000 ha površine, se po uradnih ugotovitvah prepase v poletnem času povprečno toliko glav živine, da bi bilo potrebno okroglo 200.000 stotov sena, če bi hoteli to živino poleti prekrmiti v hlevu. Glede ostalih pašnikov in gozdne paše nimamo sicer uradnih ugotovitev, vendar lahko cenimo, da se najmanj $\frac{2}{3}$ vse naše živine v poletnem času preživi na paši.

Večina naših še obstoječih skupnih zemljišč in pa tudi servitutna paša so danes bolj kot kdaj prej potrebne za obstoj kmetских posestev. Neglede na vzrejo mlade živine, ki more dobiti dovolj zraka in solnca le na paši, so skupni pašniki, ošobito pa skupne planine, potrebni za obstoj večine domačij. Vsa obsežna skupna zemljišča tvorijo temelj našega pašnega gospodarstva in naše živinoreje, brez katere bi prav posebno v goratem delu naše banovine kmetška posestva ne mogla obstajati. Saj je znano, da pridela naš kmet na svojih njivah in travnikih komaj toliko krme, da more svojo živino prezimiti. V poletnem času se pa njegova živina preživi s pašo po pašnikih in planinah in deloma tudi s pašo po gozdovih.

Naša skupna zemljišča, naše agrarne in servitutne skupnosti tvorijo tudi še danes tisto, četudi rahlo vez skupnosti na vasi, ki se je v zadnjih petdesetih letih vse preveč zrahljala v škodo kmetškega stanu. Skupno zemljišče je dandanes sicer samo še spomin na prejšnje čase, ko so bili kmetški posestniki združeni v agrarnih skupnostih, vendar bi skupna zemljišča lahko še danes tvorila most k novi združitvi, ki bi bila tako zelo potrebna za vse naše kmetijsko gospodarstvo.

Kot zaključek teh izvajanj bodi na kratko ponovljena ona temeljna misel, na kateri slone vsi naši agrarni zakoni:

Agrarni zakoni skušajo pri urejevanju naših agrarnih prilik popraviti napake, ki so nastale vsled nepopolno in nepravilno izvedene odveze zemljiških bremen in nekaterih poznejših zakonov. Zato skušajo odpraviti razkosanost kmetskih posestev in priznavajo stare realne kmetske pravice. Skupna zemljišča naj ne bodo več brezpravna lastnina, izročena le nekaterim v neomejeno in samolastno izkoriščanje. Takozvani servitutni upravičenci naj ne bodo več na milost in nemilost izročeni posestnikom obremenjenih zemljišč. S pravilno preureditvijo porazdelitve poljedelskih zemljišč, z ureditvijo skupnih zemljišč, servitutnih pravic in drugih skupnih zadev naj se doseže organizacija podeželja po načelih, ki najbolj odgovarjajo agrarnim odnošajem. Vsi ti agrarno politični ukrepi v zvezi s široko zasnovanimi melioracijami naj vzbude stare nekdanje agrarne skupnosti iz dolgega spanja k novemu življenju. Tisti kmetski duh, ki je ohranil našega kmeta na domači zemlji skozi stoletja, naj zopet oživi naše gospodarstvo na deželi — ali z drugo besedo: temelj stare vaške ustave, naše agrarne skupnosti, naj zopet ožive, prenovljene in usposobljene za samostojno življenje.

Težkoče, s katerimi se bori kmetijsko gospodarstvo, izvirajo iz tega, ker se naše kmetijstvo ne more prilagoditi na kapitalistični sistem današnjega gospodarstva. Saj se kapitalistični gospodarski principi ne dajo uporabljati pri agrarni proizvodnji. Poleg izvestnega, v tehničnem oziru utemeljenega svojstvenega odpora kmetijske proizvodnje proti kapitalističnim oblikam gospodarstva delujejo v evropskem in tedaj tudi našem kmetijstvu še psihološki razlogi. Naš kmet ni noben samo-podjetnik (*homo oeconomicus*) in to niti ne more biti. Kakor rastlina je

po stoletni tradiciji zrastel s svojo zemljo. V zemlji ne gleda samo produkcijskega sredstva, ampak dela in obdeluje zemljo, rekli bi, brez racionalno-ekonomskega opravičenja. Tako stoji sredi današnjega mehaniziranega gospodarstva kmetijstvo kot izvenkapitalistični otok, ki ga ogražajo valovi današnje pridobitne miselnosti.

Naši agrarni zakoni gotovo še niso popolni, so še vedno nekak kompromis med liberalno-gospodarskimi in agrarnimi načeli. Podan pa je začetek in temelj za razvoj v agrarnem pravcu. Na kmetskih posestnikih samih je, da pravilno spoznajo svoj položaj, da te zakone uporabljajo in tako nastopijo pot, ki drži k uresničenju zahtev naših prednikov, onih prednikov, ki so pričeli boj „za staro pravdo“.

Kmetijsko zadružništvo.

Začetki ustanavljanja naših zadrug segajo do leta 1873., ko je stopil v veljavo zadružni zakon. Vendar v prvih dvajsetih letih ne srečamo še kmetijskih zadrug v ožjem smislu besede. — Prvi zadružni buditelji so se oprijeli kreditnega zadružništva. Dasi je to zadružništvo delovalo tudi v mestih in trgih in ne moremo teh zadrug strogo ločiti od vaških, je to zadružništvo vse do danes reševalo vprašanje kmetijskega kredita v tako zadovoljujoči meri, da je bilo pri nas obrestno oderuštvo do cela izkoreninjeno. Poleg tega je navajalo ves narod na varčevanje in ga zadružno vzgajalo, da si je sam prekrboval sredstva za kredit.

Ravno radi popolne organizacije kmetijskega kredita in radi seznanjanja in pridobivanja velikega števila kmetskih gospodarjev za osnovne pojme zadružnega gospodarstva je kreditno zadružništvo ustvarjalo tla in vzgajalo zadružne delavce za ostale zadruge. Zato zasluzi, da ga predstavimo tudi pod poglavjem kmetijskega zadružništva.

Kreditne zadruge.

Koncem leta 1930. je bilo v naši banovini 507 kreditnih zadrug. Številčni podatki, ki jih bom tu navajal, se za vse zadruge nanašajo na 31. december 1930 in so posnėti po statistikah, objavljenih po Zvezi slovenskih zadrug v Ljubljani in po Zadružni zvezi v Ljubljani. Pri kreditnih zadrugah se nanašajo na 474 zadrug. 33 jih je izven teh dveh organizacij, kar pa ne kviri zanesljivosti slike, ker ne manjka nobene izrazito močne zadruge, ki bi končne številke znatno spremenila. Teh 474 zadrug je imelo 161.907 članov, katerim je bilo posojenih Din 1.312,053.069.—. Deležev in rezerv imajo te zadruge

Din 64,121.240.—, tujih sredstev pa Din 1.753,865.201.—. Garancija za ta tuja sredstva je najprej v skrbno upravljanih in zavarovanih aktivih, dalje v lastnem premoženju, ki pa res ne dosega niti celih 4 odstotkov, ter končno pri pretežnem delu zadrug v neomejeni zavezi vseh članov za vse obveznosti zadruge.

Že iz teh števil je razvidno, da upravljajo pretežni del prihrankov in denarnega prometa našega podeželja kreditne zadruge.

Trenutno je val zbežanosti in nezaupanja napram denarnim zavodom in napram stabilnosti denarne vrednosti zajel v toliki meri tudi zadružništvo, da je usahnil skoro ves priliv novih vlog in je radi tega nastopilo pomanjkanje gotovine in omejitve v izplačevanju vlog ter popolna ustavitev dajanja posojil. Kako daleč sega to porušenje ravnotežja, si lahko predočimo, če upoštevamo, da je bilo tekom leta 1930 pri zadrugah obeh najmočnejših zvez vloženih Din 813,067.000.—, dvignjeno pa Din 625,477.500.—. Z novimi pritoki vlog je bilo mogoče kriti neomejeno v celoti povpraševanje po dvigih, s prebitkom pa dajati še nova posojila. Na samih posojilih in tekočih računih je bilo prejetih tekom leta 1930 Din 1.015,342.032.—, izplačano pa Din 1.132,705.589.—, torej nad 115,000.000.— novih posojil. Že nad eno leto je pa priliv novih vlog malone usahnil, obresti posojil in vračanje posojil je zelo opešalo, na drugi strani pa je pritisk za izplačilo vlog, za kar je bilo v normalnem letu 1930 treba čez 625 milijonov, izredno narasel. Posledica je, da je dajanje posojil popolnoma zamrlo in da se vloge morejo izplačevati le omejeno. Kreditne zadruge so pri svojem popolnem zdravju vsled te panike v stanju počasne likvidacije.

Silne važnosti za uravnoteženje in nov pogon našega gospodarstva bi bilo, da se armada zadružnikov-dolžnikov prepriča in pridobi za to, da kljub zakoniti zaščiti in maksimiranju dajatev gre do skrajne meje možnosti

pri vršitvi svojih obveznosti. Na to njihovo odločnost bi se mogla potem opreti tudi akcija med vlagatelji, da se nemoteno, kot do sedaj, poslužujejo svojih kreditnih zadrug za varčevanje, da vso razpoložljivo gotovino dovajajo gospodarstvu. Sedanje pasivno zadržanje tudi solventnih dolžnikov se vlagateljem gabi in jih žene v najradikalnejše nezaupanje, da se raje odrečejo vsakim obrestim, kot da se kdo norčuje in izkorišča njihovo varčnost. Dalekosežnosti takega ravnanja se vsi skupaj premalo živo zavedamo. Mnenja sem, da nobena, še tako protikmetska carinska, davčna in finančna politika ne more tako do temelja zrahljati in oslabiti gospodarske moči našega podeželja, kot to delamo sami s tem, da zapuščamo moralne temelje našega sožitja in razširjamo nezaupanje vsakega napram vsakomur, namesto da izvajamo naše združno geslo: Vsi za enega, eden za vse.

Smer, ki jo je sedaj zavzela tudi naša združna javnost, je smer iz progresivnejšega, finejše sestavljenega denarno-kreditnega gospodarstva v zaostalejše, že prekoračeno naturalno-menjalno gospodarstvo. To je beg iz urejenih kreditnih razmer nazaj v obrestno oderuštvo, beg iz gospodarske razgibanosti v gospodarsko mrtvilo.

Stališče 160 tisočev združnikov dolžnikov napram svojim 475 kreditnim zadrugam ne sme biti stališče nezgojenega in nezavednega državljana napram davčnemu uradu, proti kateremu je vedno v obrambi. Zavedati se morajo, da so zadruge njih skupna gospodarstva, zavedati se morajo, da tej združni skupnosti v veliki meri dolgujejo svoj gospodarski obstoj in napredek v gospodarsko ugodnejših časih in da morajo ostati sami sebi zvesti tudi v težkočah, če nočejo, da druga stran pozabi vse ozire, čim bo kolo časa in gospodarske nujnosti odstranilo enostransko zaščito.

Kmetijske zadruge v ožjem smislu.

V tretjem desetletju delovanja kreditnih zadrug so posamezniki le prišli na to, da z organiziranjem narodnih prihrankov in kredita še ni vse storjeno. Po vzgledih drugih pokrajin in držav so prišli do prepričanja, da je treba poseči organizatorično tudi na proizvodjanje, na izboljšanje proizvodjanja, na ureditev ponudbe in na boljše vnovčevanje kmetijskih pridelkov. Videli so, da se da v nekaterih panogah donosnost kmetijstva dvigniti z združevanjem v zadruge, ki naj omilijo slabe posledice prevelike maloposestniške razdrobljenosti, ki naj zbirajo sredstva šibkih poedincev, da združeni dosegajo prednosti večjega obrata, kjer je osebno sodelovanje enotnejše usmerjeno ter se tehnični pripomočki, ki so poedincu predragi, bolje izkoristijo.

Naštejmo in opišimo na kratko nekatere vrste takih zadrug.

Mlekarske zadruge. Statistika, na katero se naslanjamo, je izkazovala 72 mlekarskih zadrug. Premični in nepremični inventar je znašal Din 2,937.993, deleži Din 466.996.—, rezerve 2,055.318.—, izposojil in upnikov so imele vse zadruge Din 2.215.000.—. Iz tega vidimo, da gre pretežno za male obrate in da je skupna moč našega mlekarskega združništva še šibka. Tekom leta 1930 so vse te zadruge vnovčile za Din 12,147.000.— mleka in mlečnih izdelkov, za kar so članom izplačale Din 10,756.000.—. Članov so imele 5790, tako da je prišlo Din 1857'80 na posameznega člana. Da je s tem obsežen šele neznaten del kmetskih gospodarstev in neznaten del mlečne produkcije, vidimo na prvi pogled. Vendar dosedanja izkustva v mlekarskem združništvu nikjer niso povzročila umikanja od njega, temveč vzpodbujejo na potrebne reforme in poglobitev.

Osnova za propagando mlekarskih zadrug je v tem, da je radi prihranka na času, radi možnosti strojne

opreme in njene izrabe, radi izdelovanja enotnega, za trgovino sposobnega blaga, in radi enotne ponudbe na trgu mogoče v zadruga združenim kmetovalcem doseči večji hasek od mlekarstva, kot neorganiziranemu poedincu.

Težkoče, na katere so zadruga naleteli, so bile v tem, ker so se člani le redko odločili za to, da založijo za investicije in obrat potreben kapital, da jih je bilo težko pridobiti za popolno zvestobo in solidnost pri dobavi prvovrstnega svežega in snažnega mleka, deloma tudi vsled slabih hlevskih in krmskih razmer.

Ni se polagalo zadostne važnosti na dovolj velik združen okoliš, ali bolje, za dovoljno stalno količino mleka, ki omogoča zmanjšanje režije na enoto obratovanega mleka. Prednosti skupinskega gospodarstva pred poedinskim so se v toliko pogrešno ocenjevale, da se ni vedno postavila prava meja, kjer te prednosti nastopijo v najizdatnejši meri. Na jasnem smo pa že, da je prilični mlekarski obrat odpovedal.

Pri mlekarskih zadrugah igra veliko vlogo tehnična spretnost osebja in trgovska spretnost vodstva. Za vse to je potrebno šolanje in izbira. Najbolje so uspevale in uspevajo zadruga, ki so imele v tem najsrečnejšo roko. Njih uspehi kažejo pot, po katerem je vsem hoditi.

Živinorejske zadruga. Živinorejske zadruga imajo namen pospeševati razvoj živinoreje zlasti s pre-skrbo dobrih plemenjakov ter da s pomočjo rodovnikov skrbijo za stalno odbiro živali z več dobrimi lastnostmi, da s tem izboljšujejo pasmo. S pomočjo kontrolne molže se skuša izkoristiti dednost tudi v tej smeri, da se mlečnost skozi rodove stopnjuje.

Ker vodi vsa ta prizadevanja skrb za večjo donosnost živinoreje, je pravi temelj odbiri kontrolno krmljenje, ki pokaže, s kakim pridom posamezna žival izkorišča krmo ali na pridobitev teže ali na mlečnost, da se podatki porabijo za izbiro po rentabilnosti.

Koncem leta 1930 je obstajalo 84 živinorejskih zadrug. Med tem so bile še nekatere ustanovljene. Ne moremo pa trditi, da vse s polno paro delujejo, temveč le nekatere. Za to delo ni treba večjih denarnih sredstev. Pridobiti je zanj razumnejše kmetovalce, ker korist prizadevanj teh zadrug ni tako trenutno vidna, ker gre za izboljšanje, ki počasi nastopa in zahteva cele rodove dela. Sadovi se pokažejo in poplačajo delo in trud šele v daljšem razdobju, to pa zanesljivo.

Pašniške zadruge. Namen jim je preskrbeti z nakupom ali najetjem zlasti planinske pašnike, skrbeti za njih izboljšanje, za preskrbo pitne vode za živino, za zdrave staje itd. Teh zadrug je delovalo 15. Sem ne štejemo pašniških in gozdnih zadrug, ki se jih je nad 200 ustanovilo v zvezi z gozdno agrarno reformo.

Zadruge za zavarovanje živine. Skrb za napredek živinoreje in za zaščito živinorejca je priključila v življenje tudi zadruge za zavarovanje živine. Delajo kake štiri. Za podlago jim je prav osnovni nauk združništva o medsebojni solidarnosti. Kmet, zlasti šibkejši, pride v pravo gospodarsko zadrego, če mu pogine bodisi delovno, bodisi mlečno govedo, ali pa pitano govedo, na katerega prodajo in dohodke je že mesece in mesece računal. Prav blizu je misel, da naj v takem slučaju vsakdo iz onega krožka, ki si hoče medsebojno pomagati, nekaj prispeva, da bo prizadeti imel povrnjeno škodo. Dasi na prvi pogled tako preprosta, stvar ni tako enostavno izvedljiva. Prva težkoča je v določitvi podlage, na kateri naj se odmeri odškodnina in prispevek posameznega člana. Najpravičnejša podlaga je vrednost k zavarovanju prijavitelne živine, kar je treba pogosto oceniti. Težko je vnovčiti zasilno zaklano živino, težko je pobrati vse prispevke, zlasti pri takih, ki dolgo niso prizadeti in mislijo, da drugi premalo pazijo na živino. Težkoča je z določitvijo pravega okoliša, da ni premajhen in mora posameznik preveč plačati, da ni

prevelik, kjer bi bile nezgode prepogoste, dasi prispevki manjši.

Izvedba zahteva požrtvovalnosti in poštenosti pri članstvu in vodstvu ter resnično zadrugno zavest. Dosedaj se more govoriti šele o krajevnih poskusih, širine to gibanje še ni zavzelo.

Zadruga za vnovčenje živine. Gotovo eden največjih problemov zlasti v razdobjih takih izvoznih težkoč in šibkega notranjega trga, kot jih sedaj preživljamo in ki jih bomo kot agrarna država gotovo pogosto preživljali, je problem vnovčenja živine, zlasti z izvozom. Obstajali so že poskusi zadrugnega vnovčevanja, a trajnih uspehov v večjem obsegu ni bilo. Dve zadrugni vnovčevalnici prašičev na Dravskem polju sta le bolj lokalnega značaja.

Zaenkrat so uprte oči za organizacijo zadrugnega vnovčevanja živine na Kmetijsko družbo. Razpoloženje za velikopotezno akcijo v tej smeri obstaja. Seveda ne sme odreči preskrba sredstev, dobro vodstvo, nujna disciplina in poslovna solidnost članstva.

Kmetijske strojne zadruge. Teh deluje 45. Podlaga njihovemu ustanavljanju je ista kot pri mlekarskih, da pripomorejo tudi malemu kmetskemu posestniku do strojev, ki bi si jih sam ne mogel nabaviti ali bi bila investicija za enega samega posestnika radi premale izrabe neekonomična. Take zadruge, ki so opremljene predvsem z mlatilnicami, trijerji, slamoreznicami, stiskalnicami, travniškimi branami, gnojničnimi vozovi, krožnimi žagami itd., se širijo posebno tam, kjer je na razpolago pripravna pogonska sila, zlasti elektrika.

Vse strojne zadruge so izkazovale 1824 članov. Premičnega in nepremičnega inventarja so imele za 1,245.000.—. Dasi se more o vseh teh zadrugah trditi, da so uspele, obsegajo šele majhen del gospodarstev in je mogoč še velik razmah. Širjenje strojnih zadrug bo šlo roko v roki z napredujočo elektrifikacijo.

Električne zadruge. Teh obstoja po statistiki 56. Nekaj jih odpade na mesta in industrijske kraje, tako da niso izrazito kmetijske. Tu jih ne moremo strogo lo-

Kmetijska razstava v Kranju: mlekarški oddelek.

čiti. Pri združnih elektrarnah razlikujemo predvsem dva tipa; take, ki imajo lastno vodno ali toplotno centralo, ki tok torej proizvajajo in oddajajo, in take, ki tok spreje-

majo od drugih električnih central ter skrbijo samo za postavitev transformatorjev, za napeljavo sekundarnega nizkonapetostnega omrežja ter za razvod toka članom. Ta druga vrsta zadrug prevladuje zlasti v območju falske elektrarne.

Koncem leta so te zadruge šteje 3325 članov. Lastnega premoženja in deležev in rezerv imajo Din 3,575.210.—. Naprave in inventar so izkazane z Din 7,694.000.—. Te zadruge so delale v precejšnji meri s krediti in so dolgovale Din 5,878.000.—.

Večini teh zadrug se mora priznati, da so uspele; težkoče tarejo le tiste, ki so vse investicije prevalile na poznejše čase in niso poskrbele za pretežno lasten nabavni kapital.

Zaenkrat je novo ustanavljanje zlasti te vrste zadrug, kot vseh takih, katerih izgradnja zahteva večja denarna sredstva, domala usahnilo, dasi je psihološko čas kriz primeren za poglobitev združnega prepričanja.

Vinarske zadruge. Za vse kraje, kjer je vinogradništvo važna pridobitna panoga, so izredne važnosti vinarske in kletarske zadruge. Statistika jih izkazuje 15. A njihova izdatnost daleč ne odgovarja njihovemu številu. Tako v kletarjenju kot v vnovčevanju vina imajo zadruge še zelo neznatno udeležbo. Tudi, razen par izjem morda, nimajo tako zastavljeno, da bi moglo kedaj iz njih postati kaj prida, ker je sama podlaga slaba.

Naše vinarske zadruge grešijo s tem, da si zastavljajo velike cilje, ne da bi zahtevale od svojih članov temeljitega sodelovanja s kapitalom in z disciplino, ki bi se morala začeti pri določitvi trtnih sort, iti preko obdelovanja, časa in načina trgatve, skupnega stiskanja, skupnega kletarjenja do združnega vnovčevanja. Dokler ne bomo imeli poguma, da to, kar teoretično spoznavamo kot neobhoden predpogoj za uspevanje vinarskih zadrug, tudi v praksi izvajamo, bomo doživljali same neuspehe. Isto velja za sadjarske zadruge.

Poleg naštetih kmetijskih zadrug obstajajo še posamezne zadruge, ki jih moremo uvrstiti v to poglavje. Kakor drevesničarska, perutninarska, čebelarska in zadruga za izvoz jajc. Nekatero osrednjo gospodarsko zadrugo se bavijo z nabavo kmetijskih potrebščin in z vnovčevanjem kmetijskih pridelkov. Vse skupaj zavzemajo le manjši odlomek celokupnega prometa v teh predmetih in jih čaka še velika razvojna možnost.

Zadružna organizacija se je obnesla v kmetijskem kreditu, v izboljšanju proizvodnje, v predelavi živilskih surovin za trg, v nabavi in vnovčevanju, da jo moramo priznati kot preskušen pripomoček v borbi za gospodarski obstanek in napredek kmeta. Nepopolnost se kaže bolj kot v neprimernosti zadružne oblike, v nepopolni prilagoditvi in osvojitvi zadružnih načel s strani članstva.

Nekaj bistvenega bi prezrl, ako ne bi opozoril na kvarnost ločitve kmetijskega združništva po politični opredelitvi prebivalstva. Gospodarske težnje vseh kmetov so tako enotne in vsem skupne, da bi se morali v svojih gospodarskih organizacijah, kamor spadajo prvenstveno zadruge, združevati vsi brez razlike in cepljenja po političnem mišljenju.

Od vsakogar, kdor računa na politično oporo podeželja, bi pa morali zahtevati, da nudi združništvu vso pomoč, ki jo zasluži radi temeljne važnosti za gospodarski napredek in da mu pusti tisto samoupravo, ki mu je potrebna.

Zveze zadrug.

Ledino na združnem polju so začeli orati posamezni združni buditelji. Do pravega razmaha pa je prišlo, ko so se ustanovile zveze zadrug. Hrbtenica teh zvez so bile kreditne zadruge. Zaslužek pri njih je omogočal propagando za kmetijske zadruge, ki so črpale pri svojih zvezah poleg propagande, pravne in organizacijske pomoči tudi kredit zlasti za začetna leta poslovanja.

Naša razmotrivanja so se nanašala na zadruge, včlanjene pri Zvezi slovenskih zadrug v Ljubljani in pri Zadrugni zvezi v Ljubljani. V Zvezi slovenskih zadrug je bilo včlanjenih koncem leta 1932. vsega 340 zadrug. Lastnega premoženja je imela Zveza Din 805.264, skupnega upravnega premoženja pa Din 30,956.612.—. Upravno premoženje vseh pri njej včlanjenih zadrug je koncem 1930 znašalo Din 753,887.833·65, od tega pri kreditnik zadrugah Din 712,286.043·29. Zadrugna zveza je imela koncem leta 1931. vsega 650 zadrug, lastnega premoženja Din 2,005.389·70, skupnega upravnega premoženja Din 206,627.050·59. Upravno premoženje vseh pri njej včlanjenih zadrug je znašalo koncem 1930 Din 1.256,278.701·11, od katerih odpade na kreditne zadruge Din 1.118,468.708·50.

V primeri z obsežnostjo in obljudenostjo pokrajine, ki jo obsegajo ti podatki, mora vsak priznati, da so to naravnost veličastne številke. Kdor pozna težkoče probujanja in pridobivanja širokih kmetskih plasti za skupinsko gospodarstvo, bo za temi številkami videl ogromno podrobnega dela, ki ga je vodilo prepričanje in ljubezen za stvar. Pri tem delu je udeležba zvez ogromna. Zato je tudi v obstoječih težkočah ravno trdnosti, zdravju in moči zvez posvetiti vso pozornost.

Resnični prijatelji našega slovenskega gospodarskega napredka ne morejo najti poti za svoje delo mimo našega združništva. Pognalo je tako globoke korenine, da moremo tudi v bodoče trdno zidati nanj. Na voditeljih tega združništva, zlasti na vodstvih zvez pa je, da skrbijo za odstranitev vsega, kar ga cepi in loči ter da ga spravijo v sklad s strujanjem, ki se pojavlja kot mednarodni pojav, za čim večjo skladnostjo med javno upravo in zasebnimi vrhunskimi gospodarskimi organizacijami.

Kmetijske organizacije.

Poleg kmetijskih zadrug obstaja v naši banovini večje število društev, ki se navadno ločijo v svojih delokrogih le po panogah kmetijstva, imajo pa v celoti skoro iste namene ko zadruge. Zastopajo kmetske interese in teže po izboljšanju gmotnih, socialnih in kulturnih razmer podeželskega ljudstva.

O potrebi in važnosti združevanja, posebno stanovskega (kmetskega), je skoro nepotrebno govoriti, saj lahko vidimo povsod okrog sebe in tudi izven naše banovine in državnih meja, da se ves svet organizira in strumno nastopa kot celota in kot taka tudi doseže, da se njegove želje in zahteve upoštevajo, medtem pa poedinci, ki si večkrat nasprotujejo v načelnih vprašanjih, ne pomenijo veliko ali ničesar. Tu tiči tudi eden izmed glavnih vzrokov, da kmet, ki po svoji številčnosti daleč presega vse ostale stanovce v državi, nima tudi v tem razmerju svoji zastopnikov na merodajnih mestih, kjer se često sklepa o važnih problemih kmetijstva in odloča o njegovi usodi. Radi tega se lahko dogodi, da odločajo o tem drugi stanovci, ki sklenejo nekaj popolnoma drugačnega, kot si je kmet želel, bodisi da izvira to iz nepoučenosti ali iz križanja njihovih interesov s kmetskimi. Končno pa je pribiti dejstvo, da kmetovalci, v kolikor so že organizirani, vse premalo sodelujejo v teh organizacijah. Zelo pogosto se dogaja, da člani, katerim je po pravilih dana aktivna in pasivna volilna pravica, isto zanemarjajo. Tako se zgodi, da pridejo v vodstvo združenj osebe, ki niso sposobne za opravljanje društvenih poslov, ali pa nimajo nikakega smisla in interesa za društvene cilje, ali take, ki so preobremenjene z različnimi posli v drugih organizacijah. Kot je važna porazdelitev

dela v kateremkoli podjetju, n. pr. tudi v kmetiskem gospodarstvu, da se delo dobro in pravočasno izvrši, tako je velike važnosti porazdelitev dela in funkcij tudi v društvih.

Ker imajo tako zadruge kakor društva končno le isti cilj, zato bi bilo želeti, da vlada med njimi večja povezanost, sodelovanje, razumevanje in vzajemno podpiranje, ker le na ta način je uspeh zajamčen.

Ena največjih in najstarejših kmetijskih organizacij je brezdvomno **Kmetijska družba** v Ljubljani, ki je bila ustanovljena leta 1767. V prejšnjih časih je bila edina zastopnica kmetiskega prebivalstva in jo je država tudi kot tako povsod upoštevala ter jo gmotno podpirala.

Kmetijska družba je kmetijsko-stanovskostrokovno in gospodarsko združenje, ki ima namen pospeševati skupne interese svojih članov. Svoj namen dosega družba predvsem na sledeče načine:

1. nakupuje kmetijske gospodarske potrebščine in jih dobavlja svojim članom;

2. kupuje od svojih članov kmetijske pridelke in izdelke ter jih prodaja; lahko pa te posle tudi samo posreduje za svoje člane;

3. naslavlja na državna in samoupravna oblastva predloge, peticije, mnenja itd., ki se tičejo interesov kmetijstva;

4. prireja za svoje člane strokovna in stanovska zborovanja in predavanja;

5. daje članom strokovna in gospodarska navodila;

6. zalaga in objavlja spise, ki so v zvezi z njenim delokrogom, zlasti svoje periodično glasilo;

7. sestavlja kmetijsko statistiko;

8. prireja in podpira kmetijske razstave, sejme, konjske dirke in druge kmetijske tekme itd.;

9. ustanavlja podjetja, ki morejo pospeševati kmetijsko proizvodnjo in predelavo proizvodov, ali se ude-

ležuje pri takih podjetjih ter pospešuje napredek in razvoj kmetijskega stanu in njegove organizacije;

10. prireja ali pospešuje diskusije o izkušnjah in znanstvenih uspehih ter vpostavlja zveze s strokovnjaki in učenjaki, strokovnimi in drugimi znanstvenimi društvi doma in v tujini;

11. dela kmetijske poizkušnje.

Koncem leta 1932 je Kmetijska družba imela 14.200 članov, ki so bili združeni v 369 podružnicah. Razen podružnic ima tudi lastna skladišča v Ljubljani, Mariboru, Celju, Novem mestu in v Murski Soboti. Družba izdaja svoje glasilo *Kmetovalce*, ki izhaja 2 krat mesečno in je obenem glasilo Konjerejskega društva in Vinarskega društva za Dravsko banovino.

Pripomniti je, da se je Kmetijska družba v letošnjem letu spremenila v zadrugo, to radi stalnosti članstva, ki je predpogoj za stabilnost in kontinuiteto združenja in radi natančnejših in ugodnejših določb zadružnega zakona.

Vinarsko društvo za Dravsko banovino v Mariboru je združenje kmetovalcev, ki se pečajo z vinarstvom. Namen društva je buditi med članstvom smisel za izboljšanje vinarstva in kletarstva in skrbeti za gospodarski napredek navedenih strok. Do leta 1930 je društvo v ta namen izdajalo časopis *Naše gorice*, sedaj pa objavlja svoje vesti v *Kmetovalcu*.

Društvo prireja razna predavanja, strokovne tečaje, poučne izlete in razstave ter sejme, kateri so kot v propagandnem, tako tudi v gmotnem oziru prav dobro uspeli. S prodajo pridelkov (grozdja) in izdelkov (vina) se sicer direktno ne bavi, pač pa posreduje njih prodajo in pospešuje ustanavljanje vinarskih prodajnih zadrug ter jih vsestransko podpira. Končno zastopa vse vinarske in z vinarstvom zvezane kmetijske koristi pri oblasteh in pri zakonodaji.

Vinarsko društvo šteje 2673 članov, ki so organizirani v 16 podružnicah, in sicer: Gornja Radgona, Bizeljsko, Hoče pri Mariboru, Ormož, Maribor, Ptuj, Ljutomer, Konjice, Metlika, Slov. Bistrica, Novo mesto, Zavrč, Dol. Lendava, Šmarje pri Jelšah, Frankolovo in Buče.

Sadjarsko in vrtnarsko društvo v Ljubljani ima 186 podružnic in 7500 članov. Društvo, v katerem sodelujejo razen kmetovalcev skoro vsi kmetijski strokovnjaki in ljubitelji sadjarstva in vrtnarstva, ima velike zasluge na polju povzdige našega sadjarstva. Njeno glasilo je ilustrovani list Sadjar in vrtnar, ki ga dobivajo člani brezplačno. Vsako leto prireja društvo velikopotezne sadjarske in vrtnarske razstave in sejme v Ljubljani in tudi na sedežih nekaterih podružnic ter poučuje svoje člane o pravilnem vlaganju (pakovanju) in sortiranju sadja in povrtin v svrhu čim ugodnejše prodaje. Prireja predavanja o umnem sadjarstvu in vrtnarstvu, izdaja sadne izbore in razne brošure ter knjige o teh panogah.

Čebelarско društvo za Slovenijo v Ljubljani ima 104 podružnice, ki so porazdeljene po Dravski banovini. Ima okrog 2500 članov. Namen društva je pospeševati in ščititi koristi čebelarstva. Društvo vzdržuje svoj strokovni mesečnik Slovenski Čebelar, ki ga razpošilja članom brezplačno. V Kamniški Bistrici vzdržuje posebno plemenilno postajo za matice in ima po banovini 25 opazovalnih postaj. Društvo je tekom zadnjih let uvedlo med čebelarje napredni A. Žnideršičev panj.

Kot poseben oddelek deluje v okviru društva v Ljubljani, Pražakova ul. 13, prodajalna „Društvena čebelarna“, ki nudi članom vse čebelarske potrebščine in jim razpečava med in čebelarske izdelke. Društvo ima tudi lastno delavnico za satnice. V novejšem času je uvedlo preiskovanje čebel glede njih bolezni, oblike in lastnosti.

Ljubljanska podružnica Jugoslovanskega šumarskega udruženja je naslednica svoječasnega Kranjsko-primorskega gozdarskega društva, od katerega je prevzela knjižnico. Centrala je v Zagrebu. Člani podružnice so poleg poklicnih šumarjev tudi kmetovalci in lesni industrijci. Število članov znaša 120. Naloga podružnice je podpirati razvoj gozdarstva in z njim zvezane obrti in industrije. Združenje poseduje gozdno drevesnico v Račah, kjer goji gozdne sadike. Njeno glasilo je Šumarski list, ki ga dobivajo člani brezplačno. Svoje vesti priobčuje tudi v Kmetovalcu. Leta 1930 je priredilo društvo veliko poučno in propagandno razstavo v prostorih ljubljanskega velesejma. Precejšnja je njena zasluga, da se je ustanovila nižja gozdarska šola v Mariboru.

Konjerejsko društvo za Dravsko banovino v Ljubljani ima okrog 850 članov in 8 podružnic. Namen društva je povzdiga konjereje po selekciji ter sodelovanje pri licenciranju in nakupu plemenjakov. Radi pomanjkanja denarnih sredstev za nakup dobrih plemenjakov in radi prevelike oddaljenosti plemenskih postaj skuša vpeljati umetno oplojevanje plemenskih kobil. Društveno glasilo je Kmetovalec.

Za pospeševanje naše živinoreje, katera nudi kmetu v današnjih časih skoraj glavni vir dohodkov, so življenske važnosti Živinorejska selekcijska društva in zadruge. Te vrste delujočih organizacij imamo v 6 pasemskih okoliših 86 po številu; vodijo potrebne rodovniške knjige in izvršujejo mlečno kontrolo pri 5136 kravah. Njihovo poslovanje nadzoruje banska uprava, ki jim daje svoje strokovnjake na razpolago. Štirje pasemski okoliši so že združeni v Zvezah živinorejskih selekcijskih društev in zadrug.

Leta 1880. je bilo ustanovljeno v Žalcu Hmeljarsko društvo, ki do danes prav uspešno deluje in kateremu je pripisati vse zasluge na polju povzdige in

organizacije hmeljarstva v Savinjski dolini. Namen društva je poučevati hmeljarje o pridelovanju hmelja, njega upravi (konzerviranje, pakovanje, signiranje), voditi statistiko o hmeljskih nasadih in pridelkih v tu in inozemstvu in slediti hmeljski trg ter posredovati prodajo.

Leta 1902 je društvo ustanovilo Hmeljarno r. z. z o. z. v Žalcu (za konzerviranje in pakovanje hmelja), leta 1912 pa Oznamovalnico za hmelj (signiranje, provenienca).

Koncem leta 1930 je društvo imelo 16 podružnic in 581 članov.

Omeniti bi še bilo, da so se rejci malih živali združili v društvo „Živalca“, ki izdaja lastno glasilo Živalca. Pri Kmetijski družbi je še poseben Perutninarski odsek z nalogo, da pospešuje razvoj te panoge.

Društvo kmetijskih strokovnjakov, Sekcija agronomov in jugosl. veterinarskega združenja pa imajo namen zastopati interese svojih članov.

Nujnost standardiziranja.

Pri prodaji pridelkov tekmujejo prodajalci z dobroto (kakovostjo) blaga in z nizkimi cenami ter z vabljenjem in hvalo (s propagando in moderno reklamo). Reklama je v tej borbi prava umetnost in služabnica resnice in ne sme trditi ničesar kar ni res, da prevarani kupec nepoštenjaku za vedno ne obrne hrbta. Blago, za katerega nekdo jamči (denarno ali moralno), da je res vse enako, tako dobro in tako odgovarjajoče ceni in da more kupčeve nade zadovoljiti tako kot to trdi reklama — mora nekdo kontrolirati (ali znana zanesljiva združenja pridelovalcev ali država) in potrditi, da res odgovarja način pridelovanja, tistemu, ki so si ga združeni pridelovalci sami predpisali ali, ki jim ga je predpisala oblast. Ta predpis ali opis za vsak posamezni pridelek, namreč, kako ga je pridelovati, kako odbirati po debelosti, teži, lepoti, okusu, čistoti in dobroti v obče ter kako ga je pakovati, kako se potruditi, da se odjemalcu res z dobroto ustreže, kako ga spravljati v promet — imenujemo *standard ali standardni predpis*. Temu predpisu mora blago *popolnoma odgovarjati*. Ako ne odgovarja, ga kontrola ne pripusti v promet kot standardno in kontrolirano blago. V blago, ki ni standardizirano in, ki ni kontrolirano, svet danes nima vere in ga še za slabo ceno ne mara. „Mačka v žaklju“ nihče ne kupuje že iz strahu, da bi se prevaril in predrago plačal in ne bi imel od njega pričakovanega haska. Tisti, ki bi neodgovarjajoče blago potrdil za standardno in kontrolirano, ne bi vzel vse vere samo dotični količini lažnjivega blaga, zakrivil bi veliko večje gorje, zapravil bi tudi vero v resničnost in vestnost kontrole. S tem pride na najslabši glas sploh vse blago, ki bi šlo skozi tako nezanesljivo kon-

trolo in bi takorekoč popolnoma izgubilo trg. Kontrola zato mora biti zelo stroga. Le strogost daje boljši sloves, boljšo ceno in boljšo možnost za vnovčenje sploh. Ko se je kupec odločil tako strogo pridelovano, prebirano in odbirano, pakovano in kontrolirano blago pogledati, pokusiti in se prepričati, da je vse res, kar smo o njem v propagandi in reklami na podlagi standarda trdili in ko uvidi, da je bil pridelovalec sam s seboj pri pridelovanju strog in da se je potrudil kupca zadovoljiti — tedaj šele je zanj vredno, da ga kupi. In ko je to blago res mogel s haskom uporabiti in je bil z njim res zadovoljen — tedaj je pri njem pridobilo šele pravi, resnični sloves. Hvalil ga bo tudi drugim in iskal ga bo. Kar pa kdo išče, to je pripravljen tudi bolje plačati. Z vsem tem postopkom pridelovalec priklepa kupca nase.

Z namenom zadovoljevanja kupca pridelovano in kontrolirano blago s svetom seznanimo in s propagando ter reklamo uveljavimo in zanj udomačimo neko ime, n. pr. „*dansko maslo*“. Tako blago ima še prav poseben sloves. Vsakdo ve kakšno je, ve da je res vredno kupiti ga in da ga vedno dobi enakega. Omenjeno ime je postalo — *znamka*. Čim poveš znamko, vsakdo ve pri čem je. *Danes na tržišču vlada znamka*. Znamka je na svetu vse, drugo mu ni nič.

Iz vsega tega sledi, da pridelovalec *ne sme ostajati vedno pri starem in da ne sme pridelovati ter na trg postavljati po svoji glavi, ampak se mora ozreti po trgu okoli, da se pouči, kaj ta zahteva in kako zahteva*. Po tem se mora brezpogojno ravnati, če hoče *izkoristiti najboljšo vnovčevalno možnost* (konjunkturo). Za primer muhavosti trga samo mal primer: za trg, ki (zaradi takih zahtev porabnikov) hoče imeti rmenomesnati krompir, ne prideluj belomesnatega, ker ga nihče ne mara, čeprav se tebi morda belomesnati zdi boljši. Daj to, kar se išče, po čemer se povprašuje.

Naša kmetija še danes organizatorno ni dobro urejena, smer in smoter našega kmetijskega gospodarjenja ne ustrezata duhu časa — zato sta kmetovalčev trud in tveganje žalostno plačana. Naš gospodar kot pridobitnik ne more gmotno napredovati, četudi ne bi bilo svetovne gospodarske krize. Premalo se zaveda svoje vloge kot pridobitnika, preveč se sprijateljuje z mislijo, da je samo trpin.

Naš domači porabnik je manj razvajan, tóda on premalo potrebuje od nas. Navezani smo na izvoz svojih pridelkov. Bodisi, da sami (združeni) izvažamo, bodisi da gre naše blago na svetovni trg potom prekupčevalcev in trgovcev — v denar gre prav težko, a kolikor gre, pa gre le kot tretje —, ali četrtovrstno ali še slabše — o dobrem izkupičku, še manj pa o dobičku ne more biti govora. Tudi promet (trgovina) vzame preveč. Kar naš gospodar prodaja prekupcem in trgovcem po 1 Din, to porabnik pogosto uživa po 3 ali 4, ali 6 ali še celo več dinarjev.

Z ozirom na vse to vidimo, da vodi ta nova pot k nujni potrebi spoznanja, da se pridelovalci po primernih okoliših dogovore in zjedinijo na tak enoten postopek, da bodo združeni tmeli za prodaj večje količine kakovostnega, sortiranega blaga, ki bo leto za letom čimbolj enako (ali celo vedno boljše) in da bo kot standardno blago sposobno za današnjo hudo konkurenčno borbo.

Tak enoten postopek je potreben v vseh panogah našega kmetijskega gospodarstva. V živinoreji je že veliko storjenega, toda še bolj moramo gledati na to, da se koristnost naše živine poveča, da poraste povpraševanje po naši plemenski živini (seleksijske rodovniške zadruge) kakortudi, da se še poveča sposobnost naše klavne živine za inozemski trg.

S primerno propagando se za naše mlekarske in sirsarske izdelke more doseči toliko, da bi se naša proiz-

vodnja lahko spravila v denar doma v državi. Le več enotnosti pri pridelovanju in več reda v kupčiji je treba.

Jajca in sadje, oboje predstavlja dve naši važni izvozni postavki. Obojega imamo veliko več kot more porabiti domači trg. Računati moramo na vnovčevanje zunaj države. To pa je možno samo z enotnim, standardiziranim blagom.

Cene za krompir so porazno slabe. Z enotnim blagom ene in iste sorte bi se mogli uveljaviti proti jugu države in še dalje južno preko državnih meja.

Za uveljavljenje fižola kot izvoznega blaga bi se moglo še veliko storiti. Tudi standardizaciji hmelja za izvoz je posvetiti vso skrb.

Glede vina velja stremeti zlasti za postopnim poenotenjem kletarstva in ustvarjanjem primernih tipov (vrst) za domači trg, kakor tudi za izvoz.

Obrnimo najpreje vso pažnjo na uveljavljanje dobrote in slovesa naštetih naših najbolj vidnih izvoznih pridelkov in dosegli bomo boljše, pa tudi lažje vnovčevanje.

Zapomnimo pa si, da brez standardizacije, primerne propagande in stvarne reklame — naše pridelovanje tržnega, posebno pa izvoznega blaga ne more priti in tudi ne bo nikoli prišlo do zadovoljivejših uspehov!

Vsebina.

	Stran
Kratek pogled na razvoj slovenskega kmetijstva po ujedinenju	3
Kmetijski pouk in kmetijski zavodi Dravske banovine	6
Poljedelstvo in travništvo Dravske banovine	17
Sadjarstvo v Dravski banovini	36
Vinogradništvo v Dravski banovini	59
Ureditev gospodarstva z gnojem	73
Živinoreja	76
Čebelarstvo v Sloveniji	102
Mlekarstvo v Dravski banovini	105
Veterinarstvo	111
Gozdarstvo	129
Agrarne operacije	133
Kmetijsko združništvo	151
Kmetijske organizacije	162
Nujnost standardiziranja	168

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIENICA

00000465868

UNIV. KNJIZNICA
Ljubljana

50044